

KU LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Academiejaar 2012 - 2013

Het Europese en Belgische energiebeleid in het licht van de klimaatverandering

Promotor : J. STUYCK

Masterscriptie, ingediend door

Marijke PEYS

bij het eindexamen voor de graad van

MASTER IN DE RECHTEN

Samenvatting

Energie-gerelateerde thema's vormen steeds vaker het onderwerp wanneer je het nieuws volgt. Het gaat immers om een beleidsdomein dat iedereen aanbelangt. In een sterk geïndustrialiseerde wereld wordt energie ervaren als een basisbehoefte, men kan niet meer zonder. De energiesector vormt echter ook de grootste oorzaak van uitstootgassen die de huidige klimaatverandering tot gevolg hebben. In deze verhandeling gaan we in op de invloed van de klimaatverandering op het Europese en Belgische energiebeleid. In 2008 kwam Europa met een Klimaat- en Energiepakket waarin men de doelstelling opneemt om tegen 2020 20% minder broeikasgassen uit te stoten, 20% minder energie te verbruiken en 20% van het totale energieverbruik uit hernieuwbare energiebronnen te halen. Energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen zijn de twee hoofdelementen waarmee men deze doelstellingen wenst te behalen.

De vier beleidslijnen die in artikel 194 VWEU opgenomen zijn, vormen het kader waartegen we dit Klimaat- en Energiepakket gaan plaatsen. Allereerst wordt er ingegaan op de liberalisering van de energiemarkt. Dit proces leidt tot een concurrerende markt waardoor er meer op energie-efficiëntie ingezet gaat worden om de concurrenten voor te blijven. Verder probeert men de continuïteit van de energievoorziening te garanderen door meer energie-onafhankelijkheid. Deze onafhankelijkheid wordt grotendeels gecreëerd door in te zetten op hernieuwbare energiebronnen. In België gaat men hiervoor voornamelijk inzetten op het systeem van groenestroomcertificaten. Een derde beleidslijn is de energie-efficiëntie. Men beoogt alle actoren in de energiecirkel te betrekken door middel van informatieoverdracht naar de eindafnemers. Zo bijvoorbeeld worden producten voorzien van een etiket waarop de energiegegevens vermeld staan. Consumenten kunnen zo zelf bewust worden van energie en de gevolgen en op die manier indirect ook de producenten aanzetten tot steeds energie-efficiëntere producten. Het bevorderen van de interconnectie van de energienetwerken tenslotte, vormt de vierde beleidslijn. Dergelijke interconnectie is noodzakelijk voor het invoeren van hernieuwbare energiebronnen en biedt garanties voor de energievoorziening in alle gebieden van Europa.

Concluderend kunnen we stellen dat het klimaatbeleid een duurzaam energiebeleid naar voorgeschoven heeft.

Inhoudstafel

<u>A. Inleiding</u>	1
<u>B. Algemeen</u>	3
1. Inleiding tot energie	3
2. Klimaatverandering een natuurlijk verschijnsel?	3
3. Pour la petite histoire.....	4
a) Verdrag van Stockholm	4
b) Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering	5
c) De beginselen vooropgesteld door de internationale gemeenschap	6
i. Mondiale aanpak.....	6
ii. Duurzaamheid	6
iii. Voorzorgsbeginsel	6
iv. Emissiereductie	7
d) Doortrekking van de beginselen naar het beleid van de EU	7
<u>C. Klimaat en energie, verweven beleidsdomeinen</u>	8
1. Een veelbelovend begin	8
a) De oprichting van het EGKS.....	8
b) De oprichting van EURATOM	8
c) De oprichting van de EEG	9
d) Tussenconclusie.....	9
2. De koppigheid van de lidstaten leidt tot een uitblijven van een Europees energiebeleid	10
3. Het Europese energiebeleid kent een heropleving door een veranderende houding van de lidstaten.....	11
a) Omstandigheden die leiden tot een veranderende houding.....	11
b) Van het idee van een Grondwet voor Europa tot het Verdrag van Lissabon	11
4. De Klimaatproblematiek wordt op de voorgrond geplaatst	13

D. Klimaat- en energiepakket 15

1.	Bevoegdheid Europa	15
2.	De werking van de energiemarkt te waarborgen	17
a)	Interne markt	17
i.	Tot een interne markt komen	17
ii.	Energie en interne markt.....	18
b)	Liberalisering van de energiemarkt.....	19
i.	Pre-Europa.....	19
ii.	Fase 1 Richtlijnen 96/92/EG en 98/30/EG.....	19
Belgische bevoegdheidsverdeling	22	
Federale omzetting	23	
Omzetting Vlaams Gewest	25	
Omzetting Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest	26	
iii.	Fase 2: Richtlijnen 2003/54/EG en 2003/55/EG.....	27
iv.	Fase 3: Richtlijnen 2009/72/EG en 2009/73/EG.....	29
v.	Invloed van de klimaatproblematiek op de liberalisering.....	30
c)	Tussenbesluit.....	32
3.	De continuïteit van de energievoorziening in de Unie te waarborgen	33
a)	Hernieuwbare energie.....	34
i.	Algemeen.....	34
ii.	Staatsteun.....	35
iii.	Groene stroom en Groene warmte.....	38
b)	Richtlijn 2009/28/EG	38
c)	Groene stroom	40
i.	Omzetting Richtlijn in België	40
ii.	Groenestroomcertificaten.....	41
iii.	Praktijkvoorbeeld zonnepanelen	45
d)	Groene warmte	47

4. Energie-efficiëntie, energiebesparing en de ontwikkeling van nieuwe en duurzame energie te stimuleren	48
a) Wat verstaan we onder “energie-efficiëntie”?	48
b) Regelingen inzake energieprestatie-eisen van huishoudelijke apparaten.....	50
i. Richtlijn 92/75/EEG	50
ii. Richtlijn 2010/30/EU	52
c) Regelingen inzake energieprestatie-eisen van gebouwen.....	53
i. Richtlijn 2002/91/EG	54
Schetsen van een algemeen kader voor de methode waarop de energieprestatie van gebouwen berekend dient te worden	55
Vastleggen van minimumeisen inzake de energieprestatie van gebouwen.....	56
Energieprestatiecertificaten.....	58
Keuring centrale verwarmingsketels en airconditioningssystemen	60
iii. Richtlijn 2010/31/EU	61
Algemeen.....	61
BEN-gebouwen.....	61
d) De verbetering van de energieomzetting	62
e) Het beperken van brandstofverbruik bij voertuigen.....	63
i. Vrijwillige verbintenissen van de auto-industrie.....	63
ii. Consumenteninformatie	63
iii. De CO ² -uitstoot blijft stijgen.....	64
Energie-efficiëntie	64
Hernieuwbare energiebronnen.....	65
f) Voorlichting en bescherming van de consument om een gedragswijziging door te voeren	65
i. Voorlichting	65
ii. Bescherming.....	66
g) Internationale partnerschappen	67
i. Deelnemende landen	68

h)	Richtlijn 2012/27/EU	68
i.	<i>Verdergaan dan ooit</i>	68
ii.	<i>Voorbeeldfunctie en informatie</i>	69
	Voorbeeldfunctie.....	69
	Informatie-overdracht.....	69
i)	Tussenbesluit.....	70
5.	De interconnectie van energienetwerken te bevorderen.....	70
a)	Wat is een energienetwerk?	70
b)	Punten van kritiek	71
c)	Derde energiepakket.....	72
d)	Op weg naar de toekomst.....	73
e)	Klimaat-impact	74
E.	<u>Duurzaamheid</u>	75
1.	Algemeen.....	75
2.	Duurzame aspecten in het Klimaat-energiepakket.....	76
a)	Langetermijnplanning	76
b)	Veranderende denkwijze	76
c)	Blijvend investeren.....	76
F.	<u>Belang van een internationale samenwerking</u>	77
a)	Klimaatveranderingen	77
b)	Internationaal energie-agentschap.....	78
i.	Historische achtergrond	78
iii.	IEA-Verdrag.....	79
	Verhouding EU en IEA	80
G.	<u>Besluit</u>	82
H.	<u>Bibliografie</u>	86
1.	Internationaal recht	86

a) Wetgeving	86
b) Rechtsleer	87
i. (Bijdragen in) Boeken	87
2. Europees recht	88
a) Wetgeving	88
b) Rechtspraak	94
c) Rechtsleer	95
i. (Bijdragen in)Boeken	95
ii. Tijdschriften	97
3. Belgisch recht	97
a) Wetgeving	97
b) Rechtspraak	102
c) Rechtsleer	103
i. (Bijdragen in)Boeken	103
ii. Tijdschriften	105
4. Online bronnen	105

A. Inleiding

“Energie is een basisbehoefte en een basisrecht”¹

“Energie is de levensader van onze samenleving”²

Men zou denken dat de aandacht voor energie iets is van de laatste decennia. Men deed maar op aan energiebronnen en de technologische vooruitgang zorgde voor steeds meer nood aan energie. Consumptie en vooruitgang waren de kernwoorden die milieu, klimaat en gezondheid deden verbleken. Dit is echter niet helemaal het geval. Reeds in de beginjaren van de Europese Unie kwam het vraagstuk rond energie aan bod. Dit blijkt met name uit de twee eerste verdragsteksten: het EGKS³ en Euratom^{4,5}. Een reden waarom het schijnbaar vandaag de dag meer aandacht krijgt, kan te maken hebben met de veranderende houding van de lidstaten. Waar de lidstaten vroeger de energie nationaal wilden behandelen, komt steeds meer het idee naar boven dat een eengemaakte markt niet mogelijk is zonder ook een eengemaakt energiebeleid.⁶ Een tweede reden vinden we in de toenemende bezorgdheid over het milieu en het klimaat. Wetenschappers schrijven de klimaatveranderingen die we de afgelopen jaren opmerken immers toe aan onze ongecontroleerde vervuiling en meer in het bijzonder aan de uitstoot van broeikasgassen. Een algemene sensibilisatie kwam dan ook op gang en onder druk van de algemene opinie en verschillende actiegroepen zoals o.a. climate justice action, het Wereld Natuur Fonds en Friends of the earth werden de beleidsmakers ertoe gebracht meer publieke aandacht te geven aan dit vraagstuk.

---

¹ Quote van Minister Van den Bossche in de Beleidsnota Energie 2009-2014, VI. Parl. 2009-2010, nr. 5.

² COM(2010)639.

³ Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor kolen en Staal van 18 april 1951.

⁴ Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie van 25 maart 1957; Geconsolideerde versie van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, PB. C 84 30 maart 2010.

⁵ S. VAN DEN BERGH, *De Europese Unie als strategische actor? Case-study: Het Europese energiebeleid*, eindwerk, Leuven, K.U. Leuven Faculteit sociale wetenschappen, 2008-2009, p. 31; K. LENAERTS, P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, Antwerpen, intersentia, 2011, p. 283.

⁶ S. Van den Bergh, *De Europese Unie als strategische actor? Case-study: Het Europese energiebeleid*, eindwerk, Leuven, K.U. Leuven Faculteit sociale wetenschappen, 2008-2009, p. 31, K. LENAERTS, P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, Antwerpen, intersentia, 2011, p. 283.

Energie werd lange tijd door de lidstaten buiten de bevoegdheid van de Europese Unie gehouden. Ze wilden dit nationaal blijven behandelen. Het is in 1989 dat de Commissie stelt dat de integratie van het milieu in haar beleidsdoelstellingen één van de grote uitdagingen voor het energiebeleid is.⁷ De onderzoeksvraag die ik mij hierbij stel is: “welke invloed de klimaatverandering heeft op het Europese en Belgische energiebeleid?”. Hierbij is het niet de bedoeling om het gehele klimaatbeleid, noch het gehele energiebeleid te bespreken. Ik wil op zoek gaan naar de raakvlakken tussen beide domeinen.

Allereerst zal ik een algemene schets geven van het ontstaan van beide beleidsdomeinen. Waarbij ik in een tweede groot deel, de conclusie dat beide domeinen verweven zijn, verder zal uitdiepen. Een goed energiebeleid is noodzakelijk wil men de klimaatverandering tegen gaan.

In een derde groot deel ga ik het Europese Energiebeleid bespreken. Mijn vertrekpunt zal zijn de 20-20-20 doelstellingen, zoals neergeschreven in het Europese klimaat-en energiepakket. Hierbij gaat het om 20% minder uitstoot van broeikasgassen; 20% minder energieverbruik en 20% van het totale energiegebruik uit hernieuwbare energie tegen 2020. De vier energiebeleidslijnen zoals ingeschreven in artikel 194 VWEU zullen daarbij het kader vormen. Ik ga per beleidslijn een schets maken van de genomen beslissingen door de regelgever, meer bepaald de beslissingen die genomen zijn vanuit een idee positieve gevolgen teweeg te brengen voor het klimaat. Op die manier ga ik nagaan wat de gevolgen zijn van de klimaatverandering op het Europese en Belgische energiebeleid.

---

⁷ COM(1998)571.

B. Algemeen

1. Inleiding tot energie

Energie is onmisbaar in onze hedendaagse, technologische samenleving. Sinds de industriële revolutie heeft het gebruik van energie een enorme opstoot gekend waardoor een leven zonder energie niet meer denkbaar is. De energiesector is echter ook verantwoordelijk voor veruit het grootste deel van de door de mens veroorzaakte broeikasgasemissies, de Europese Commissie spreekt van maar liefst 80% van alle emissies.⁸

2. Klimaatverandering een natuurlijk verschijnsel?

De energieagenda van Europa en België wordt gedomineerd door de klimaatverandering. Het betreft het zogenaamde probleem van het broeikaseffect dat ervoor zorgt dat de aarde opwarmt. Het natuurlijk broeikaseffect is noodzakelijk om leven op aarde mogelijk te maken. Het gaat dan om de aanwezigheid van broeikasgassen die ervoor zorgen dat een gedeelte van de warmte, afkomstig van de zon, binnen de atmosfeer blijft waardoor er een gemiddelde aardtemperatuur is die leven mogelijk maakt.⁹ Dus hoewel de opwarming van de aarde een natuurlijk verschijnsel is, is klimaatverandering dat niet.

Van klimaatverandering is er sprake bij *“een verandering in het klimaat die direct of indirect wordt toegeschreven aan menselijke activiteit, die de samenstelling van de atmosfeer wijzigt en die naast natuurlijke klimaatwisselingen wordt waargenomen gedurende vergelijkbare perioden”*.¹⁰ Belangrijk in deze definitie is dat de oorzaak van de extra broeikasgassen die in de atmosfeer komen en zo zorgen voor de opwarming, te wijten is aan menselijke activiteiten. Dit fenomeen is begonnen rond de jaren 1750 ten tijde van de industriële

---

⁸ COM(2007)0001; COM(2011)885.

⁹ VERBOND VAN BELGISCHE ONDERNEMINGEN (ed.), *Klimaatveranderingen: Waarom klimaatsveranderingen een wereldwijde oplossing vergen*, Brussel, 2001, p. 5.

¹⁰ Besluit Raad nr.94/69/EG, 15 december 1993 betreffende de sluiting van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, *PB L 33* 7 februari 1994.

revolutie. De energiebehoefte begon toen aan zijn opmars, waardoor er veel broeikasgassen de lucht in werden gestuurd, voornamelijk door de verbranding van fossiele brandstoffen.¹¹

3. Pour la petite histoire....

Kort gaan we in op het internationale kader van milieu en meer specifiek van klimaat. Dit ter verduidelijking van de geschiedkundige achtergrond waartegen deze verhandeling gelezen dient te worden. Het zal immers blijken dat de beleidsstrategie inzake klimaat en energie door de EU vooropgesteld, verder bouwt op de principes zoals vastgesteld in de internationale klimaatcontext.

a) Verdrag van Stockholm

Milieu is een domein dat slechts sinds de jaren '70 deel uitmaakt van het beleid. Deze kwam voor het eerst op de internationale agenda in 1972, tijdens een Verenigde Naties conferentie in Stockholm. De daaruit volgende Verklaring van Stockholm¹² is nog niet direct een baanbrekend toekomstmodel. Er vallen geen rechtstreekse verplichtingen uit af te leiden die specifiek gericht zijn tot de deelnemende landen. Het blijft bij de verkondiging van enkele algemene idealen zoals: *'de bescherming van het milieu is noodzakelijk voor het welzijn van de volkeren'*, afgewisseld met enkele feiten waaronder: *'onvervangbare hulpbronnen raken uitgeput'*¹³.

Het idee dat men moet samenwerken, dat het een probleem is dat men niet alleen kan oplossen gaan we in alle latere verklaringen en verdragen terugvinden.¹⁴ Milieu en specifiek klimaat is dus een mondiaal probleem en hoewel deze gedachte al van bij het begin aanwezig is, gaan we toch merken dat niet alle landen even bereid blijken te zijn om deze problematiek aan te pakken. Principe 21 van de Stockholm verklaring legt nog eens de

---

¹¹ Federale overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu: <http://www.klimaat.be/spip.php?rubrique4&fs=>

¹² Verklaring van de conferentie van de Verenigde Naties inzake het Leefmilieu, Stockholm, 16 juni 1972. (hierna verkort Verklaring van Stockholm).

¹³ Gedachte 3, Verklaring van Stockholm.

¹⁴ Zie ook bijvoorbeeld het voorwoord van het klimaatverdrag supra noot 3.

nadruk op de soevereiniteit van de staten, zoals bevestigd in het handvest van de Verenigde Naties.¹⁵

Na deze voorzichtige eerste stap volgden er vele andere wereldsamenkomsten¹⁶ en regelgevingen zoals resoluties¹⁷ van de algemene vergadering, protocollen en verdragen. Geleidelijk aan komen de begrippen klimaat en klimaatverandering, die in de Verklaring van Stockholm nog niet voorkwamen, dan ook op de agenda te staan. Een hier vermeldenswaardig verdrag is het uit 1992 daterende Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatveranderingen.

b) Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering

De wereldwijde inspanning om de klimaatverandering aan te pakken begon in 1992, met de wereldmilieutop van de Verenigde Naties in Rio de Janeiro. Hier sloot men het Raamverdrag van de Verenigde Naties over de klimaatverandering dat de basis vormt voor een internationaal klimaatbeleid. Het duurde tot 2005 voordat het daarbij horende Kyoto Protocol in werking trad. Het Kyoto Protocol legt de nadruk op het reduceren van emissies. Meer precies legt het Protocol doelstellingen op voor de periode 2008-2012. In de internationale wereld heerst er een discussie over het feit of men de strategie van dit Protocol moet voortzetten (post-Kyoto), of dat men, zoals de Raad van de Europese Unie verdedigd, in de toekomst een bredere aanpak moet volgen (post-2012).

---

¹⁵ Art. 2, §1 Handvest van de Verenigde Naties, 26 juni 1945, BS 1 januari 1946.

¹⁶ Wereldsamenkomsten: als vervolg op de milieutop in Stockholm was er een samenkomst in 1982 in Nairobi; ook over de bescherming van de zeeën waren er verschillende wereldsamenkomsten zoals in 1976, 1982 en 1992. In Wenen in 1985 en in Montreal in 1987 vonden samenkomsten plaats over de bescherming van de ozonlaag,...

¹⁷ Resolutie 45/53 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (6 december 1988); Resolutie 44/228 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 december 1989); Resolutie 44/206 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 december 1989); Resolutie 44/207 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 december 1989); Resolutie 45/212 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (21 december 1990); Resolutie 46/169 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (19 december 1991).

c) De beginselen vooropgesteld door de internationale gemeenschap

De beginselen die door de internationale gemeenschap voorop worden gesteld inzake klimaat, zijn samen te vatten in vier kernwoorden: mondiaal, duurzaamheid, voorzorgsbeginsel en emissiereductie.

i. *Mondiale aanpak*

De rol van de internationale wereld, naast de rol van de EU, is niet onbelangrijk. Klimaat overschrijdt immers de landsgrenzen. Aangezien het om een mondiaal probleem gaat zullen de inspanningen van de EU, zonder de steun en hulp van de internationale wereld, niet voldoende zijn om iets te verhelpen aan het klimaatprobleem.

ii. *Duurzaamheid*

Een tweede principe is dat van duurzaamheid.¹⁸ Deze gedachte is gebaseerd op het Brundtland-rapport. Daarin wordt het begrip “duurzame ontwikkeling” als volgt gedefinieerd: “*to ensure that it meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs*”¹⁹.

Duurzaamheid bevat drie pijlers: een sociale, ecologische en economische pijler. Om van duurzame ontwikkeling te spreken, dient er economische vooruitgang te zijn die geen afbreuk doet aan het milieu en die leidt tot vooruitgang van de verschillende sociale groepen in de samenleving.²⁰ Hoe dit verder door de beleidsmakers wordt ingevuld, komt later nog terug.

iii. *Voorzorgsbeginsel*

Een derde beginsel vinden we in het voorzorgsbeginsel. Dit houdt in dat bij “*onzekerheid omtrent het bestaan en de omvang van risico’s de instellingen evenwel beschermende maatregelen kunnen nemen, zonder te hoeven wachten totdat de realiteit en de ernst van deze risico’s volledig zijn aangetoond*”.²¹ Zo moet de Unie maatregelen nemen, “voorzorgen nemen”, opdat er geen nefaste gevolgen van klimaatverandering zich zouden voordoen of

---

¹⁸ Artikelen 2; 3, 1°; 3, 4°. Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, 1992, (hierna verkort: Klimaatverdrag).

¹⁹ G. BRUNDTLAND (ed), *Report of the World Commission on Environment and development: our Common future*, 1987, p. 15, http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf (Hierna Brundtland-rapport).

²⁰ Brundtland-rapport, p.15.

²¹ COM(2001)1; HvJ, Case C-157/96, National farmers Union E.A., 1998, para. 63; HvJ, Case C-180/96, Verenigd Koninkrijk vs. Commissie, 1998, para. 99.

opdat deze ingeperkt zouden worden.²² Dit dus ondanks het feit dat wetenschappers nog geen unanimitieit bereikt hebben over de oorzaak van de huidige opwarming van de aarde. Met name of het een menselijke oorzaak kent, dan wel dat het louter om een natuurverschijnsel gaat.

iv. *Emissiereductie*

Een laatste beginsel dat mee de basis vormt voor het internationale optreden inzake klimaat is dat van emissiereductie. Dit wordt als het voornaamste instrument gezien ter bestrijding van de klimaatverandering.

d) Doortrekking van de beginselen naar het beleid van de EU

Deze vier besproken beginselen vormen ook de basis voor het beleid van de Unie inzake klimaat en energie. Ze zullen uitgebreider terugkomen verder in de verhandeling. Het feit dat deze verhandeling dieper zal ingaan op het Europese en Belgische beleid, en niet het Internationale lijkt dan ook op het eerste zicht een vreemde keuze. Sinds het Kyoto-Verdrag heeft de EU echter de voortrekkersrol op zich genomen.²³ Waar tot het Raamverdrag van 1992 nog vele grote landen zoals bijvoorbeeld de VS nog partij waren, haakten deze laatste af toen men aan de onderhandelingstafel de fase van loutere krachtlijnen voorbij ging om daadwerkelijk afdwingbare verplichtingen neer te leggen.²⁴ De vrees voor sancties werd op dat moment reëel. In theorie werd het niet behalen van een Kyotovooraarde gesanctioneerd met de vereiste om die norm toch nog te halen, met daarenboven nog 30% extra als sanctie.²⁵ In die zin lijkt het nuttig deze Europese voortrekkersrol eens nader te onderzoeken en na te gaan welke invloed de klimaatproblematiek heeft op het Europese en Belgische energiebeleid.

---

²² Art.3, 3°. Klimaatverdrag.

²³ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (ed), *Klimaatstrategie: tussen ambitie en realisme*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2006, p.169.

²⁴ D. FREESTONE, C. STRECK, *Legal aspects of implementing the Kyoto Protocol mechanisms*, Oxford, Oxford University Press, 2005, p.9.

²⁵ D. BUCHAN, *Energy and climate change: Europe at the crossroads*, Oxford, Oxford University Press, 2009, p.117.

C. Klimaat en energie, verweven beleidsdomeinen

1. Een veelbelovend begin

a) De oprichting van het EGKS

Wanneer we het energiebeleid van Europa bekijken over de jaren heen, dan kunnen we enkele grote fasen onderscheiden. Zoals reeds vermeld, dateert het idee van een gemeenschappelijk energiebeleid al van in de beginjaren van de Europese Unie. Hoewel het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (hierna EGKS-Verdrag) eerder was geïnspireerd op het tegengaan van geheime wapenbevoorradingen door de lidstaten, heeft het toch ook een effect gehad op het energiebeleid van de lidstaten. Aangezien de hoeveelheid steenkool, een in die tijd veelgebruikte brandstof, werd gereguleerd en de lidstaten dus afhankelijk waren van elkaar.²⁶ De lidstaten zijn hier echter nog zeer protectionistisch wat betreft hun energiebeleid.²⁷ Van een interne energiemarkt is hier dan ook nog geen sprake.

Het doel van het EGKS-Verdrag vinden we in artikel 2 en luidt als volgt: *“bij te dragen tot de economische ontwikkeling, de uitbreiding van de werkgelegenheid en de verhoging van het levenspeil in de deelnemende Staten”*. Hoewel in het gehele Verdrag de woorden: milieu of klimaat niet voorkomen, zouden we kunnen afleiden dat *“verhoging van het levenspeil”* indirect toch al een verwijzing vormt naar het milieu. Bescherming van het leefmilieu draagt immers ook bij aan een verhoging van het levenspeil.

b) De oprichting van EURATOM

Enkele jaren na het sluiten van het EGKS-Verdrag werd in maart 1957 door diezelfde verdragsluitende staten ook het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor

---

²⁶ K. DEKETELAERE, K. DE COCK, L. DERIDDER, G., VERHOESEL, *Handboek energierecht*, Antwerpen, Intersentia rechtswetenschappen, 2001, p. 8.

²⁷ S. STAVRIDIS, E. MOSSIALOS, R. MORGAN, H. MACHIN, *New challenges to the European Union: policies and policy-making*, Aldershot, Dartmouth, 1997, p. 546, (hierna verkort: S. STAVRIDIS, E. MOSSIALOS, R. MORGAN, H. MACHIN, *New challenges to the European Union: policies and policy-making*).

Atoomenergie (hierna EURATOM-Verdrag) gesloten. In artikel 1 vinden we een gelijkaardige verwijzing zoals vermeld in het EGKS-Verdrag en kan er dus eenzelfde redenering gevolgd worden, zijnde dat de Gemeenschap tot taak heeft *“bij te dragen tot de verhoging van de levensstandaard van de lidstaten”*, wat ook de bescherming van het leefmilieu impliceert.

In tegenstelling tot het EGKS-Verdrag is EURATOM nog steeds in werking. Kernenergie is sterk geëvolueerd en neemt een steeds belangrijker plaats in in ons energiedebat. Denk maar aan Frankrijk die recentelijk gekozen heeft voor een kernuitstap, dit in contrast met de mening van de ondertussen gevormde Europese Unie.

c) De oprichting van de EEG

Ook in het verdrag van Rome tot oprichting van de Europees Economische Gemeenschap ontbreekt, net zoals bij de twee vorige besproken Verdragen, elke expliciete verwijzing naar het leefmilieu.

d) Tussenconclusie

Het moge duidelijk zijn dat de bevoegdheidsoverdracht naar de Gemeenschap geleidelijk aan gebeurde, stap per stap. Dit is logisch aangezien men moest zoeken naar de goede manier. In de geschiedenis bestond er niet reeds een voorbeeld waaraan de EU zich kon spiegelen. Energie is al vanaf het begin een domein waarin de Gemeenschap actief is, dit wezen duidelijk door de oprichting van de EGKS en EURATOM.

Het leefmilieu zelf komt nog niet expliciet ter sprake in de officiële documenten. Wanneer men echter verder kijkt naar bijhorende publicaties, kan men toch afleiden dat milieu en klimaat wel degelijk elementen waren waar rekening mee werd gehouden. Zo wordt in het Bulletin van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal uit 1962, eraan herinnerd dat bij de raming inzake energiebehoeften er rekening gehouden dient te worden met de voorwaarden met betrekking tot het klimaat.²⁸ Verder vinden we ook een verwijzing terug in

---

²⁸ Bulletin van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, *Onderzoek naar de energievoorzichten op lange termijn in de Europese Gemeenschap*, Luxemburg, 1962, p.31.

de 'doelstellingen voor 1985' opgesteld door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, waar er in het programma inzake kernenergie verwezen wordt naar "*de bescherming van het milieu*".²⁹

Dus het feit dat leefmilieu en meer specifiek klimaat, toen nog geen overtuigend agendapunt was, is eerder te wijten aan de toen nog niet zichtbare gevolgen van onze menselijke handelingen, eerder dan een loutere onverschilligheid ten aanzien van dit thema. Gezien de toen nog niet gekende negatieve gevolgen van ons handelen, dient deze afwezigheid echter toch geminimaliseerd te worden.

2. De koppigheid van de lidstaten leidt tot een uitblijven van een Europees energiebeleid

In de daaropvolgende periode, die loopt tot ongeveer het begin van de jaren '70, vormen energie en milieu geen uitdrukkelijk agendapunt binnen de Gemeenschap. Hiervoor zijn er enkele argumenten terug te vinden zoals een desinteresse ten gevolge van goedkope olie. Vraag en aanbod waren in balans, dus had men geen behoefte hierover te discussiëren.

Anderzijds vormt de energiebevoorrading een belangrijk gegeven voor de nationale overheden, die hier dan ook volledige controle op wensten te behouden. Het overdragen van de autonomie betreffende deze bevoegdheid aan de Gemeenschap was dan ook onbespreekbaar. Een laatste argument vinden we terug in de toen bestaande beleidsstructuur van het energiedomein. Er bestond namelijk een sterke verwevenheid tussen de lokale en centrale overheden enerzijds en de energie-industrie anderzijds.³⁰

---

²⁹ COM(74)1960.

³⁰ K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek milieu- en energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, p. 279.

3. Het Europese energiebeleid kent een heropleving door een veranderende houding van de lidstaten

a) Omstandigheden die leiden tot een veranderende houding

Vanaf het begin van de jaren '70 kent de aandacht voor een Europees energiebeleid een heropleving. Een eerste omstandigheid die hiervoor een verklaring biedt is de eerste oliecrisis van 1973. Gevolgd door een tweede oliecrisis in 1979. Olie, die in de vorige periode nog rijkelijk aanwezig was, wordt schaarser en bijgevolg ook duurder. Olieprijzen stegen in de periode tussen 1973 en 1982 tot een viervoud.³¹

Vervolgens wordt deze periode gekenmerkt door een stijgende ontwikkeling van de maatschappij. Dit heeft enerzijds tot gevolg dat men van handmatige productie steeds meer overschakelt naar machinale productie, en anderzijds dat de levensverwachting ook toeneemt. Hierdoor neemt het energiegebruik toe, waardoor de lidstaten met betrekking tot hun energievoorraad in de problemen kwamen. De Gemeenschap voerde veel energie in, wat leidde tot problematische situaties aangezien we zo een afhankelijkheidsband creëren. Deze zet de Gemeenschap in een zwakke positie ten aanzien van politieke ontwikkelingen.

Indien de lidstaten zich zouden blijven vastklampen aan hun vroegere beleid voorspelde de Europese Commissie tegen 2030 een stijging van ingevoerd gas van 57% naar 84% en het aandeel ingevoerde olie zou stijgen van 82% naar 93%.³²

b) Van het idee van een Grondwet voor Europa tot het Verdrag van Lissabon

Deze omstandigheden leiden tot een groeiende interesse voor een interne energiemarkt. Geleidelijk aan merken we dat energie een centralere plaats krijgt toebedeeld in het beleid van de EU.³³

---

³¹ W. MOLLE, *The economics of European integration: theory, practice, policy*, Dartmouth, Dartmouth Publishing Company Limited, 1990, p.304.

³² B. KROT, L. SMORENBURG- VAN MIDDELKOOP (eds), *Duurzame energie: juridische kansen en belemmeringen*, Groningen, Europa law publishing, 2010, p.10.

³³ S. STAVRIDIS, E. MOSSIALOS, R. MORGAN, H. MACHIN, *New challenges to the European Union: policies and policy-making*, p. 547, supra voetnoot 27.

Zo bepaalt artikel 192 B van het Verdrag van Maastricht dat: *“Ten einde bij te dragen tot de verwezenlijking van de in de artikelen 7 A en 130 A bedoelde doelstellingen en om de burgers van de Unie, de economische subjecten, alsmede de regionale en lokale gemeenschappen in staat te stellen ten volle profijt te trekken van de voordelen die uit de totstandkoming van een ruimte zonder binnengrenzen voortvloeien, draagt de Gemeenschap bij tot de totstandbrenging en ontwikkeling van transeuropese netwerken op het gebied van vervoers-, telecommunicatie- en energieinfrastructuur”*.³⁴

Het duurt echter tot de “grondwet van Europa” (2004) vooraleer dat energie ook een volwaardige plaats krijgt toebedeeld in de activiteiten van de Unie. De grondwet zelf is nooit doorgevoerd in de Unie, maar die bepaling is wel overgenomen in het Verdrag van Lissabon, meer bepaald in art. 194 VWEU. Dit luidt als volgt: *“In het kader van de totstandbrenging en de werking van de interne markt en rekening houdend met de noodzaak om het milieu in stand te houden en te verbeteren, is het beleid van de Unie op het gebied van energie, in een geest van solidariteit tussen de lidstaten, erop gericht: A) de werking van de energiemarkt te waarborgen, B) de continuïteit van de energievoorziening in de Unie te waarborgen, C) energie-efficiëntie, energiebesparing en de ontwikkeling van nieuwe en duurzame energie te stimuleren, en D) de interconnectie van energienetwerken te bevorderen.”*³⁵

Hierdoor wordt er een rechtsgrond gecreëerd die in de vorige Unieverdragen ontbrak. Het ontbreken van dergelijke specifieke rechtsgrond hield de Unie echter niet tegen om ook inzake energie reeds vroeger al regelingen te treffen. Zo konden de artikelen 14 en 95 EG-Verdrag inzake de interne markt als rechtsgrond dienen, alsook bepaalde art. 175 EG-Verdrag dat de Raad op voorstel van de Commissie *“maatregelen kan nemen die van aanzienlijke invloed zijn op de keuze van een lidstaat tussen verschillende energiebronnen en de algemene structuur van zijn energievoorziening”*. Deze rechtsgronden in combinatie met de flexibiliteitsclausule in het huidige artikel 352 VWEU gaf de Unie dus reeds de mogelijkheid om op te treden inzake energie. Deze flexibiliteitsclausule geeft een bijkomende bevoegdheid om in die zaken waarvoor de Verdragen niet voorzien in een

---

³⁴ Verdrag betreffende de Europese Unie, PB. C. 191 29 juli 1992.

³⁵ Art. 194 VWEU, PB. C. 83 30 maart 2010.

rechtsgrond, toch op te treden wanneer dit optreden noodzakelijk wordt geacht om een doelstelling van de Unie te bereiken.³⁶

In deze derde fase vormt het tot stand brengen van een interne energiemarkt een belangrijke doelstelling van de Europese Unie. De beleidsmaatregelen die de Unie hieromtrent genomen heeft en zal nemen, worden zeer sterk beïnvloed door de actuele klimaatproblematiek. De verwevenheid tussen milieu en energie komt reeds in dit artikel 194 VWEU tot uiting in de bewoording: *“rekening houdend met de noodzaak om het milieu in stand te houden”*.

Nu dat het ontstaan van een Europees energiebeleid kort geschetst is, gaan we dit ook doen voor de klimaatproblematiek, die een aanzet voor deze doorgedreven verwevenheid is.

4. De Klimaatproblematiek wordt op de voorgrond geplaatst

De bestrijding van de klimaatverandering kwam op de agenda van de Europese Unie eind jaren '80. Dit is het moment waarop de internationale gemeenschap zich begon voor te bereiden op de top van Rio de Janeiro.³⁷ Hoewel wetenschappers het er nog niet unaniem over eens zijn dat de klimaatproblematiek een oorzaak vindt in menselijk handelen, wordt dit vermoeden binnen de Europese Unie toch ondersteund. De Raad erkende in de resolutie van 21 juni 1989: *“dat de samenstelling van de atmosfeer ingrijpend wordt gewijzigd door menselijke activiteiten en dat dit volgens de bestaande klimatologische modellen uiteindelijk kan leiden, door het zogenaamde “broeikaseffect”, tot klimaatverandering met aanzienlijke gevolgen voor het milieu, de mensheid en haar activiteiten”*.³⁸ Hij spreekt de noodzaak uit voor het nemen van dringende maatregelen en benadrukt het mondiale karakter van dit probleem.³⁹ De Raad vraagt in deze resolutie aan de commissie om *“voorstellen van concrete actie”* te doen.

---

³⁶ Art. 352 VWEU, *PB C.191* 29 juli 1992; N. CAMBIEN, T. ROES, “Het Verdrag van Lissabon: anywhere as long as it's forward? Een overzicht voor de rechtspraak”, *TBP* 2010, 195-206.

³⁷ M. PALLEMAERTS, “De Europese Gemeenschap als Verdragsluitende partij bij het protocol van Kyoto”, *TMR* 2004, 122-137.

³⁸ Resolutie 89/ C. 183/03 van de Raad (21 juni 1989), *PB. C 183* 20 juli 1989.

³⁹ Overwegingen 3 en 4 Resolutie 89/ C. 183/03, supra voetnoot 37.

Op de top in Rio ondertekende de Europese Unie het Raamverdrag van de Verenigde Naties en in de jaren die hier op volgden kwamen er nog enkele initiatieven van de Raad tot stand.⁴⁰ Geen van al deze initiatieven legt echter duidelijke, kwantitatieve verplichtingen op aan de lidstaten afzonderlijk. Men benadrukt de verplichting van de gemeenschap in haar geheel. Een billijke lastenverdeling wordt vermeden tot op het moment dat het Protocol van Kyoto wordt aangenomen.⁴¹

We kunnen besluiten door te stellen dat het energiebeleid vanaf de oprichting van de Europese Unie op de agenda stond, daar waar het klimaat pas veel later een rol is gaan spelen. Het klimaatprobleem is een mondiaal probleem. De Europese gemeenschap heeft twee taken. Enerzijds moet ze haar positie verdedigen in het internationale debat. Anderzijds heeft ze een rol te spelen in het interne debat over de nationale en communautaire beleidslijnen en maatregelen die genomen moeten worden om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren.

---

⁴⁰ Besluit Raad nr. 94/69/EG, 15 december 1993 betreffende de sluiting van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatsverandering, *PB. L 33* 7 februari 1994; Richtlijn Raad nr. 93/76/EEG, 13 september 1993 tot beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiëntie, *PB. L. 237* 22 september 1993; Beschikking Raad nr.93/389/EEG, 24 juni 1993 inzake een bewakingssysteem voor de uitstoot van CO² en andere broeikasgassen in de Gemeenschap, *PB. L 167* 9 september 1993.

⁴¹Beschikking Raad nr. 2002/358/EG, 25 april 2002 betreffende de goedkeuring, namens de Europese Gemeenschap, van het protocol van Kyoto bij het raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatsverandering en de gezamenlijke nakoming van de in dat kader aangegeven verplichtingen, *PB L 130* 15 mei.2002; M. PALLEMAERTS, "De Europese Gemeenschap als Verdragsluitende partij bij het protocol van Kyoto", *TMR* 2004, 122-137.

D. Klimaat- en energiepakket

Zoals vermeld heeft de EU zich een voortrekkersrol toegemeten. Tegen 2008 kwam Europa met een klimaat- en energiepakket, waarin er een akkoord werd bereikt over de doelstellingen tegen 2020. De zogenaamde 20-20-20 doelstellingen:

- 20% minder uitstoot van broeikasgassen;
- 20% minder energieverbruik;
- 20% van het totale energiegebruik uit hernieuwbare energiebronnen.

Deze doelstellingen zijn zeker een uitdaging. In deze verhandeling zal er verder ingegaan worden op de initiatieven die Europa neemt voor het welslagen van deze doelstellingen. We vertrekken hiervoor van de vier energiebeleidsrichtlijnen die door de schrijvers van het VWEU in art. 194 vooropgesteld zijn.

Met name gaat het over de volgende vier beleidslijnen, waarbij we gaan zien hoe de klimaatproblematiek de beslissingen inzake beïnvloedt.

- A) De werking van de energiemarkt waarborgen.
- B) De continuïteit van de energievoorziening in de Unie waarborgen.
- C) Energie-efficiëntie, energiebesparing en de ontwikkeling van nieuwe en duurzame energie stimuleren.
- D) De interconnectie van energienetwerken bevorderen.

Alvorens we hierop ingaan dienen we de bevoegdheidsverdeling te schetsen.

1. Bevoegdheid Europa

De Unie wordt gekenmerkt door het beginsel van bevoegdheidstoebedeling.⁴² Dit houdt in dat zij slechts beschikt over de bevoegdheden die haar uitdrukkelijk in de verdragen worden toebedeeld.⁴³ Omgekeerd blijven de lidstaten bevoegd voor al de zaken die niet aan de Unie

---

⁴² Art. 5 VEU, *PB. C. 83* 30 maart 2010.

⁴³ K. LENAERTS, P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, Antwerpen, intersentia, 2011, p. 78. (Hierna verkort K. LENAERTS, P. VAN NUFFEL, *Europees recht*).

zijn toebedeeld. Elk Unieoptreden moet dan ook voldoen aan de vormvereiste van het vermelden van een rechtsgrond.⁴⁴

De bevoegdheden van de Unie worden onderverdeeld in exclusieve en niet-exclusieve bevoegdheden. Wanneer de Unie exclusief bevoegd is, dan kan enkel zij wetgevend optreden en juridisch bindende handelingen treffen. Willen lidstaten in deze materies optreden dan zullen zij hiervoor over een machtiging van de Unie moeten beschikken of dit doen ter uitvoering van een handeling van de Unie zelf.⁴⁵

Onder niet-exclusieve bevoegdheden verstaan we dan die bevoegdheden waarvoor zowel de Unie als de lidstaten bevoegd zijn. Hierbij onderscheiden we enerzijds de situatie waarbij de lidstaten mogen optreden voor zover de Unie dit nog niet gedaan heeft en anderzijds de situatie waarbij de Unie enkel mag optreden om de lidstaten te ondersteunen, maar hierbij de bevoegdheid van de lidstaten niet mag overnemen.⁴⁶

De bevoegdheden inzake de beleidsdomeinen die in deze verhandeling het meest van belang zijn, met name de interne markt, energie en milieu, behoren tot de niet-exclusieve bevoegdheden.⁴⁷ Bij niet-exclusieve bevoegdheden werkt het subsidiariteitsprincipe. Dit houdt in dat de Unie zijn bevoegdheden slechts kan uitoefenen in de mate dat deze niet beter uitgeoefend kunnen worden door de lidstaten. In de rechtspraak van het Hof van Justitie lezen we vaak de uitdrukking “*better achieving by a better cost*”.⁴⁸

De rechtsgrond inzake milieu vinden we in titel XX VWEU en die inzake energie in titel XXI VWEU.

---

⁴⁴ HvJ, Case C-325/91, Frankrijk v. Commissie, 1993, para. 26; HvJ, Case C-370/07, Commissie v. Raad, 2009, paras. 38-39.

⁴⁵ K. LENAERTS, P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, p. 88, supra voetnoot 33.

⁴⁶ K. LENAERTS, P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, p. 88, supra voetnoot 33.

⁴⁷ Art. 4, lid 2 VWEU, *PB C.191* 29 juli 1992.

⁴⁸ HvJ, Case C-58/08 *Vodafone and others*, 2010, E.C.R., I-4999, para 72; HvJ, Case C-377/98, Koninkrijk der Nederlanden tegen Europees Parlement en Raad van de Europese Unie, 2001, E.C.R. I-07079, para. 31; HvJ, Case C-176/09 *Grand Duchy of Luxembourg v European Parliament and Council of the European Union*, 2011, E.C.R. 00000, para. 76; HvJ, Case C-154/04 and C-155/04 *Alliance for Natural Health and Nutri-link Ltd*, 2005, E.C.R., I-06451, para. 101;

We vertrekken van de vier beleidslijnen uit het VWEU en gaan per beleidslijn nagaan welke initiatieven inzake: 1) het verminderen van emissies, 2) het verhogen van de energie-efficiëntie en/of het introduceren van hernieuwbare energiebronnen genomen worden.

Dit gaan we ook telkens terugkoppelen aan het Belgische energierecht.

2. De werking van de energiemarkt te waarborgen

De Belgische energiemarkt werd de afgelopen jaren gekenmerkt door ingrijpende wijzigingen. Dit heeft te maken met de schaarste van bepaalde bronnen, een opkomende aandacht voor de milieuproblematiek en de steeds intensere samenwerking tussen de lidstaten van de Europese Unie enerzijds en derde landen anderzijds.⁴⁹ De twee grote elementen die de oorzaak vormen voor deze evolutie zijn de liberalisering van de elektriciteit- en gasector aan de ene kant en de externe gevolgen voor het milieu aan de andere kant.⁵⁰

In dit deel gaan we verder ingaan op die liberalisering, die dienen we te kaderen binnen de Europese context van een interne markt.

a) Interne markt

i. Tot een interne markt komen

“De unie brengt een interne markt tot stand”, zo lezen we in art 3, §3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (hierna VEU).⁵¹ “De interne markt is een ruimte zonder binnengrenzen waarin het vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal is gewaarborgd volgens de bepalingen van het verdrag betreffende de Europese Unie”.⁵²

---

⁴⁹ G. BLOCK, A. BOURMORCK, *Le nouveau marché de l'énergie: guide juridique à l'usage des distributeurs et des consommateurs*, Louvain-la neuve, Anthemis, 2007, p. 143.

⁵⁰ G. BLOCK, A. BOURMORCK, *Le nouveau marché de l'énergie: guide juridique à l'usage des distributeurs et des consommateurs*, Louvain-la neuve, Anthemis, 2007, p. 147.

⁵¹ Art. 3, §3 VEU, PB C.83 30 maart 2010.

⁵² Art. 26, §2 VWEU, PB.C. 83 30 maart 2010; J. STUYCK, 1993:De Europese interne markt, de lid-staten, de marktdeelnemers en de burgers, Brussel, Story-Scientia, 1988, p. 2.

Het idee van het samenbrengen van staten en volkeren is al heel oud. Waar dit vroeger gebeurde door middel van oorlogen en veroveringen, heeft dit idee in de naoorlogse periode van WOII een ander objectief gekregen. Het idee bestond namelijk om economische samenwerkingsverbanden te gaan creëren, juist om oorlogen en dominante machtsposities te vermijden. Wat begon met een samenwerking in specifieke sectoren, zoals bijvoorbeeld die van kolen en staal⁵³, zou over de jaren uitgroeien naar een doelstelling van volledige integratie. Inzake energie is dit echter nog niet volledig gerealiseerd.

ii. *Energie en interne markt*

Door middel van een interne markt beoogt de Unie verregaande economische integratie van de lidstaten in een Unie. Dit ten voordele van de Europese concurrentiële positie ten aanzien van de rest van de wereld en een betere garantie van de energievoorziening. Een interne energiemarkt zou, als onderdeel hiervan, de kostenstructuur van de energie-industrie kunnen minimaliseren, wat de economische groei ten goede zal komen. Deze groei kan op zijn beurt leiden tot een verhoging van de werkgelegenheid.⁵⁴

In een werkingsdocument van de Europese Commissie werden de problemen inzake het realiseren van een interne energiemarkt weergegeven. Men legt voornamelijk de nadruk op de verschillen tussen de lidstaten, alsook op het gedrag van de vele nationale elektriciteitsbedrijven, die er voornamelijk op uit zijn hun monopolies in stand te houden en in die zin bijdragen tot gesloten markten.⁵⁵ Dit werkingsdocument bood een basis voor de verdere liberalisering van de energiemarkt.

Het liberaliseringsproces kan men opdelen in drie fases. Een eerste periode eind de jaren 90, een tweede fase rond 2003 en een derde fase rond 2009. Het zijn deze drie fases waar we verder op ingaan. Per fase bekijken we zowel de elektriciteitsmarkt als de markt van de gas, omdat deze een gelijklopende liberaliserings-evolutie kennen.

---

⁵³ Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor kolen en Staal van 18 april 1951.

⁵⁴ Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Energie in Europa. De interne energiemarkt* Luxemburg, Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 1988, p. 9.

⁵⁵ Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Energie in Europa. De interne energiemarkt* Luxemburg, Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 1988, p. 9

b) Liberalisering van de energiemarkt

i. Pre-Europa

Voor er nog maar sprake was van een Europese samenwerking, werd in België de elektriciteitsmarkt geregeld door de wet van 10 maart 1925. De grote lijnen van deze wet zijn de volgende: allereerst werden de bevoegdheden van de staat, de provincies en de gemeenten afgebakend. De levering werd opgedeeld in twee categorieën, een waarbij het vermogen minder dan 1000 kilowatt bedroeg, en een tweede voor leveringen van meer dan 1000 kilowatt. En een derde lijn in deze wet vormde de daadwerkelijke aanleg van de elektriciteitsleidingen.⁵⁶ De producent en de gebruiker kregen in deze regeling nog geen aandacht. We gaan zien dat dit indruist tegen het Europese denken waarbij men een geïntegreerd beleid wenst te voeren waarin alle actoren betrokken worden.⁵⁷

ii. Fase 1 Richtlijnen 96/92/EG en 98/30/EG

In de jaren '90 kwam er parallel naast de Belgische elektriciteits- en gasmarkt, de Europese energiemarkt met een drang naar liberalisering. Inzake elektriciteit was de eerste richtlijn inzake liberalisering die van 96/92/EC⁵⁸. Richtlijn 98/30/EC⁵⁹ vormde gelijktijdig een eerste Europese stap voor wat het liberaliseringsproces van de gasmarkt betreft.

In de overwegingen van deze richtlijnen lezen we enkele doelen die de wetgever beoogt te bereiken. Zo dienen de onderlinge koppeling en de interoperabiliteit van de netten bevorderd te worden⁶⁰, moet de liberalisering de continuïteit van de voorziening waarborgen en bescherming bieden ten aanzien van de consument. Alsook beoogt de wetgever de bescherming van het milieu te waarborgen.⁶¹

---

⁵⁶ L. DERIDDER, *Handboek Gas- en elektriciteitsliberalisering*, Groningen, Intersentia, 2003, p. 280, Idee naar de les van Bram Delvaux over het Federale energiebeleid aan de K.U. Leuven in het kader van de lessenreeks Milieu-en energierecht 2013.

⁵⁷ L. DERIDDER, *Handboek Gas- en elektriciteitsliberalisering*, Groningen, Intersentia, 2003, p. 287.

⁵⁸ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 96/92/EG, 19 december 1996 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit, *PB. L. 27* 30 januari 1997, 20, (hierna verkort: Richtlijn 96/92/EG).

⁵⁹ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 98/30/EG, 22 juni 1998 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas, *PB. L. 204* 21 juli 1998, 1 (hierna verkort: Richtlijn 98/30/EG).

⁶⁰ Overweging 6 Richtlijn 96/92/EG; Overweging 19 Richtlijn 98/30/EG.

⁶¹ Overweging 13 Richtlijn 96/92/EG; Overweging 12 Richtlijn 98/30/EG.

Deze doelen streeft de regelgever na door in de richtlijn de nadruk te leggen op 3 aspecten: het regelen van de invoering van nieuwe productie-installaties, het doorvoeren van een gescheiden boekhouding bij geïntegreerde elektriciteitsbedrijven en de toegang tot het transmissie- en distributienet.

Inzake nieuwe productie-installaties voert richtlijn 96/92/EG twee stelsels in: het vergunningstelsel en/of een aanbestedingsstelsel.⁶² Bij het vergunningsstelsel worden er door de lidstaten criteria vastgelegd op basis waarvan men al dan niet een bouwvergunning zal verlenen. Deze criteria kunnen volgens artikel 5, lid 1 betrekking hebben op de veiligheid en de bedrijfszekerheid van de elektriciteitsnetten, de bescherming van het milieu, energie-efficiëntie,... Deze criteria worden gepubliceerd en zijn dus beschikbaar voor iedere geïnteresseerde.⁶³ Dit impliceert een marktopening. Deze opening wordt versterkt doordat elke weigering ook voldoende motivering dient te bevatten waaruit de objectieve en de niet-discriminatoire behandeling van de aanvraag blijkt.⁶⁴ Indien aanvrager aan de criteria voldoet, moet de lidstaat de vergunning verlenen.⁶⁵

Bij de aanbestedingsprocedure is het de overheidsdienst van een lidstaat die bekendmaakt dat een bepaalde productiecapaciteit nog vrij is om op het net aangesloten te worden.⁶⁶ Er wordt een bestek opgemaakt die een complete lijst bevat van de criteria die bepalend zijn bij de selectie van kandidaten en de gunning.⁶⁷ De overheid vergelijkt dan, volgens de procedure zoals neergeschreven in artikel 6, de verschillende kandidaten en maakt een keuze op basis van objectieve, transparante en niet-discriminerende criteria.

Bij geïntegreerde elektriciteits- of gasbedrijven, zijnde bedrijven die productie-, transmissie- en/of distributieactiviteiten, eventueel ook andere niet-elektrische activiteiten, combineren, dient men voor elke activiteit een afzonderlijke boekhouding te voeren.⁶⁸ Hiermee beoogt men kruissubsidiëring tegen te gaan. Kruissubsidiëring houdt in dat een onderneming de

---

⁶² Art. 4 Richtlijn 96/92/EG.

⁶³ Art. 5, lid 2 Richtlijn 96/92/EG.

⁶⁴ Art. 5, lid 3 Richtlijn 96/92/EG.

⁶⁵ S. VINCK, *De liberalisering van de Europese elektriciteitsmarkt: Case België*, masterproef faculteit Economie en Bedrijfskunde Universiteit Gent, 2007-2008, p. 7 (hierna verkort: Masterproef S. VINCK)

⁶⁶ Art. 6 Richtlijn 96/92/EG.

⁶⁷ Art. 6 Richtlijn 96/92/EG.

⁶⁸ Art. 14 Richtlijn 96/92/EG; Art. 13 Richtlijn 98/30/EG.

kosten die het draagt voor een bepaald product of geografische markt, wegens tekorten op deze ene markt, volledig of ten dele gaat toewijzen aan de overschotten van een ander(e) product of geografische markt.⁶⁹ Deze vorm van subsidiering houdt een risico in op oneerlijke concurrentie, daar de dominante onderneming haar machtspositie van een marktdeel aanwendt voor het veiligstellen van een ander marktdeel.⁷⁰

Het derde hoofdaspect dat door de richtlijnen behandeld wordt is de toegang tot transmissie- en distributienetten op een niet discriminatoire wijze. Dergelijke toegang voor derden staat bekend onder het TPA-principe, third party acces.⁷¹ Economisch gezien is het weinig zinvol om meerdere transmissie- en/of distributienetten naast elkaar te bouwen. Zij kenmerken zichzelf dus door hun natuurlijke monopolies en dit maakt TPA noodzakelijk bij de liberalisering van de elektriciteitsmarkt.⁷² De regelgever voegt in artikel 17 Richtlijn 96/92/EG en artikelen 15 en 16 Richtlijn 98/30/EG de mogelijkheid in om te opteren voor ofwel een vrije ofwel een gereguleerde toegang.

Gereguleerde TPA verwijst naar de situatie waarbij de voorwaarden voor toegang op voorhand reeds vast liggen. Zijn de voorwaarden voldaan dan moet men toegang verlenen. Bij een vrije, ook wel genegotieerde TPA, verkrijgt men al dan niet toegang op basis van vrije, commerciële onderhandelingen.⁷³ De objectiviteit en het non-discriminatieprincipe staan centraal.

Artikel 19 legt de lidstaten de verplichting op om hun niveau van 'openheid' jaarlijks te verhogen. Concluderend kunnen we stellen dat deze richtlijn vele openingen geeft naar een liberale elektriciteitsmarkt, maar te weinig effectieve verplichtingen bevat om dit in praktijk ook te realiseren. Zonder het opnemen van effectief te bereiken cijfers gaan er verschillen

---

⁶⁹ COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (hierna verkort: CREG) (ed), *Studie over 'de gevolgen van de mogelijke verwerving door ELECTRABEL van de Europese activa, op heden in handen van TRACTEBEL*, Brussel, 27 november 2003, p. 12.

⁷⁰ MEMO/11/125, *Questions and Answers on the third legislative package for an internal EU gas and electricity market*, Brussel, 2 maart 2011, p.2 (v/d/ 5); *Vr. en Antw.* Europees Parlement, 14 april 2005 (Vr. Nr. 97 K. RIIS-JØRGENSEN); CREG, *Studie over 'de gevolgen van de mogelijke verwerving door ELECTRABEL van de Europese activa, op heden in handen van TRACTEBEL*, Brussel, 27 november 2003, p 13.

⁷¹ P. SÖDERHOLM, L. WÅRELL, "Market opening and third party access in district heating networks", *Energy policy*, 2011, 742-752.

⁷² P. SÖDERHOLM, L. WÅRELL, "Market opening and third party access in district heating networks", *Energy policy*, 2011, 742-752; Masterproef S. VINCK, p. 8, zie voetnoot 69.

⁷³ P. SÖDERHOLM, L. WÅRELL, "Market opening and third party access in district heating networks", *Energy policy*, 2011, 742-752.

ontstaan tussen de lidstaten, waarbij de één zijn markt al meer openstelt dan de ander. Dit levert concurrentiële problemen op. Lid 5 van artikel 19 erkent dit probleem en beoogt hiervoor een oplossing te bieden. Uit de praktijk is echter gebleken dat deze richtlijn toch niet voldoende antwoord bood, waardoor ze werd vervangen door een nieuwe richtlijn in 2003.⁷⁴

De richtlijn inzake de interne markt voor elektriciteit diende door de lidstaten omgezet te worden tegen uiterlijk 19 februari 1999. Die inzake de interne markt voor aardgas tegen uiterlijk 10 augustus 2000. Gezien de Belgische bevoegdheidsverdeling in België inzake energie tussen de federale overheid en de gewesten was een loutere overschrijving van de richtlijnen geen optie.

Belgische bevoegdheidsverdeling

De bevoegdheidsverdeling inzake energie in België vinden we in art. 6, §1, VII BWHI, dat sinds de invoering in 1980 reeds enkele keren is herschreven. In de beginperiode van 1980 waren de bevoegdheden van de gewesten zeer beperkt. De federale overheid wou het beleidsdomein inzake energie zelf in de hand houden, dit als reactie op de vele oliecrisisen. In 1988 is de bewoording van het artikel aangepast waardoor voortaan de inmenging van de federale overheid in de gewestelijke aspecten limitatief en uitdrukkelijk bepaald wordt.⁷⁵

Art. 6, §1, VII bepaalt nu: *"Wat het energiebeleid betreft: De gewestelijke aspecten van de energie, en in ieder geval: a) de distributie en het plaatselijke vervoer van elektriciteit door middel van netten waarvan de nominale spanning lager is dan of gelijk is aan 70 000 volt; b) de openbare gasdistributie; c) de aanwending van mijngas en van gas afkomstig van hoogovens; d) de netten voor warmtevoorziening op afstand; e) de valorisatie van steenbergen; f) de nieuwe energiebronnen met uitzondering van deze die verband houden met de kernenergie; g) de terugwinning van energie door de nijverheid en andere gebruikers; h) het rationeel energieverbruik.*

---

⁷⁴ Overwegingen 2 en 5, Richtlijn Europees Parlement en de Raad nr. 2003/54/EG, 26 juni 2003 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en houdende intrekking van Richtlijn 96/92/EG, *PB L 176/37* 15 juli 2003, (Hierna verkort: Richtlijn 2003/54/EG).

⁷⁵ K. DEKETELAERE, K. DE COCK, L. DERIDDER, G., VERHOOSSEL, *Handboek energierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, p. 10.

De ((federale overheid)) is echter bevoegd voor de aangelegenheden die wegens hun technische en economische ondeelbaarheid een gelijke behandeling op nationaal vlak behoeven, te weten: a) het nationaal uitrustingsprogramma in de elektriciteitssector; b) de kernbrandstofcyclus; c) de grote infrastructuren voor de stockering; het vervoer en de productie van energie; d) de tarieven".⁷⁶

Federale omzetting

Federaal werden de richtlijnen omgezet door twee wetten van 29 april 1999. Een betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, en een tweede betreffende de organisatie van de gasmarkt.⁷⁷ Inzake de richtlijnen hebben we de nadruk gelegd op drie aspecten: het regelen van de invoering van nieuwe productie-installaties, het doorvoeren van een gescheiden boekhouding bij geïntegreerde bedrijven en de toegang tot het transmissie- en distributienet. Het zijn dan ook in het bijzonder deze aspecten waar we in het kader van de wetten van 1999 dieper op ingaan.

Voor wat betreft de productie-installaties voert België niet de strikte tweedeling vergunnings- en aanbestedingsprocedure door. De Belgische wetgever kiest ervoor het vergunningsstelsel te verkiezen als primaire procedure.⁷⁸ Deze keuze verantwoord hij op basis van 1) zijn eenvoud, 2) maakt het mogelijk dat de producenten de marktrisico's voor hun rekening kunnen nemen en 3) maakt het mogelijk dat de producenten hun recht van vrije vestiging uitoefenen.⁷⁹ Bij een vergunningsstelsel wordt de bouw van nieuwe productie-installaties immers overgelaten aan het marktinitiatief, dergelijke concurrentie zet producenten aan innovatief te blijven. De procedure die gevolgd dient te worden voor het bekomen van dergelijke vergunning wordt vastgelegd door het KB van 11 oktober 2000.⁸⁰ Slechts wanneer de commissie vaststelt dat de capaciteit niet gevuld geraakt door

---

⁷⁶ Art 6, §1, VII bijzondere wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen(hierna verkort BWHI), *BS* 15 augustus 1980, 9434.

⁷⁷ Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 11 mei 1999; Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de gasmarkt en het fiscaal statuut van de elektriciteitsproducenten, *BS* 11 mei 1999.

⁷⁸ Art. 4, §1 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 11 mei 1999; Art. 15/5, §1 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de gasmarkt en het fiscaal statuut van de elektriciteitsproducenten, *BS* 11 mei 1999.

⁷⁹ Wetsontwerp betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *Parl. St. Kamer*, 1933 nr. 1933/10.

⁸⁰ KB van 11 oktober 2000 betreffende de toekenning van individuele vergunningen voor de bouw van installaties voor de productie van elektriciteit, *BS* 1 november 2000.

individuele aanvragen alleen, wordt er voorzien in de mogelijkheid waarbij er een aanbesteding wordt bekendgemaakt in de nationale en internationale pers.⁸¹ Om al even vooruit te lopen naar de tweede Europese fase van liberalisering, met name naar de richtlijnen van 2003, kunnen we opmerken dat België hier een voorloper is. Deze Belgische keuze van 1999 zal namelijk door de Europese regelgever ingevoerd worden door de Richtlijn 2003/54/EG.

Artikel 3, §1 van de elektriciteitswet bepaalt dat er een indicatief programma van de productiemiddelen voor elektriciteit wordt vastgesteld. Dit programma is inzake klimaat voornamelijk van belang omdat ze enerzijds de vraag naar elektriciteit op middellange en lange termijn in kaart dient te brengen, waarbij ook de keuze van energiebronnen voor de komende jaren richting wordt gegeven. Zo wordt het gebruik van hernieuwbare energiebronnen benadrukt, in combinatie met een noodzaak van verdere investering in productietechnologieën waarbij er gestreefd wordt naar een zo laag mogelijke emissie uitstoot.⁸² Dit indicatiefprogramma is echter niet bindend.⁸³

Voor wat betreft de toegang tot het transmissienet voegt men federaal zowel de gereguleerde als de commerciële TPA in. Gezien de opbouw van het artikel 15 elektriciteitswet kan men afleiden dat de Belgische wetgever, hoewel hij geen expliciete keuze maakt, wel een voorkeur heeft voor de gereguleerde versie.

Zoals de richtlijnen voorzagen, werd in de wetten van 29 april 1999 de basis gelegd voor de oprichting van de Commissie voor de Regulering van Elektriciteit en Gas (hierna verkort CREG).⁸⁴ Deze regulerende instantie is belast met *“een raadgevende taak ten behoeve van de overheid inzake de organisatie en werking van de elektriciteits- en aardgasmarkt*

---

⁸¹ Art. 5 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, BS 11 mei 1999.

⁸² Art. 3, §2 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, BS 11 mei 1999

⁸³ CREG, Voorstel van indicatief programma van de productiemiddelen voor elektriciteit 2005-2014 opgesteld met toepassing van artikel 3 van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, 20 januari 2005.

⁸⁴ Art. 20 Richtlijn 96/92/EG; Art. 23 Richtlijn 98/30/EG; art.23, §1 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, BS 11 mei 1999; art. 15/14, §1 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de gasmarkt en het fiscaal statuut van de elektriciteitsproducenten, BS 11 mei 1999.

*enerzijds, en met een algemene taak van toezicht en controle op de toepassing van de betreffende wetten en reglementen anderzijds”.*⁸⁵.

Waar de Federale wetgever enkele maanden na de omzettingstermijn er maar in geslaagd is de richtlijn inzake de interne markt voor elektriciteit om te zetten, volgen de gewestregeringen zelfs nog later.

Omzetting Vlaams Gewest

In Vlaanderen werd de elektriciteitsrichtlijn omgezet door het decreet van 5 juli 2000⁸⁶, de richtlijn inzake aardgas door het decreet van 6 juli 2001.⁸⁷ Voor wat betreft de liberalisering zijn de gewesten bevoegd voor de distributie en het plaatselijk vervoer van elektriciteit door netten waarvan de nominale spanning lager is dan of gelijk is aan 70 kilovolt.⁸⁸ Art. 3 van het decreet van 5 juli 2000 en artikel 4 van het decreet van 6 juli 2001 bepalen dat het beheer van het distributienet waargenomen wordt door een netbeheerder met rechtspersoonlijkheid. Het is de reguleringsinstantie die voor elk distributienet de netbeheerder aanduidt. Deze reguleringsinstantie is de gewestelijke tegenhanger van de CREG. In Vlaanderen gaat het om de Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en gasmarkt (hierna verkort VREG). De VREG werd opgericht in 2001.

De distributienetbeheerder (hierna verkort DNB) staat in voor de exploitatie van het distributienet.⁸⁹ Hierbij wordt verwezen naar de verplichting in te staan voor de efficiëntie van de netten en naar de productie van groene stroom. Artikel 8 van het decreet van 5 juli 2000 bepaalt zelfs dat er prioritair aandacht moet gegeven worden aan de aansluiting van groene- stroominstallaties en warmtekrachtinstallaties.

---

⁸⁵ Art. 23, §2 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 11 mei 1999; Art. 15/14, §2 Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de gasmarkt en het fiscaal statuut van de elektriciteitsproducenten, *BS* 11 mei 1999.

⁸⁶ Decreet van 5 juli 2000 houdende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 22 september 2001, (hierna Vlaams elektriciteitsdecreet).

⁸⁷ Decreet van 6 juli 2001 houdende de organisatie van de gasmarkt, *BS* 3 oktober 2001

⁸⁸ F. DEWAELE, W. LAMEIRE, *De energieregelgeving in het Vlaamse Gewest*, <http://www.jura.be/secure/showfile.aspx?id=dx1576571.pdf>

⁸⁹ Art. 7 Decreet van 5 juli 2000; art. 6 Decreet van 6 juli 2001.

Voor wat betreft de toegang tot het distributienet wijkt de Vlaamse regelgever af van de federale door resoluut te kiezen voor een gereguleerde TPA.⁹⁰

Omzetting Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De omzetting door het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden samen behandeld, daar hun wetgeving een gelijklopende structuur kent. De Waalse regelgever implementeert de richtlijn inzake elektriciteit door middel van het decreet van 12 april 2001⁹¹, het decreet van 19 december 2002⁹² die van gas. Voor het Brussels Hoofdstedelijke Gewest kijken we naar de Ordonnantie van 19 juli 2001⁹³.

Net zoals in Vlaanderen wordt er in Wallonië voorzien in de oprichting van een Reguleringsinstantie. La Commission Wallonne pour l'Énergie (hierna verkort: CWaPE). Deze naam is ongelukkig gekozen aangezien ze niet de verwijzing bevat naar de gasector, maar er wel op van toepassing is. In Brussel duurde het tot 2006 alvorens de reguleringsinstantie Brussel Gas Elektriciteit (hierna verkort BRUGEL) opgericht werd.⁹⁴

De Waalse regelgever en die van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest maken een onderscheid tussen een lokaal of gewestelijk transmissienet en een distributienet. In theorie gaat het in beide gevallen om distributienetten, waarbij men een onderscheid maakt of de energielevering bedoeld is voor eindafnemers (distributienet) of niet (lokaal transmissienet). De netbeheerders worden hier aangeduid door de Waalse of Brusselse Regering, en niet door de Reguleringsinstantie, hoewel deze laatste wel een adviesverplichting heeft.⁹⁵

Dezer beide gewesten volgen het Vlaamse gewest voor wat betreft de invoering van een systeem van groenestroomcertificaten. Dit groeide over de jaren heen uit tot het middel om

---

⁹⁰ Art. 11 Decreet van 5 juli 2000; art. 12 Decreet van 6 juli 2001.

⁹¹ Décret du 12 avril 2001 relatif à l'organisation du Marché régional de l'électricité, *MB* 1 mei 2001.

⁹² Décret du 19 décembre 2002 relatif à l'organisation du marché régional du gaz, *MB* 11 februari 2002.

⁹³ Ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 17 november 2001.

⁹⁴ Ordonnantie van 14 december 2006 tot wijziging van de ordonnanties van 19 juli 2001 en van 1 april 2004 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en de gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en tot opheffing van de ordonnanatie van 11 juli 1991 met betrekking tot het recht op een minimumlevering van elektriciteit en de ordonnanatie van 11 maart 1999 tot vaststelling van de maatregelen ter voorkoming van de schorsingen van de gaslevering voor huishoudelijk gebruik, *BS* 9 januari 2007.

⁹⁵ Art. 10 Decreet van 12 april 2001.

de strijd tegen de klimaatverandering aan te gaan. Recentelijk ervaart de wetgever dat er te eenzijdig is ingezet op dergelijk systeem. Sinds 2011 is er een veranderende houding van de wetgever merkbaar in de zin dat men ook meer op “groene warmte” gaat inzetten. Hier gaan we later op in.

De geleidelijke opening, zoals de richtlijnen voorstelden zorgden ervoor dat de markten in de verschillende lidstaten over verschillende tijdsperiodes opengemaakt werden.⁹⁶ Het probleem waarbij één markt al open is en een ander nog niet leidde tot concurrentieproblemen. Het idee ontstond dat men verder moest gaan. Twee nieuwe richtlijnen werden ingevoerd die de definitieve data voor opening vastlegden.

iii. *Fase 2: Richtlijnen 2003/54/EG en 2003/55/EG*

In de overwegingen voorafgaande aan de Richtlijnen legt de regelgever duidelijk bloot dat deze richtlijnen er gekomen zijn nadat de vorige in de praktijk nog verscheidene tekortkomingen vertoonden. Ze waren niet concreet genoeg. De voornaamste hinderpalen die nog in de weg stonden bij het tot stand brengen van een interne energiemarkt waren o.a. de toegang tot het net, de tarieven en een van lidstaat tot lidstaat uiteenlopende mate van openstelling van de markt.⁹⁷

Waar de richtlijnen in de voorgaande fase ontstaan waren vanuit het idee dat concurrerende markten op een ‘natuurlijke’ wijze tot stand zouden komen nadat enkele grote belemmeringen geregeld werden, komen de richtlijnen in deze tweede fase hierop terug.⁹⁸ De richtlijn probeert voornamelijk de keuzemogelijkheden van de lidstaten weg te nemen. Enerzijds verkiest ze de vergunningsprocedure inzake productie-installaties boven de aanbestedingsprocedure. Voor deze laatste kan men enkel nog opteren “indien de op basis van de vergunningsprocedure te bouwen productiecapaciteit of te nemen maatregelen op

---

⁹⁶ E. DE CONINCK, W. GILLARD, “De liberalisering van de elektriciteitsmarkt in België”, *Jura Falconis*, 2004-05, 453-523.

⁹⁷ Overweging 5 Richtlijn 2003/54/EG; Overweging 6 Richtlijn 2003/55/EG.

⁹⁸ E. BOHNE, “Clash of regulatory cultures in the EU: the liberalization of Energy markets”, in E BOHNE, C. KARLSSON (Eds.), *Repositioning Europe and America for Growth*, Munster, Lit Verslag, 2010, 145-190.

*het gebied van energie-efficiëntie/ vraagzijdebeheer niet voldoende zijn om voorzieningszekerheid te waarborgen”.*⁹⁹

Anderzijds bepaalt ze dat het systeem inzake toegang van derden tot transport- en distributienetten dient te gebeuren op basis van gepubliceerde tarieven, hiermee dus kiezende voor de gereguleerde TPA.¹⁰⁰ De gasrichtlijn legt ook de gereguleerde TPA als standaard procedure op, maar voorziet toch in een uitzondering in artikel 22. Dit in tegenstelling tot de elektriciteitsrichtlijn. Artikel 22 maakt het mogelijk af te wijken van de gereguleerde TPA wanneer deze TPA nefast zou zijn voor de ontwikkeling van concurrentie en voor de voorzieningszekerheid.¹⁰¹ Deze afwijking is enkel mogelijk voor interconnectoren. Interconnectoren zijn volgens de aardgasrichtlijn transmissieleidingen die een grens tussen lidstaten overschrijden of overspannen met uitsluitend als bedoeling de nationale transmissiesystemen van die lidstaten onderling te koppelen.¹⁰² Artikel 22 biedt 5 condities aan, die men kan afoetsen om dergelijke afwijking al dan niet toe te staan. Een van de hinderpalen die de Europese Commissie aangaf in overweging 6, gaat over de opslag van gas. Artikel 19 probeert dit te verhelpen door hiervoor nog beide toegangsmanieren te voorzien: de gereguleerde TPA en de onderhandelde TPA.

De onafhankelijkheid die inzake de boekhouding in richtlijn 96/92/EG ingeschreven stond wordt verder doorgetrokken naar een volledige onafhankelijkheid van transmissienetbeheerders en distributienetbeheerders. Een uitzondering op deze ontbundeling die behouden bleef is die van de eigenaar, met name moet de eigendom niet afgescheiden zijn van het verticaal geïntegreerde bedrijf.¹⁰³ Voor België was wat betreft deze verdere onafhankelijkheid geen implementatie meer nodig, aangezien zij bij haar eerste omzetting reeds zo ver was gegaan.¹⁰⁴

---

⁹⁹ Art. 7 Richtlijn 2003/54/EG.

¹⁰⁰ Art. 20 Richtlijn 2003/54/EG.

¹⁰¹ EUROPEAN REGULATORS GROUP FOR ELECTRICITY AND GAS (hierna verkort: ERGEG), *Draft guidelines on article 22, An ERGEG public consultation paper*, REF: E07-GFG-31-07, Brussel, 5 maart 2008, p.5.

¹⁰² Art. 2, 17 Richtlijn 2003/55/EG.

¹⁰³ Artikelen 10 en 15 Richtlijn 2003/54/EG; Art. 9 Richtlijn 2003/55/EG.

¹⁰⁴ E. DE CONINCK, W. GILLARD, “De liberalisering van de elektriciteitsmarkt in België”, *Jura Falconis*, 2004-05, 453-523.

Op te merken valt ook dat lidstaten toezicht moeten houden op de invoer van elektriciteit, en dit driemaandelijks dienen te melden aan de Commissie.¹⁰⁵

Deze richtlijnen bepalen een omzetting door de lidstaten tegen uiterlijk 1 juli 2004, federaal gebeurde dit in België door de wetten van 1 juni 2005.¹⁰⁶

Vernieuwend aan deze richtlijnen is dat er specifieke data worden vastgelegd. Tegen deze data dienen de lidstaten ervoor te zorgen dat hun markten open zijn. Uiterlijk vanaf 1 juli 2004 dienen de markten open te zijn voor alle niet-huishoudelijke afnemers en uiterlijk vanaf 1 juli 2007 voor alle afnemers.¹⁰⁷ De Vlaamse regelgever hield echter weinig rekening met deze termijnen en maakte haar elektriciteits- en gasmarkt vrij vanaf 1 juli 2003. Hiermee liet ze de andere twee gewesten ver achter zich. Sinds 1 juli 2007 kunnen we in België spreken van een volledige vrije elektriciteits- en gasmarkt.¹⁰⁸

Dit is echter niet het einde van het verhaal. Europa brengt in 2009 twee nieuwe richtlijnen uit.

iv. Fase 3: Richtlijnen 2009/72/EG en 2009/73/EG

Van een interne (energie)markt is nog geen sprake. De Commissie geeft aan dat dit onder de huidige regels en maatregelen ook niet gerealiseerd zal worden. Met name is het vereiste kader niet aanwezig om de doelstellingen van een goed functionerende interne markt te verwezenlijken.¹⁰⁹ Europa komt met twee nieuwe richtlijnen: Richtlijnen 2009/72/EG¹¹⁰ en 2009/73/EG¹¹¹. Van een goed functionerende interne markt is er sprake wanneer er

---

¹⁰⁵ Art. 25 Richtlijn 2003/54/EG.

¹⁰⁶ Wet van 1 juni 2005 tot wijziging van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 14 juni 2005; Wet van 1 juni 2005 tot wijziging van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *BS* 14 juni 2005.

¹⁰⁷ Art. 21 Richtlijn 2003/54/EG; Art. 23 Richtlijn 2003/55/EG.

¹⁰⁸ http://economie.fgov.be/nl/consument/Energie/Aardgas/Liberalisering_aardgasmarkt/

¹⁰⁹ Overweging 7 Richtlijn 2009/72/EG; Overweging 5 Richtlijn 2009/73/EG.

¹¹⁰ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2009/72/EG, 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en tot intrekking van Richtlijn 2003/54/EG, *PB L 211/55* 14 augustus 2009, (hierna verkort Richtlijn 2009/72/EG).

¹¹¹ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2009/73/EG, 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas en tot intrekking van Richtlijn 2003/55/EG, *PB L 211/94* 14 augustus 2009, (hierna verkort: Richtlijn 2009/73/EG).

keuzevrijheid is, grensoverschrijdende handel, leverings- en voorzieningszekerheid, wanneer de marktwerking aanzet tot efficiëntieverbeteringen en wanneer producenten ertoe worden aangezet om te investeren in nieuwe vormen van productie, met inbegrip van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen.¹¹²

Dit derde pakket volgt op de richtlijnen van 2003 en het is dan ook onontbeerlijk dat deze eerdere richtlijnen ook correct geïmplementeerd zijn. Reeds in 2007 heeft het Europees Parlement haar bezorgdheid inzake geuit, en in Juni 2009 heeft de Commissie inbreukprocedures gestart tegen maar liefst 25 lidstaten, waaronder ook België.¹¹³

Deze derde fase wil opnieuw een stap verder gaan en voornamelijk een verdere ontbundeling staat centraal. Zo wenst de Europese regelgever een effectieve ontvlechting door te voeren. Het Europees Parlement stelt dat de ontvlechting van de eigendom een effectieve en stabiele manier is om inherente belangenconflicten op te lossen en de leverings- en voorzieningszekerheid te waarborgen.¹¹⁴ Men stelt hierbij tevens vast dat de elektriciteits- en gasector verbonden zijn met elkaar waardoor de ontvlechtingsbepalingen voor beide sectoren samen gelden.¹¹⁵

v. Invloed van de klimaatproblematiek op de liberalisering

In de eerste richtlijnen 96/92/EG en 98/30/EG maakt men regelmatig verwijzingen naar de inachtneming van het milieu. Dit gekoppeld aan begrippen zoals efficiëntie en hernieuwbare bronnen. Hieruit blijkt nogmaals de verwevenheid tussen milieu en energie.¹¹⁶ Energie-efficiëntie en hernieuwbare bronnen komen later nog uitgebreid aan bod. Richtlijn

---

¹¹² Overweging 6 Richtlijn 2009/72/EG; Overweging 1 richtlijn 2009/73/EG

¹¹³ Resolutie 2007/2089(INI) van het Europees Parlement (10 juli 2007) over de vooruitzichten voor de interne gas- en elektriciteitsmarkt, PB C-175 E 10 juli 2008; CREG (Ed.), studie (f)111006-cdc-1111 Over de actualisering van studie (f)101105cdc-986 betreffende de wijzigingen aan te brengen aan de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt voor het verbeteren van de werking en de opvolging van de elektriciteitsmarkt en in overeenstemming met richtlijn 2009/72/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en tot intrekking van richtlijn 2003/54/EG uitgevoerd met toepassing van artikel 23, §2, Tweede lid, 2° van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, Brussel, 6 oktober 2011, (hierna verkort: Resolutie 2007/2089(INI)).

¹¹⁴ Overwegingen 9 en 11 Richtlijn 2009/72/EG; Resolutie 2007/2089(INI)), p.206, zie voetnoot 117.

¹¹⁵ Overweging 14 Richtlijn 2009/72/EG; Overweging 11 Richtlijn 2009/73/EG.

¹¹⁶ Artikelen 8, lid 3; 11, lid 1 en 3 Richtlijn 96/92/EG; art. 3, lid 2 richtlijn 98/30/EG.

2003/54/EG verwijst in artikel 3, leden 2 en 7 uitdrukkelijk naar de bescherming van het klimaat. Een lidstaat kan de transportnet- en distributienetbeheerder er toe verplichten om voorrang te geven aan productie-installaties die gebruik maken van hernieuwbare energiebronnen, afvalstoffen of warmtekrachtkoppeling.¹¹⁷ Richtlijn 2003/55/EG stelt dat lidstaten gepaste maatregelen kunnen nemen ter verwezenlijking van de doelstellingen inzake de bestrijding van de klimaatverandering.¹¹⁸ Dergelijke verwijzingen maken duidelijk dat energie, en specifiek het realiseren van een interne energiemarkt geen op zichzelf staand domein is. Bij de verdere uitbouw van de sector moet men rekening houden met de aangegane verplichtingen inzake klimaat. Klimaat beïnvloedt dus het energiebeleid.

Uit loutere verwijzingen naar de noodzaak van bescherming van het klimaat kan men een wil aflezen, maar dan blijft de vraag welke voordelen liberalisering van de energiemarkt, en verder doorgedreven: een interne energiemarkt, kan hebben voor het bereiken van de 20-20-20-doelstellingen?

Liberalisering leidt tot een concurrerende markt. In een dergelijke markt gaan ondernemingen blijvend investeren om de concurrentie voor te blijven. Hierdoor zal men ook investeren in energie-efficiënte installaties.¹¹⁹ Meer over energie-efficiëntie volgt in een volgend hoofdstuk.

Een interne energiemarkt maakt het mogelijk om op een meer efficiënte en duurzame wijze de productie- en opslagcapaciteit te regelen. Enerzijds kan men de energieafhankelijkheid beperken en anderzijds een vangnet voorzien om stroomonderbrekingen op momenten van piekvraag te voorkomen.¹²⁰ Het netwerk van de uitgebreide EU beschikt over ondermaatse Oost-West- en Zuid-Noord-verbindingen. Hierdoor wordt het vrij verkeer van energie doorheen de EU bemoeilijkt en zijn bepaalde regio's kwetsbaarder voor een onderbreking van de energievoorziening. Studies tonen aan dat de behoefte van invoer van energie zal

---

¹¹⁷ Artikelen 11 en 14 Richtlijn 2003/54/EG.

¹¹⁸ Art. 3, lid 4 Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2003/55/EG, 26 juni 2003 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas en houdende intrekking van Richtlijn 98/30/EG, *PB L 176/57* 15 juli 2003 (hierna verkort Richtlijn 2003/55/EG).

¹¹⁹ COM(2006)105.

¹²⁰ COM(2006)105.

toenemen en in die zin is een goed verbonden Europees netwerk, gecombineerd met verbindingen naar derde landen aangewezen om continuïteit te garanderen.¹²¹

De infrastructuur is ook aan vernieuwing toe. Dergelijke aanpassing kan via liberalisering op een meer gestructureerde manier, en zo kostenbesparend, gebeuren op niveau van de Unie. De netten zijn afgestemd op de traditionele distributie van fossiele brandstoffen, grote gecentraliseerde productie-eenheden en de beschikbaarheid van goedkope en overvloedige energie. Het ontbreken van geschikte netwerkverbindingen vormt een belemmering voor investeringen in hernieuwbare energie en gedecentraliseerde productie.¹²² Zo bijvoorbeeld dient de Unie ervoor te zorgen dat windenergie uit kustgebieden en zonne-energie uit het Middellandse zeegebied vervoerd kan worden naar gebieden waar er nood is aan bijkomende stroom.¹²³

c) Tussenbesluit

Liberalisering van de elektriciteits- en energiemarkten biedt voor wat betreft het aangaan van het klimaatprobleem vele mogelijkheden. Het concurrerende systeem doet inzetten op energie-efficiëntere installaties. Betere doorstroming tussen de lidstaten werkt de energiezekerheid in de hand.

We zijn er echter nog niet. De noodzakelijke wijzigingen aan het energiesysteem gebeuren veel te traag. Het doel van een interne energiemarkt is, meer dan 15 jaar na aanvangsdatum, dan ook nog niet gerealiseerd. Hiervoor zijn er twee hoofdredenen te bedenken.

De Europese regelgever neemt vaak genoegen met minimumnormen, waarbij nog veel discretionaire bevoegdheid bij de lidstaten wordt gelegd. De weigerachtige houding van de lidstaten tegenover het toekennen van nog meer bijkomende bevoegdheden inzake energie aan de Unie kan hier zeker een rol spelen. De regelgeving is dan ook vaak een politiek compromis, wat uiteraard niet zonder impact kan blijven op de kwaliteit van de wetgeving.

---

¹²¹ COM(2008)782.

¹²² COM(2008)782;COM(2011)658; COM(2012)573.

¹²³ COM(2008)782.

De Europese wetgeving inzake de elektriciteits- en gasmarkten wordt vaak ook niet, of niet volledig omgezet door de lidstaten. De Commissie is reeds vele inbreukprocedures gestart. In 2012 ging het o.a. om procedures tegen Bulgarije, Cyprus, Spanje, Luxemburg, Nederland, Roemenië, Slowakije, Estland, Finland, Zweden, het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk, Polen, Ierland en Slovenië.¹²⁴

Met de liberalisering van de energiemarkt beoogt de regelgever meer energieonafhankelijkheid. Een andere manier om de continuïteit te waarborgen door middel van een grotere onafhankelijkheid heeft te maken met het inzetten op hernieuwbare energiebronnen. Hierover gaat het volgende hoofdstuk.

3. De continuïteit van de energievoorziening in de Unie te waarborgen

Feiten zoals een Europese import ratio van 60% voor wat betreft gas, tot zelfs 80% voor wat olie betreft, duiden de delicate situatie aan waarin de Unie zich bevindt. Zoals reeds vermeld is een leven zonder energie ondenkbaar geworden. Het garanderen van de continuïteit vormt dan ook een essentieel onderdeel van het energiebeleid van de Unie. Deze voorziening kan bekomen worden door enerzijds de Unie onafhankelijker te maken inzake energie. Anderzijds door de risico's die samengaan met de afhankelijkheid terug te dringen door middel van internationale samenwerking.¹²⁵ Voor wat betreft dit laatste verwijst ik naar een beleidsdocument van de Europese Commissie, COM(2011)539, daar er in deze verhandeling niet dieper op zal ingegaan worden.¹²⁶

Onder druk van de klimaatproblematiek is Europa de voorziening gaan koppelen aan de keuze van de energiebronnen.¹²⁷ Het gebruik van fossiele brandstoffen, die grotendeels ingevoerd dienen te worden, wil men terugdringen ten voordele van hernieuwbare energiebronnen. Tegen 2020 wenst men 20% van de energievoorziening laten voortkomen uit hernieuwbare energiebronnen. Wat er verstaan wordt onder "hernieuwbare

---

¹²⁴ http://ec.europa.eu/energy/infringements/index_en.htm

¹²⁵ COM(2000)769.

¹²⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0539:NL:NOT>

¹²⁷ COM(2000)769.

energiebronnen”, welke initiatieven de unie reeds genomen heeft terzake en hoe deze initiatieven in België geïmplementeerd zijn, komen hieronder aan bod.

Dit hoofdstuk zal voor wat de Belgische situatie betreft, voornamelijk bekeken worden vanuit een gewestelijke positie, aangezien energie een gewestbevoegdheid is.¹²⁸ Een uitzondering hierop zijn de hernieuwbare energiebronnen die worden aangewend in de zeegebieden waar België rechtsmacht heeft, met name de offshore windprojecten.¹²⁹

a) Hernieuwbare energie

i. Algemeen

Onder hernieuwbare energiebronnen dienen we te verstaan: *hernieuwbare, niet-fossiele energiebronnen, met name gaat het dan over wind, zon, aerothermische, geothermische, hydrothermische energie en energie uit oceanen, waterkracht, biomassa, stortgas, gas van rioolzuiveringsinstallaties en biogassen.*¹³⁰ Het hernieuwbare heeft te maken met het onuitputtelijke karakter van deze bronnen. In tegenstelling tot wat bij de fossiele energiebronnen het geval is, doet exploitatie de voorraden niet uitputten.¹³¹

Bij het omzetten van de klassieke fossiele bronnen naar energie komt er CO² vrij. CO² is nefast voor het milieu. Met name is uitstoot één van de grootste oorzaken van de klimaatverandering. Het kiezen voor hernieuwbare energiebronnen is daarom niet enkel bevorderlijk voor de energieonafhankelijkheid, daar deze bronnen onuitputtelijk zijn, maar ook ten aanzien van het milieu kan deze keuze mede een antwoord bieden op de klimaatproblematiek.¹³²

---

¹²⁸ Art. 6, §1, VII, lid 1, f BWHI.

¹²⁹ B. DELVAUX, F. DEWAELE, “Van windstilte tot zonnestorm: een overzicht van tien jaar Vlaams Groenestroombeleid”, in K. DEKETELAERE, B. DELVAUX (Eds), *Jaarboek energierecht 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p.265.

¹³⁰ Art. 2, a) Richtlijn 2009/28/EG.

¹³¹ BRUSSELS INSTITUUT VOOR LEEFMILIEU, Infofiche ‘Hernieuwbare energie’, februari 2009, p.6 http://documentatie.leefmilieubrussel.be/documents/IF_Energie_ER02_part_NL.PDF

¹³² ENOVER/CONCERE, Belgisch Nationaal actieplan voor hernieuwbare energie overeenkomstig Richtlijn 2009/28/EG, november 2010, http://economie.fgov.be/nl/binaries/NREAP-BE-v25-NL_tcm325-112992.pdf, p 6, (Hierna verkort Belgisch Nationaal actieplan voor hernieuwbare energie).

Europa publiceerde in 2001 en 2003 twee richtlijnen gericht op hernieuwbare energiebronnen. Een met betrekking tot elektriciteitsproductie en een tweede over het gebruik van biobrandstoffen in het vervoer.¹³³ Installaties die groene stroom produceren zijn duurder dan die die stroom produceren door middel van de fossiele brandstoffen. Om producenten te stimuleren toch te investeren in dergelijke installaties is financiële steun wenselijk. In deze richtlijnen werden voor het eerst indicatieve streefcijfers voor 2010 in opgenomen. België diende tegen 2010 te voorzien dat 6% van zijn energie uit hernieuwbare energiebronnen kwam.¹³⁴ Deze richtlijnen leggen echter geen geharmoniseerde steunmaatregelen op. In overweging 14 van de richtlijn uit 2001 wordt er een niet limitatieve opsomming gegeven van wat die maatregelen kunnen inhouden. Het gaat om steunmaatregelen zoals: groenestroomcertificaten, investeringssteun, belastingvrijstelling of –verlaging, terugbetaling van belasting en directe prijssteun.¹³⁵ De vraag hierbij luidt of dergelijke steun niet indruist tegen het verbod van staatsteun?

ii. Staatsteun

We hebben reeds gezien dat de EU wil komen tot een interne markt. Dit impliceert het verwijderen van de binnengrenzen waardoor vrije mededinging mogelijk wordt. Staatsteun kan dergelijke vrije mededinging verstoren. Artikel 107, lid 1 VWEU bepaalt dan ook het volgende: *“Behoudens de afwijkingen waarin de Verdragen voorzien, zijn steunmaatregelen van de staten of in welke vorm ook met staatsmiddelen bekostigd, die de mededinging door begunstiging van bepaalde ondernemingen of bepaalde producties vervalsen of dreigen te vervalsen, onverenigbaar met de interne markt, voor zover deze steun het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloedt.”* (eigen onderlijning)

Hieruit blijkt enerzijds wat er verstaan dient te worden onder “staatsteun”, maar bevestigt anderzijds ook dat dit verbod van staatssteun niet sluitend is. Om te kunnen spreken van staatsteun dienen volgende elementen cumulatief aanwezig te zijn: (1) een economisch

---

¹³³ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2001/77/EG, 27 september 2001 betreffende de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen op de interne elektriciteitsmarkt, *PB L 283/33* 27 oktober 2001, (hierna verkort Richtlijn 2001/77/EG); Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2003/30/EG, 8 mei 2003 ter bevordering van het gebruik van biobrandstoffen of andere hernieuwbare brandstoffen in het vervoer, *PB L 123/42* 17 mei 2003.

¹³⁴ CREG, Studie (F)100520-CDC-966 over “de verschillende ondersteuningsmechanismen voor groene stroom in België” van 20 mei 2010, p.6.

¹³⁵ Overweging 14 Richtlijn 2001/77/EG.

voordeel dat men bij normale bedrijfsvoering niet genoten zou hebben, (2) ten gevolge van verkregen staatsmiddelen waardoor (3) de mededinging of het handelsverkeer tussen lidstaten wordt verstoord.¹³⁶

Ondanks dit verbod heeft een overheid de plicht om in de fundamentele behoeften van zijn bevolking te voorzien. In die zin is het soms noodzakelijk om door middel van een financiële tussenkomst knelpunten weg te nemen of noodsituaties te verhelpen.¹³⁷ Artikel 107 VWEU voorziet in twee uitzonderingen op het verbod. In paragraaf 2 somt ze steunmaatregelen op die automatisch geoorloofd zijn, en in paragraaf 3 gaat het om maatregelen die eerst door de Europese Commissie getoetst dienen te worden op hun verenigbaarheid met de interne markt. De Commissie heeft in haar kaderregeling inzake staatsteun ten behoeve van het milieu, bevestigd dat energiebesparende maatregelen en maatregelen die het gebruik van hernieuwbare energiebronnen bevorderen, een onderdeel uitmaken van de categorie van maatregelen ten behoeve van de bescherming van het milieu.¹³⁸ Dergelijke maatregelen worden, zelfs als ze voldoen aan de voorwaarden van staatsteun zoals hierboven aangehaald, aanzien als geoorloofd. Dit op voorwaarde dat ze voorafgaandelijk aan de Commissie zijn medegedeeld. Voordat dergelijke maatregelen in werking mogen treden dient de Europese Commissie te bevestigen dat deze steunmaatregelen niet strijdig zijn met ander Unierecht.¹³⁹

De Steunmaatregelen die in richtlijn 2001/77/EG opgesomd worden; groenestroomcertificaten, investeringssteun, belastingvrijstelling- of verlaging, etc. vallen dus in de categorie van maatregelen die geoorloofd kunnen zijn. Dit zelfs indien ze staatssteun uitmaken, maar dan dienen ze voorafgaandelijk door de Commissie beoordeeld te worden. Energie halen uit hernieuwbare energiebronnen brengt een kost met zich mee, die men niet zou hebben indien men gebruik maakt van de traditionele fossiele brandstoffen. Om producenten aan te zetten hier toch in te investeren voorzien de lidstaten

---

¹³⁶ E. VANHECKE, W. DEVROE, "Reddings- en herstructureringssteun in tijden van economische crisis", *Jura falc.* 2009-2010, 291-322.

¹³⁷ Europees Parlement, 'steunmaatregelen van de staten', http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/nl/FTU_3.3.3.pdf

¹³⁸ Communautaire kaderregeling Europese Commissie inzake staatsteun ten behoeve van het milieu, *PB C 37/3* 3 februari 2001, (hierna verkort Communautaire kaderregeling 2001).

¹³⁹ F. DEWAELE, "Ondersteuning van hernieuwbare energie in het Vlaamse Gewest: het groenestroomcertificatensysteem", *TMR* 2006, 505-528.

in een steunmaatregel. Lidstaten zijn vrij de maatregel te kiezen waarin ze wensen te investeren, maar dienen deze voorafgaandelijk aan de Commissie mede te delen. Men is van deze aanmeldingsplicht vrijgesteld indien het bedrag van de steun over een periode van drie jaar het plafond van 200.000 euro niet overschrijdt. De Commissie gaat ervan uit dat een dergelijk laag bedrag het handelsverkeer tussen de lidstaten niet ongunstig zal beïnvloeden, noch de mededinging zal vervalsen.¹⁴⁰

We gaan zien dat België voornamelijk inzet op het systeem van groenestroomcertificaten. Artikel E.3.3.2, optie 2 van de kaderregeling bevestigt de mogelijkheid van het gebruik van een systeem van Groene certificaten, zelfs wanneer deze staatssteun uitmaken. Indien dit het geval is dienen de lidstaten hun maatregel dus voorafgaandelijk door de Commissie te laten goedkeuren. Dergelijke goedkeuring bekomt men door drie elementen aan te tonen. Met name moet de steun onontbeerlijk zijn om de levensvatbaarheid van het gebruik van de betrokken hernieuwbare energiebronnen veilig te stellen. Hiermee bedoelt men dus dat steun noodzakelijk is om producenten aan te zetten tot de meerkost van dergelijke installaties waarmee men groene stroom kan produceren. Ten tweede mag de steun geen overcompensatie vormen ten gunste van het gebruik van dergelijke energiebronnen. Ten derde mogen de groene stroomproducenten niet gedemotiveerd worden om hun concurrentiekracht te verhogen.¹⁴¹

België heeft het systeem van de groenestroomcertificaten (GSC'en) voorgelegd aan de Commissie ter beoordeling. De Commissie volgt een tweeledige redenering. Allereerst onderzoekt ze of de maatregel staatssteun uitmaakt. Hoewel ze opmerkt dat de GSC'en voor de producenten een inkomen betekenen die hun positie op de elektriciteitsmarkt kan versterken en zo de marktvoorwaarden voor hun concurrenten kan beïnvloeden, beantwoordt ze de vraag of hiervoor overheidsmiddelen worden gebruikt negatief. Men zou verwachten dat de redenering hier stopt. De Commissie gaat echter verder en maakt haar redenering volledig. Zo stelt ze dat zelfs indien de maatregel staatssteun uitmaakt, de maatregel dient ter bescherming van het milieu en dus te kaderen valt binnen de hierboven

---

¹⁴⁰ Verordening Commissie nr. 1998/2006, 15 december 2006 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het Verdrag op de-minimissteun, *PB L379/5* 28 december 2006.

¹⁴¹ E.3.3.2, optie 2, lid 2 Communautaire kaderregeling 2001.

aangehaalde Communautaire kaderregeling inzake staatssteun ten behoeve van het milieu en de voorwaarden hiervoor voldaan zijn.¹⁴²

iii. *Groene stroom en Groene warmte*

Hernieuwbare energiebronnen wekken groene stroom en groene warmte op. Groene warmte is warmte opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen.¹⁴³ Groene stroom betreft elektriciteit opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen.¹⁴⁴

In Vlaanderen is er, in navolging van Europese regelgeving, aanvankelijk enorm ingezet op groene stroom. Deze keuze voor groene stroom is echter niet afdoende wil men de gestelde doelstelling bereiken. Daarom zien we vanaf 2011 een omkering in het beleid ontstaan, waarbij ook meer aandacht gegeven wordt aan groene warmte.¹⁴⁵ Alvorens we specifieker beide keuzes gaan bespreken, komen we eerst algemeen terug op de Europese richtlijn die hernieuwbare energie tracht te coördineren.

b) Richtlijn 2009/28/EG

De richtlijnen van 2001 en 2003 werden ingetrokken en vervangen door Richtlijn 2009/28/EG¹⁴⁶, die het onderwerp hernieuwbare energie tracht te bevatten in één enkele richtlijn. De richtlijn legt in tegenstelling tot de vorige twee, algemeen bindende streefcijfers op aan de lidstaten. Dit opdat iedere lidstaat, rekening houdende met zijn persoonlijke situatie tot een maximum van zijn mogelijkheden bijdraagt aan het behalen van het streefcijfer. Dit streefcijfer zijnde tegen 2020, 20% van de energie behalen uit hernieuwbare

---

¹⁴² Europese Commissie nr. SG (2001) D/ 290545, 25 juli 2001, Betreft: Steunmaatregel nr. 550/2000- België Groenestroomcertificaten; Europese Commissie nr. C(2001)3738fin, 28 november 2001, Betreft Staatsteun N415/A/01- België Ontwerpdecreet van de Waalse regering betreffende de bevordering van groene stroom – Aspecten betreffende het systeem van groenestroomcertificaten.

¹⁴³ S. VAN KERCKHOVEN, “Groene warmte”, in K. DEKELAERE, B. DELVAUX (Eds.), *Jaarboek energie 2011*, Antwerpen, intersentia, 2012, p.221 (hierna verkort: S. VAN KERCKHOVEN, “Groene warmte”).

¹⁴⁴ S. Van Kerckhoven, “Groene warmte”, p. 222, zie voetnoot 16.

¹⁴⁵ SERV, Advies Groene warmte van 30 september 2011, nr. 20110930.

¹⁴⁶ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2009/28/EG, 23 april 2009 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van Richtlijn 2001/77/EG en Richtlijn 2003/30/EG, *PB L140/16* 5 juni 2009, (hierna verkort: Richtlijn 2009/28/EG).

energiebronnen. Voor België komt dit neer op het behalen van 13% energie uit hernieuwbare bronnen tegen 2020.¹⁴⁷

Dit is echter niet de enige verplichting die door de richtlijn wordt opgelegd. Met name moeten de lidstaten er ook voor zorgen dat tegen 2020 minimum 10% van het eindverbruik van energie in het vervoer afkomstig is van hernieuwbare energiebronnen.¹⁴⁸

Lidstaten dienen een nationaal actieplan (NAP) op te stellen. Dit NAP dient aan een aantal minimumeisen te voldoen. Het moet met name volgende vier hoofdlijnen bevatten: 1) het verwachte bruto-eindverbruik van energie; 2) nationale streefcijfers per sector voor 2020 en het geraamde aandeel energie uit hernieuwbare energiebronnen voor elektriciteit, verwarming en koeling en vervoer; 3) maatregelen die genomen zullen worden om die streefcijfers uit 2) te bereiken en 4) een beoordeling.¹⁴⁹ Per lidstaat mag er slechts één NAP opgemaakt worden. Voor België, waar de energiebevoegdheid verdeeld is over de federale en gewestelijke organen, vroeg dit enig overleg tussen alle betrokken bestuurlijke organen. Wat mogelijks verklaard waarom België opnieuw de opgelegde streefdatum, in casu die van 30 juni 2010, niet gehaald heeft.¹⁵⁰

Wat in deze richtlijn zeer sterk naar voor komt is de idee van een gezamenlijke aanpak. Er wordt immers voorzien in een mogelijkheid van statistische overdracht, alsook in samenwerkingsprojecten.¹⁵¹ Dergelijke projecten kunnen enerzijds aangegaan worden tussen de verschillende lidstaten onderling voor wat betreft opwekking van elektriciteit, verwarming of koeling. Anderzijds bestaat voor de opwekking van elektriciteit deze mogelijkheid ook tussen lidstaten en derde landen. Met statistische overdracht wordt bedoeld dat een lidstaat met een overschot aan hoeveelheid energie uit hernieuwbare energiebronnen, deze kan overdragen naar een andere lidstaat die haar streefcijfers niet behaalt. Met samenwerkingsprojecten doelt men op het daadwerkelijk coöpereren tussen verschillende landen om groene stroom te produceren. Hier zijn beide lidstaten dus actief betrokken.

---

¹⁴⁷ Art. 3 Richtlijn 2009/28/EG; Bijlage 1, deel A Richtlijn 2009/28/EG.

¹⁴⁸ Art. 3, lid 4 Richtlijn 2009/28/EG.

¹⁴⁹ Bijlage VI Richtlijn 2009/28/EG.

¹⁵⁰ Belgisch Nationaal actieplan voor hernieuwbare; S. CEULEMANS, G. VAN THUYNE, "Implementering van de richtlijn hernieuwbare energie in België", *Cah. Jur.* 2010, 83-87.

¹⁵¹ Artikelen 6, 7 en 9 Richtlijn 2009/28/EG.

c) Groene stroom

i. *Omzetting Richtlijn in België*

Aangezien richtlijn 2009/28/EG voor een deel een herneming is van vroegere richtlijnen, is een groot deel van deze regelgeving reeds geïmplementeerd in de regelgeving van de Gewesten. Het Vlaamse Gewest regelde deze bevoegdheid in het Elektriciteitsdecreet dat sinds zijn publicatie in 2000 reeds vele malen werd gewijzigd.¹⁵² In 2011 is dit decreet opgeheven en vervangen door het Energiedecreet van 8 juli 2011, waarin ook de nieuwe bepalingen werden omgezet naar Vlaams recht.¹⁵³ Deze nieuwe bepalingen hadden voornamelijk betrekking op wijzigingen aan definities en op bepaalde elementen van de garanties van oorsprong, zoals bijvoorbeeld een beperking van de levensduur tot 12 maanden.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is deze implementatie geregeld door het Besluit van 6 mei 2004 betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, gewijzigd door het Besluit van 26 mei 2011.¹⁵⁴ In het Waalse Gewest door het Besluit van de Waalse Regering van 30 november 2006 tot bevordering van de elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen of uit warmtekrachtkoppeling, gewijzigd door het besluit van 1 maart 2012.¹⁵⁵

Het Belgisch NAP, zoals voorzien in de Richtlijn werd gepubliceerd in november 2010.

---

¹⁵² Decreet houdende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *PB* 22 september 2000.

¹⁵³ Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *BS* 7 juli 2009; Decreet van 8 juli 2011 houdende de implementatie van de Richtlijn 2009/28/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van Richtlijn 2001/77/EG en Richtlijn 2003/30/EG, *PB* 25 juli 2011.

¹⁵⁴ Besluit van 6 mei 2004 van de Brusselse Hoofdstedelijke betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, *BS* 28 juni 2004; Besluit van 26 mei 2011 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 6 mei 2004 betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, *BS* 20 juni 2011.

¹⁵⁵ Besluit van 30 november 2006 de Waalse Regering tot bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen of warmtekrachtkoppeling, *BS* 29 december 2006 (hierna verkort: Besluit van 30 november 2006); Besluit van 1 maart 2012 van de Waalse regering tot wijziging van het besluit van de Waalse Regering van 30 november 2006 tot bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen of warmtekrachtkoppeling, *BS* 3 oktober 2012.

De uiterste datum van omzetting van Richtlijn 2009/28/EG was 5 december 2010. België heeft dit niet gehaald waardoor de Commissie een inbreukprocedure is gestart.¹⁵⁶

ii. *Groenestroomcertificaten*

Om groene stroom te promoten introduceerden de Gewesten in 2002 het systeem van het groenestroomcertificaat.¹⁵⁷ Onder dergelijk certificaat verstaat men een: *“uniek, verhandelbaar, elektronisch en overdraagbaar immaterieel goed dat aantoonst dat een bepaalde productie-installatie in een bepaalde periode een hoeveelheid elektriciteit heeft opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen”*.¹⁵⁸

Het systeem van de groene stroomcertificaten verloopt in de drie gewesten voor een deel op dezelfde manier. We gaan het Vlaamse stelsel hier als basis nemen, aangevuld met de afwijkende regelgevingen van het Waalse en Brussels Hoofdstedelijke Gewest.

Alvorens kans te maken op een GSC dienen de installaties waarmee de groene stroom opgewekt zal worden, onderworpen te worden aan een voorafgaande certificering. Deze voorafgaande keuring heeft een dubbel oogmerk. Het dient te bevestigen dat de installatie geschikt is voor dergelijke productie van groene stroom, alsook dat deze toelaat de verbruikte en geproduceerde hoeveelheden energie te berekenen.¹⁵⁹

De toekenning zelf van GSC'en verschilt tussen de Gewesten. In Vlaanderen werd per 1.000 kilowattuur (KWU) opgewekte elektriciteit één GSC uitgereikt.¹⁶⁰ Deze elektriciteit dient

---

¹⁵⁶ Ontwerp van decreet houdende de implementatie van de Richtlijn 2009/28/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van richtlijn 2001/77/EG en richtlijn 2003/30/EG, *Parl. St.* VI. Parl. (stuk 1146) 2010-11, nr. 1; Hand. Senaat 2011-12, 8 december 2011, nr. 5-1369/1.

¹⁵⁷ Hand VI. Pl. 2009-10, 4 mei 2010, nr. 5.

¹⁵⁸ Art. 1.1.3, 60° Decreet houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *PB* 7 juli 2009.

¹⁵⁹ Art. 5 Besluit van de Vlaamse Regering inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen, *BS* 23 oktober 2001; Art. 2 Besluit van 6 mei 2004 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, *BS* 28 juni 2004; Art. 6 bis Besluit van 30 november 2006 van de Waalse Regering tot bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen of warmtekrachtkoppeling, *BS* 29 december 2006.

¹⁶⁰ Art. 7.1.1 Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *BS* 7 juli 2009.

geproduceerd te zijn in het Vlaamse Gewest.¹⁶¹ In het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijke Gewest verschilt het systeem erin dat er niet 1 GSC verdeeld wordt per 1000 KWU, maar meerdere. In deze beide gewesten kijkt men naar de CO²-uistoot om het aantal GSC'en te bepalen, meer bepaald naar de CO²-besparing die gerealiseerd wordt.¹⁶² Wanneer het gaat om stroom uit installaties van meer dan 10 kW krijgt men in het Waalse Gewest per 1000 KWU, zeven GSC'en toegekend voor de geproduceerde stroom uit de eerste vijf geïnstalleerde kWc, vijf GSC'en voor de volgende vijf geïnstalleerde kWc en vier certificaten uit de 240 volgende kWc.¹⁶³ Voor installaties vanaf 1 januari 2013 werd er in het Vlaamse Gewest een nieuwe regeling doorgevoerd. Om het aantal GSC'en te berekenen dient men de hoeveelheid opgewekte elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen te vermenigvuldigen met een bandingfactor.¹⁶⁴ De bandingfactor is een vermenigvuldigingsfactor op basis van de verhouding tussen de nodige "onrendabele top" en het vastgelegde bedrag van 97 euro.

Het is de VREG/CWaPE of BRUGEL die verantwoordelijk zijn voor de uitreiking van de GSC'en in respectievelijk het Vlaamse, Waalse of Brussels Hoofdstedelijke Gewest.¹⁶⁵ De certificaten worden uitgegeven in elektronische vorm door registratie in een centrale, gewestelijke databank.¹⁶⁶

Daarnaast legt de regelgeving in verband met GSC'en ook een quotumverplichting op aan de elektriciteitsleveranciers en netbeheerders. Zij dienen per jaar een aantal groenestroomcertificaten in te leveren bij de VREG, BRUGEL of bij de CWaPE. Indien men het quotum niet behaalt wordt er per ontbrekend certificaat een boete opgelegd.¹⁶⁷ In

---

¹⁶¹ Art. 7.1.1, §1, lid 1 Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *BS* 7 juli 2009.

¹⁶² Art. 16 Besluit van 6 mei 2004 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, *BS* 28 juni 2004; Art 15 Besluit van 30 november 2006.

¹⁶³ Art 15 quater Besluit van 30 november 2006.

¹⁶⁴ Art. 6.1.4 Besluit van 19 november 2010 van de Vlaamse Regering houdende algemene bepalingen over het energiebeleid, *BS* 8 december 2010.

¹⁶⁵ Art. 7.1.1 Decreet van 8 mei 2009; Art. 10 Besluit van 30 november 2006; Art. 3 Besluit van 6 mei 2004.

¹⁶⁶ Art. 7.1.4 Decreet houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *PB* 7 juli 2009; Art. 9 Besluit van de Vlaamse Regering inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen, *BS* 23 oktober 2001; Art. 19 Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, *PB* 28 juni 2004; Art. 21 Besluit van 30 november 2006.

¹⁶⁷ Artikelen 7.1.10 en 13.3.5 Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *BS* 7 juli 2009; artikelen 25 en 30 Besluit van 30 november 2006; Art. 28 Ordonnantie van 19 juli

Vlaanderen gaat het bij de aangifte van maart 2013 om een boete van 118 euro per ontbrekend GSC. Tot het aangiftemoment in maart 2012 bedroeg dit 125 euro. Vanaf de aangifte in maart 2014 wordt dit bedrag teruggebracht op 100 euro per ontbrekend GSC. Hierdoor komt de Vlaamse regelgeving voor wat deze sanctie betreft meer in overeenstemming met de twee andere gewesten.¹⁶⁸ In het Waalse Gewest gaat het om een bedrag van 100 euro per ontbrekend certificaat.¹⁶⁹ BRUGEL legde voor de jaren 2004 tot en met 2006 een administratieve boete van 75 euro op. Dit bedrag is voor de jaren erna verhoogd tot 100 euro.¹⁷⁰

Elk groenestroomcertificaat heeft een geldigheidsduur van vijf jaar vanaf de dag waarop het werd toegekend.¹⁷¹

Het bemachtigen van een GSC heeft een financieel voordeel. Dergelijke certificaten kunnen verkocht worden ofwel vrij door middel van prijsonderhandeling aan de leverancier, ofwel tegen een wettelijk vastgelegd minimum aan de transmissie-of distributiebeheerder.¹⁷²

De netbeheerder is verplicht dergelijke GSC'en aan te kopen wanneer de groene stroom opgewekt is uit installaties die aangesloten zijn op hun net. Dergelijke verplichting ontstaat maar op het moment dat de producent hier zelf om verzoekt.¹⁷³ De minimumsteun die per GSC verleend wordt hangt af van de gebruikte hernieuwbare energiebron en de periode van ingebruikname. Sinds 1 januari 2013 bedraagt de minimumsteun in het Vlaamse Gewest 93 euro.¹⁷⁴ In de andere twee Gewesten bedraagt de minimumsteun 65 euro.¹⁷⁵

2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest, *BS* 17 november 2001.

¹⁶⁸ Vlaamse Regulator van de Electriciteits- en gasmarkt (hierna VREG), Mededeling met betrekking tot de quotumberekening en indieningsprocedure, 5 maart 2013.

¹⁶⁹ Art. 30 Besluit van 30 november 2006.

¹⁷⁰ Art. 32, §3 Ordonnantie van 19 juli 2001.

¹⁷¹ Art. 20 Besluit van 6 mei 2004 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, *BS* 28 juni 2004; Art. 16 Besluit van 30 november 2006;

¹⁷² <http://www.vreg.be/groenestroomcertificaten>; Art. 21 Besluit van 6 mei 2004; Art. 28 Ordonnantie 19 juli 2001.

¹⁷³ Art. 7.1.6 Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *BS* 7 juli 2009.

¹⁷⁴ Voor de precieze bedragen van de periodes voor 2013 verwijs ik naar de site van de VREG: <http://www.vreg.be/minimumsteun>.

¹⁷⁵ Art. 28 Ordonnantie 19 juli 2001.

Verder dienen we nog in te gaan op het onderscheid tussen GSC'en en het systeem van de Garanties van Oorsprong (GVO) die in de regelgeving terug te vinden is.

GSC'en worden door de VREG/BRUGEL/ CWaPE aan de energieproducten gegeven in ruil voor groene stroom die door hen op het net wordt gezet. Leveranciers dienen jaarlijks het bewijs te leveren dat ze een bepaald percentage groene stroom geleverd hebben. Dit bewijs leveren ze door het overdragen van GSC'en aan de VREG/BRUGEL/CWaPE, die ze aangekocht hebben bij de producenten. Een fictief voorbeeld zou zijn: Electrabel maakt zelf geen groene stroom aan, maar koopt de GSC'en van Ecopower op. Electrabel vermijdt zo een administratieve boete.¹⁷⁶

GvO zijn een bewijs van herkomst, met name een bewijs dat de stroom uit hernieuwbare energiebronnen geproduceerd is. Dergelijke garanties worden ook aan de producent geleverd. Ook deze certificaten kunnen verhandeld worden, maar het financiële aspect is hier verwaarloosbaar. GvO spelen eerder in op het imago van de eindproducent. Om op het fictief voorbeeld verder te gaan zou dit betekenen dat Electrabel niet enkel GSC'en maar ook GvO aankoopt van Ecopower. Wanneer een eindafnemer van Electrabel, stel bv Volvo Gent, die een groenestroomleveringscontract heeft met Electrabel, die GvO mee verkrijgt dan kan Volvo Gent naar de buitenwereld kenbaar maken dat hun volledige site wordt bevoorrad door groene stroom.¹⁷⁷

Ook elektriciteit opgewekt uit warmtekrachtkoppeling kent een gelijkaardig systeem via warmte-krachtcertificaten. Het voorgaande besproken voor de groenestroomcertificaten is mutatis mutandis dan ook hierop van toepassing.

Nu we het systeem van groenestroomcertificaten geschetst hebben gaan we deze evalueren aan de hand van een praktijkvoorbeeld inzake zonnepanelen. De keuze voor toepassing van het systeem op zonnepanelen heeft te maken met de media aandacht van de voorbije jaren.

---

¹⁷⁶ Dit fictief voorbeeld kwam tot stand ten gevolge van communicatie met Mevrouw Andries Annemie, medewerkster bij OVAM.

¹⁷⁷ Deze uitbreiding van mijn fictief voorbeeld kwam tot stand door contact met de heer Bram Delvaux.

Deze zonnepanelen werden immers ook door vele particulieren aangewend. Een tweede reden vinden we in de wetgeving zelf. Bij het doornemen van deze wetgeving merkt men een verhoogde aandacht voor de toepassing ervan op dergelijke systemen, waaruit men kan afleiden dat ook de wetgevers hierin toekomst zagen.

iii. *Praktijkvoorbeeld zonnepanelen*

De verkoop van productie-installaties voor zonne-energie, de zogenaamde zonnepanelen of ook photovoltaïsche of PV-installaties zat tussen 2006 en 2009 in de lift. In Vlaanderen trad op 1 januari 2006 de steunmaatregelen voor dergelijke installaties in werking.¹⁷⁸

Qua beleid merken we een duidelijk verschil tussen de regelgeving van het Vlaamse Gewest enerzijds en die van het Waalse en Brussels Hoofdstedelijke Gewest anderzijds. Voor installaties die in gebruik genomen werden voor 1 januari 2010 bedraagt de minimumsteun in Vlaanderen 450 euro per overgedragen certificaat.¹⁷⁹ In beide andere Gewesten werd de gegarandeerde minimumprijs voor groenestroomcertificaten vastgelegd op 65 euro.¹⁸⁰ Het verschil is opmerkelijk. Vlaanderen heeft gedurende de voorbije jaren zijn steun dan ook moeten afbouwen.

Door deze royale ondersteuning kende dit marktsegment een sterke groei. In praktijk begonnen particulieren massaal zonnepanelen aan te kopen, dit onder grote promotie van de subsidiëring door de Vlaamse overheid. Deze marktgroei leidde er op zijn beurt toe dat de investeringskosten daalden.

Twee praktijkelementen die volgen uit deze subsidiering zijn hierbij van belang om het beleid van de Vlaamse regelgever te begrijpen. Allereerst besliste de Vlaamse Regering ten gevolge van deze kostendaling om de minimumsteun voor PV panelen die men per GSC ontvangt vanaf 2010 stelselmatig af te bouwen.¹⁸¹ Voor het bepalen van dit bedrag moet

---

¹⁷⁸ Hand VI. Pl. 2009-10, 4 mei 2010, nr. 5.

¹⁷⁹ Art. 7.1.6., §1, lid 4 Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, BS 7 juli 2009.

¹⁸⁰ Art. 35 Besluit van de Waalse regering van 20 december 2007; art. 28 Ordonnantie Brusselse overheid van 19 juli 2001.

¹⁸¹ Hand VI. Pl. 2009-10, 4 mei 2010, nr. 5.

men allereerst een onderscheid maken tussen installaties met een vermogen van maximaal 250 kW en de installaties met een vermogen van meer dan 250 kW. Vervolgens dient men naar de datum van indienstname te kijken. Indien deze datum lag tussen 2006 en 2009 bedroeg de minimumsteun per certificaat 450 euro, en dit voor een periode van 20 jaar. Dit bedrag nam geleidelijk aan af. De certificaten uitgedeeld bij een indienstname van de installatie in juli 2012 bedroeg nog slechts 210 euro. Vanaf augustus 2012 werd de periode waarin men recht heeft op minimumsteun van 20 jaar teruggebracht op 10 jaar. De minimumsteun bedraagt vanaf een indienstname op 1 januari 2013 nog slechts 93 euro per certificaat.¹⁸²

Een tweede element heeft te maken met de keuze door particulieren en bedrijven. Ten gevolge van de aantrekkelijke subsidiering gingen Vlamingen massaal investeren in zonnepanelen. Het gevolg was echter dat ook vele huizen die nauwelijks geïsoleerd waren van zonnepanelen werden voorzien. Het kan niet de bedoeling zijn louter energie uit fossiele bronnen te vervangen door energie uit hernieuwbare bronnen. Het klimaat- en energiebeleid moet één geheel vormen, waarbij alle aspecten van het beleid op elkaar zijn afgesteld. Zo dienen de beleidsnormen inzake hernieuwbare energie ook rekening te houden met energie-efficiëntie. Daarom wijzigde de Vlaamse wetgever zijn regelgeving inzake subsidiering voor zonnepanelen. Panelen die na 1 januari 2010 in dienst werden genomen en die geïnstalleerd werden op woongebouwen waarvan de daken of de zoldervloeren niet geïsoleerd zijn, komen niet langer in aanmerking voor het toekennen van groenestroomcertificaten.¹⁸³ Voldoende geïsoleerd komt neer op een warmteweerstand van het volledige dak en/of de zoldervloer van ten minste 3 m² K/W.¹⁸⁴

Verder voerden men vanaf 1 januari 2009 een Vlaamse premie in voor dakisolatie.¹⁸⁵ Zo dient elke netbeheerder een premie te verlenen aan een huishoudelijke eindafnemer die

---

¹⁸² <http://www.vreg.be/welk-bedrag>

¹⁸³ Art. 7.1.5, §4 Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *BS* 7 juli 2009; Art. 6.1.3, lid 2 Besluit van 19 november 2010 van de Vlaamse Regering houdende algemene bepalingen over het energiebeleid, *BS* 8 december 2010.

¹⁸⁴ <http://www.vreg.be/certificatensysteem-voor-nieuwe-zonnepanelen-vanaf-2013>

¹⁸⁵ Besluit van 19 december 2008 van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 18 december 1992 houdende instelling van een aanpassingspremie en een verbeteringspremie voor woningen, tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 2 maart 2007 inzake de

vanaf 1 januari 2009 het dak of de zoldervloer van zijn woning die op het elektriciteitsnet werd aangesloten voor 1 januari 2006, geïsoleerd heeft.¹⁸⁶ Het bedrag van de premie is afhankelijk enerzijds van het aantal m² geplaatste isolatie. Anderzijds van de persoon die de isolatie plaatst. Wanneer dit door een aannemer gebeurt zal de premie dubbel zoveel bedragen dan wanneer je het zelf doet.¹⁸⁷

Om te concluderen stel ik dat de Vlaamse regelgever zijn beleid niet volledig had doordacht, waardoor dit ook niet efficiënt en proportioneel genoeg was om de doelstellingen te bereiken. De laatste jaren probeert men het beleid over een andere boeg te gooien waarbij de aandacht meer verspreid wordt over verschillende initiatieven. Dit in plaats van het merendeel van de aandacht op de steunmaatregel voor zonnepanelen te vestigen. Zo ook probeert men sinds 2011 naast groene stroom, ook meer aandacht te besteden aan groene warmte.

d) Groene warmte

Groene warmte is zoals reeds kort vermeld, warmte opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen.¹⁸⁸ Groene warmte kan, naast groene stroom helpen om de doelstelling van 20% energie uit hernieuwbare energiebronnen tegen 2020 te behalen. Cijfers uit 2007 tonen aan dat toen slechts 2% van de totale warmteproductie in Vlaanderen geproduceerd werd door middel van hernieuwbare energiebronnen, en dus groene warmte uitmaakte.¹⁸⁹ Hier blijft dus nog veel ruimte voor verbetering. Ook op Europees niveau verruimt men zijn aandacht van elektriciteit in de richtlijn van 2001, naar het totaalpakket hernieuwbare energie in de richtlijn van 2009.¹⁹⁰

---

openbaredienstverplichtingen ter bevordering van het rationeel energiegebruik, en tot invoering van dakisolatiepremies, *BS* 12 februari 2009.

¹⁸⁶ Art. 7 Besluit van 19 december 2008 van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 18 december 1992 houdende instelling van een aanpassingspremie en een verbeteringspremie voor woningen, tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 2 maart 2007 inzake de openbaredienstverplichtingen ter bevordering van het rationeel energiegebruik, en tot invoering van dakisolatiepremies, *BS* 12 februari 2009.

¹⁸⁷ <http://www.vlaanderen.be/nl/bouwen-wonen-en-energie/energie/energiepremies/premie-van-de-netbeheerder-voor-dakisolatie-een-bestaande-woning>

¹⁸⁸ S. VAN KERCKHOVEN, "Groene warmte", p.221.

¹⁸⁹ Hand. VI. Pl., 2009-10, 4 mei 2010, nr. 5.

¹⁹⁰ SERV EN MINA Advies groene warmte, september 2011, nr.11-59.

In 2011 lanceerde Vlaanderen zijn 'actieplan groene warmte'.¹⁹¹ De inhoud van dit actieplan kan gegroepeerd worden in vier grote doelen:

- 1) Steunmaatregelen uitwerken voor grootschalige investeringen;
- 2) Een minimumaandeel hernieuwbare energie in gebouwen bepalen;
- 3) Bestaande steun voor groene warmte behouden, met name voor warmtepompen en zonneboilers;
- 4) Een kwaliteitssysteem uitwerken voor installateurs van kleinschalige hernieuwbare energietechnologieën.¹⁹²

Of deze veranderende aanpak voor België nog op tijd komt valt af te wachten. Een voorlopige prognose van de Europese Commissie stelt dat België, samen met vier andere landen hun doelstelling tegen 2020 niet zal halen. Positief is wel dat de Europese Unie in haar geheel de doelstelling van 20% energie uit hernieuwbare energiebronnen tegen 2020 wel zal halen.¹⁹³

4. Energie-efficiëntie, energiebesparing en de ontwikkeling van nieuwe en duurzame energie te stimuleren

a) Wat verstaan we onder "energie-efficiëntie"?

Het begrip energie-efficiëntie doelt op een vermindering van het energieverbruik, maar dit zonder een vermindering van het gebruik van energie-verbruikende installaties en apparatuur. Het gaat erom dat er beter gebruik wordt gemaakt van energie door het bevorderen van gedragingen, werkmethoden en productietechnieken die minder energie-intensief zijn.¹⁹⁴ Belangrijk in deze definitie is dat energie-efficiëntie niet noodzakelijk gelijk staat aan een vermindering van het energiegebruik, wat gezien sommige vertalingen binnen de Europese teksten wel eens gedacht kan worden.¹⁹⁵

---

¹⁹¹ S. Van Kerckhoven, "Groene warmte", p.221.

¹⁹² S. Van Kerckhoven, "Groene warmte", p.225.

¹⁹³ CREG, Studie (F)100520-CDC-966 over "de verschillende ondersteuningsmechanismen voor groene stroom in België" van 20 mei 2010; EUROPESE COMMISSIE, persbericht van 11 maart 2010 IP/10/265, "Renewable energy: forecasts show EU on track to meet 20% target".

¹⁹⁴ COM(2000)247.

¹⁹⁵ *Vr. en Antw.* Europees Parlement, 3 maart 2011, (Vr. Nr.P-001887/2011 A. GIJEK).

Wanneer we spreken over een ‘verhoging van energie-efficiëntie’ dan is deze Europese doelstelling toch tweeledig. Enerzijds doelen we op het beter gebruik maken van energie door efficiënter met energie om te gaan. Europa verbindt zich ertoe tegen 2020 de uitstoot van broeikasgassen te verminderen met 30%. Anderzijds probeert men op een indirecte wijze, door het verbeteren van de efficiëntie, ook de consument beter te informeren en actief te betrekken bij het energie- klimaatbeleid. Op die manier hoopt men een gedragsverandering teweeg te brengen die ook tot energiebesparing leidt. In dit kader stelde de EU in 2007 de doelstelling om tegen 2020 het energieverbruik met 20% terug te dringen.¹⁹⁶ Dit moment werd vooraf gegaan door een stijging in de olie- en gasprijzen. Dit heeft de idee versterkt dat energie-efficiëntie een economisch belangrijke rol kan spelen in de energie-concurrentiestrijd. Hiermee kan Europa haar afhankelijkheid van andere landen voor wat betreft energie beperken en zo economisch een voortrekkersrol (blijven) spelen.¹⁹⁷

In het kader van de verhoging van de energie-efficiëntie werd in 2005 het groenboek “Meer doen met minder”¹⁹⁸ opgesteld. Hierin komen drie hoofdpijlers aan bod die het beleid inzake energie-efficiëntie mee bepalen. Met name:

- 1) het versterken van de concurrentiepositie van Europa en het creëren van werkgelegenheid,
- 2) de bescherming van het leefmilieu en de verplichtingen onderschreven in Kyoto,
- 3) het voorzien in continuïteit voor wat betreft energie.

De Commissie concludeert dat 50% van de toekomstige verlagingen van de uitstoot van broeikasgassen door middel van een hogere energie-efficiëntie kan worden bereikt.¹⁹⁹

Wat we zien bij de verdere uitwerking van deze pijlers in een actieplan, is dat Europa vertrekt vanuit de idee om alle actoren in de energiecirkel te betrekken bij het verwezenlijken van deze doelstellingen. Niet alleen de overheid, energiedistributeurs,

---

¹⁹⁶ MEMO/11/149, ‘The Commission’s new Energy-efficiency plan’, Brussel, 8 maart 2011.

¹⁹⁷ COM(2008)30.

¹⁹⁸ COM(2005)265.

¹⁹⁹ COM(2005)35.

detailhandelaars,... maar ook de burgers, de consumenten worden aangesproken.²⁰⁰ Maatregelen op de verschillende niveaus (EU, lidstaten, regio's, lokale instanties, industrie) zijn dan ook wenselijk om het potentieel inzake energie-efficiëntie ten volle te bereiken.

“Het is de bedoeling dat het actieplan publiek- en beleidsmakers op alle overheidsniveaus, samen met de marktdeelnemers, mobiliseert en de interne markt voor energie zodanig omvormt dat de EU-burgers kunnen beschikken over de meest energie-efficiënte infrastructuur, gebouwen, apparaten, processen, transportmiddelen en energiesystemen ter wereld. Gezien het belang van de menselijk factor bij het verminderen van het energiegebruik moedigt dit actieplan burgers aan tot een zo rationeel mogelijk energiegebruik. Bij energie-efficiëntie gaat het om een gefundeerde keuze van personen niet alleen over wetgeving.”²⁰¹

De Europese initiatieven voor wat energie-efficiëntie betreft zijn te groeperen in volgende constituenten: (a) regelingen inzake energieprestatie-eisen van huishoudelijke apparaten; (b) regelingen inzake energieprestatie-eisen van gebouwen; (c) de verbetering van de energieomzetting; (d) het beperken van brandstofverbruik bij voertuigen; (e) voorlichting en bescherming van de consument om een gedragswijziging door te voeren; (f) internationale partnerschappen.

We zullen vervolgens ingaan op deze verschillende constituenten. Welke initiatieven neemt Europa en hoe zijn deze geïmplementeerd in het Belgische energiebeleid?

b) Regelingen inzake energieprestatie-eisen van huishoudelijke apparaten

i. Richtlijn 92/75/EEG

Om de energieprestaties van huishoudelijke apparaten te verbeteren introduceerden men een systeem van etiketten. Deze moeten consumenten informeren, opdat een energie-efficiëntere keuze gemaakt kan worden. De eerste initiatieven voor het invoeren van etiketten met bepaalde productinformatie dateert van de jaren '80. In 1980 verscheen er reeds een commissievoorstel tot het vaststellen van een richtlijn houdende toepassing van Richtlijn 79/530/EEG op elektrische koelkasten, bewaarruimten, diepvriezers en combinaties

---

²⁰⁰ COM(2005)265; COM(2006)545, K. DEKETELEAERE, B. DELVAUX, T. VANDEN BORRE, T. VERMEIR, M. SCHURMANS, L. DERIDDER, L. TOP, N. ROOBROUCK, “Het Europees energie- en klimaatpakket”, *MER* 2008, p.203.

²⁰¹ COM(2006)545.

daarvan.²⁰² Deze eerste voorstellen kenden echter weinig navolging en werden in 1993 ingetrokken.²⁰³

In 1992 volgden een succesvollere richtlijn betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaard-productinformatie van huishoudelijke apparaten.²⁰⁴ Deze richtlijn heeft tot doel de harmonisatie van nationale voorschriften met betrekking tot de bekendmaking van informatie over het energieverbruik en het verbruik van andere belangrijke hulpbronnen. Door middel van etikettering en de verstrekking van productinformatie beoogt men de consument beter te informeren opdat die kan kiezen voor energie-efficiëntere apparaten.²⁰⁵ Gezien de uitvoering via etikettering wordt deze richtlijn vaak de etikettenrichtlijn genoemd.

Het toepassingsgebied van deze richtlijn is beperkt tot een aantal huishoudelijke apparaten, maar er wordt wel aangenomen dat het energiegebruik van deze selectie apparaten wel aanzienlijk is. Waardoor er toch voldoende ruimte is voor een hogere efficiëntie. De toestellen waarop de richtlijn betrekking heeft zijn: koelkasten, diepvriezers en combinaties ervan, wasmachines, droogtrommels en combinaties daarvan, ovens, vaatwasmachines, warmwaterapparatuur en –opslagapparaten, verlichtingsbronnen en klimaatregelingsapparaten.

De etikettenrichtlijn legt de leverancier de verplichting op om een vergelijkend etiket aan te brengen dat het energieverbruik van de betrokken huishoudelijke apparaten aangeeft. Bijkomend wordt er een kaart gevoegd met productinformatie. Het gaat om een stimulans die de consument geboden wordt om voor het meest energie-efficiënte toestel te kiezen. Er wordt dus geen minimumrendement opgelegd. Op dergelijke indirecte wijze tracht men zowel de consument als de industrie te bereiken. Doordat consumenten voor de energie-

---

²⁰² Richtlijn Raad nr.79/530/EEG, 14 mei 1979 betreffende de informatie, door middel van etikettering, over het energieverbruik van in de huishouding gebruikte apparaten, *PB L 145* 13 juni 1979.

²⁰³ Mededeling Commissie Intrekking van verschillende voorstellen en ontwerpen van de Commissie en de Raad, *PB C- 228* van 24 augustus 1993.

²⁰⁴ Richtlijn Raad nr. 92/75/EEG, 22 september betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaard-productinformatie van huishoudelijke apparaten, *PB L 297* 13 oktober 1992, (hierna verkort Richtlijn 92/75/EEG).

²⁰⁵ Art. 1 Richtlijn 92/75/EEG.

efficiëntere producten kiezen, wordt de industrie op indirecte wijze ertoe aangezet om te investeren in betere en innovatievere toestellen.²⁰⁶

Artikel 14 bepaalt dat de lidstaten de nodige maatregelen dienden te nemen opdat voor 1 juli 1993 aan de bepalingen van deze richtlijn wordt voldaan. België is hier niet in geslaagd en kwam pas met een KB op 10 november 1996.²⁰⁷

ii. *Richtlijn 2010/30/EU*

Onder invloed van het reeds aangehaalde Groenboek van 2005 en de doelstelling van een vermindering van het energieverbruik met 20%, besloot de Commissie tot herziening van deze etikettenrichtlijn wat resulteerde in de Richtlijn van 2010/30/EU betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaardproductinformatie van energie-gerelateerde producten.²⁰⁸

Deze richtlijn is vernieuwend op een aantal punten. Zo wordt het toepassingsgebied enorm uitgebreid. De beperking tot een limitatieve opsomming van huishoudelijke apparaten wordt omgezet naar een algemene toepassing op alle *“energiegerelateerde producten die tijdens hun gebruik een significant direct of indirect effect hebben op het energieverbruik en, waar van toepassing op het verbruik van andere essentiële hulpbronnen tijdens het gebruik”*.²⁰⁹

Onder direct effect wordt verstaan het effect van producten die werkelijk energie verbruiken tijdens het gebruik.²¹⁰ Indirect effect heeft dan te maken met effecten van producten die zelf geen energie verbruiken, maar die bijdragen tot energiebehoud tijdens het gebruik.²¹¹

Uitgesloten worden de tweedehandsgoederen, de middelen voor personen- of

---

²⁰⁶ B. KRÖT, L. SMORENBURG- VAN MIDDELKOOP, *Duurzame energie- Juridische kansen en belemmeringen*, Groningen, Europa law Publishing, 2010, p. 17.

²⁰⁷ KB van 10 november 1996 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaard productinformatie van huishoudelijke apparaten, *BS*. 25 januari 1997

²⁰⁸ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2010/30/EU, 19 mei 2010 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaardproductinformatie van energie-gerelateerde producten, *PB* L 153/I 18 juni 2010, (hierna verkort Richtlijn 2010/30/EU).

²⁰⁹ Art. 1, §2 Richtlijn 2010/30/EU.

²¹⁰ Art. 2, §1, e Richtlijn 2010/30/EU; Art. 2, 5 KB van 13 augustus 2011 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaardproductinformatie van energiegerelateerde producten, *BS*. 5 september 2011, (hierna verkort KB 13 augustus 2011).

²¹¹ Art. 2, §1, f Richtlijn 2010/30/EU; Art. 2, 6° KB 13 augustus 2011.

goederenvervoer en het plaatje waarop het vermogen of het equivalent daarvan van het product vermeld wordt.²¹²

Opvallend is dat artikel 8 een verwijzing maakt naar het vrij verkeer, alsook lezen we in overweging 17 het verbod op staatsteun. Op een indirecte manier wordt er verwezen naar het realiseren van de interne markt, wat één van de hoofddoelen van de EU is. Deze indirecte verwijzing heeft naar mijn gevoel een strenger voorkomen die te verklaren valt door de heersende kritiek op internationale initiatieven tot het tegengaan van de klimaatverandering. Men verwijt deze initiatieven, met Kyoto op kop, dat ze te weinig of zelfs geen afdwingbare verplichtingen opleggen aan de deelnemende landen. Het invoeren van sanctiemechanismen²¹³ in combinatie met vermeld artikel 8 lijkt dan ook een reactie te zijn op deze heersende kritiek.

De richtlijn van 2010 verduidelijkt ook per actor, leverancier, handelaar en lidstaat de specifieke verantwoordelijkheden.²¹⁴

De omzetting van de richtlijn diende te gebeuren uiterlijk op 20 juni 2011, en is in België, wederom te laat gebeurd met het KB van 13 augustus 2011.

c) Regelingen inzake energieprestatie-eisen van gebouwen

Zo'n 40% van het eindverbruik van energie binnen de EU komt voor rekening van gebouwen. Met een besparingspotentieel van maar liefst 28% kan de bouwsector een grote rol spelen in het al dan niet behalen van de milieudoelstellingen genomen in het licht van de klimaatproblematiek.²¹⁵ “Energieprestatie van een gebouw” dient begrepen te worden als: *“de hoeveelheid energie die daadwerkelijk wordt verbruikt of die nodig wordt geacht voor de verschillende behoeften die verband houden met een gestandaardiseerd gebruik van een*

---

²¹² Art. 1, §3 Richtlijn 2010/30/EU.

²¹³ Art. 15 Richtlijn 2010/30/EU.

²¹⁴ Artikelen 3, 5 en 6 Richtlijn 2010/30/EU.

²¹⁵ COM(2006)545;Overweging 6 Richtlijn Europees Parlement en Raad nr.2002/91/EG, 16 december 2002 betreffende de energieprestatie van gebouwen, *PB L 1 4* januari 2003; Overweging 3 Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2010/31/EU, 19 mei 2010 betreffende de energieprestatie van gebouwen, *PB L 153 18* juni 2010; K. DEKETELAERE, B. DELVAUX, T. VANDEN BORRE, T. VERMEIR, M. SCHURMANS, L. DERIDDER, L. TOP, N. ROOBROUCK, “Het Europees energie- en klimaatpakket”, *MER* 2008, p.204; Resolutie 2010/2107(INI) van het Europees Parlement (15 december 2010), *PB C 169E* 15 juni 2012.

gebouw, waaronder verwarming, warmwatervoorziening, koeling, ventilatie en verlichting".²¹⁶

Voor wat betreft het regelgevend kader hierover dienen we te kijken naar de Richtlijn 2002/91/EG van 16 december 2002 en de vernieuwde Richtlijn 2010/31/EU van 19 mei 2010.²¹⁷

i. Richtlijn 2002/91/EG

Artikel 1 bepaalt de vier hoofddoelen van deze richtlijn. Met name:

- 1) het schetsen van een algemeen kader voor de methode waarop de energieprestatie van gebouwen berekend dient te worden;
- 2) het vastleggen van minimumeisen inzake de energieprestatie van gebouwen, waarbij er een onderscheid wordt gemaakt tussen nieuwe en reeds bestaande gebouwen;
- 3) energieprestatiecertificaten;
- 4) het vastleggen van de verplichting tot regelmatige keuring van centrale verwarmingsketels en airconditioningssystemen in gebouwen en de verplichting tot een eenmalige totale keuring van verwarmingsinstallaties waarvan de ketel ouder is dan 15 jaar.

Bepalend voor deze richtlijn is dat ze enkel minimumnormen oplegt en dat de verdere uitvoering wordt overgelaten aan de lidstaten.²¹⁸ De omzetting diende te gebeuren tegen uiterlijk 4 januari 2006.²¹⁹ Voor wat betreft het energieprestatiecertificaat en voor de verplichting tot keuring van de installaties konden de lidstaten uitstel vragen tot uiterlijk 4 januari 2009.²²⁰

In Vlaanderen is deze omzetting gebeurd door het decreet van 7 mei 2004, het decreet van 22 december 2006 en het besluit van 11 maart 2005.²²¹ Dit is geruime tijd voor de omzetting

---

²¹⁶ Art. 2, 2 Richtlijn 2002/91/EG.

²¹⁷ Richtlijn 2002/91/EG; Richtlijn 2010/31/EU.

²¹⁸ Overweging 21 richtlijn 2002/91/EG.

²¹⁹ Art. 15, lid 1 Richtlijn 2002/91/EG.

²²⁰ Art. 15, lid 2 Richtlijn 2002/91/EG.

²²¹ Decreet van 7 mei 2004 houdende eisen en handhavingsmaatregelen op het vlak van de energieprestaties en het binnenklimaat voor gebouwen en tot invoering van een energieprestatiecertificaat, *BS* 30 juli 2004; Decreet van 22 december 2006 houdende eisen en handhavingsmaatregelen op het vlak van de energieprestaties en het binnenklimaat van gebouwen en tot invoering van een energieprestatiecertificaat en tot wijziging van artikel 22 van het REG-decreet, *BS* 27 maart 2007; Besluit van 11 maart 2005 van de Vlaamse

in de beide andere gewesten. In het Brussels Hoofdstedelijke Gewest gebeurde dit door de ordonnantie van 7 juni 2007 en het besluit van 21 december 2007.²²² In het Waalse Gewest door le décret de 19 avril 2007 en l'arrêté du 17 avril 2008.²²³

Schetsen van een algemeen kader voor de methode waarop de energieprestatie van gebouwen berekend dient te worden

De richtlijn geeft drie aspecten mee die in rekening dienen te worden gebracht voor wat betreft de berekening van de energieprestatie van gebouwen. De richtlijn legt zoals vermeld minimumnormen op. Het staat de lidstaten dus vrij deze lijstjes aan te vullen.

Ten eerste geeft de richtlijn een oplisting van aspecten die in aanmerking dienen te komen voor de berekening. Het gaat om de thermische kenmerken van het gebouw, verwarmingsinstallatie en watervoorziening met inbegrip van de isolatiekenmerken, airconditioningsysteem, ventilatie, ingebouwde lichtinstallatie, positie en oriëntatie van de gebouwen, passieve zonnepanelen/zonwering, natuurlijke ventilatie en de kwaliteit van het binnenklimaat.²²⁴

Ten tweede somt men vier aspecten op die indien van toepassing zeker de berekening dienen te beïnvloeden op een positieve wijze. Het gaat om actieve zonnepanelen en andere verwarmings- en elektriciteitssystemen op basis van hernieuwbare energiebronnen. Alsook elektriciteit geproduceerd door middel van warmtekrachtkoppeling, verwarmings- en koelsystemen per blok of wijk en natuurlijk licht.²²⁵

Ten derde bepaalt de richtlijn dat voor een geschikte berekening van de energieprestatie men de gebouwen in categorieën dient op te delen. Volgende categorieën geven een

---

Regering tot vaststelling van de eisen op het vlak van de energieprestaties en het binnenklimaat van gebouwen, BS 17 juni 2005.

²²² Ordonnantie van 7 juni 2007 houdende de energieprestatie en het binnenklimaat van gebouwen, BS. 11 juli 2007; Besluit van 21 december 2007 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot vaststelling van de eisen op het vlak van de energieprestatie en het binnenklimaat van gebouwen, BS 5 februari 2008.

²²³ Décret de 19 avril 2007 modifiant le CWATUP en vue de promouvoir la performance énergétique des bâtiments, BS 29 mai 2007; Arrêté de 17 avril 2008 du gouvernement wallon déterminant la méthode de calcul et les exigences, les agréments et les sanctions applicables en matière de performance énergétique et de climat intérieur des bâtiments, MB 30 juillet 2008.

²²⁴ Bijlage 1, lid 1 Richtlijn 2002/91/EG.

²²⁵ Bijlage 1, lid 2 Richtlijn 2002/91/EG.

mogelijke opdeling weer: eengezinswoningen van verschillende typen, appartementencomplexen, kantoren, onderwijsgebouwen, ziekenhuizen, hotels en restaurants, sportvoorzieningen, groot-en kleinhandelsgebouwen en een restcategorie.²²⁶

Alle drie de Belgische gewesten hebben een hele berekeningsmethode opgenomen in bijlage aan hun wetgeving.²²⁷

Vastleggen van minimumeisen inzake de energieprestatie van gebouwen

Voor wat betreft het vastleggen van de minimumeisen dient er een onderscheid gemaakt te worden tussen nieuwe en reeds bestaande gebouwen.²²⁸

Voor wat betreft nieuwe gebouwen dienen de lidstaten ervoor te zorgen dat de minimumeisen zoals bepaald in de bijlagen vermeld in de vorige paragraaf voldaan zijn.²²⁹

Wat betreft het toepassingsgebied van deze verplichting voorziet de richtlijn dat er afwijkingen mogelijk zijn voor wat betreft:

- 1) gebouwen en monumenten die officieel beschermd zijn, indien de toepassing van de eisen hun karakter of aanzicht op onaanvaardbare wijze zou veranderen;
- 2) gebouwen die worden gebruikt voor erediensten en religieuze activiteiten;
- 3) gebouwen die niet langer dan 2 jaar worden gebruikt, werkplaatsen en niet voor bewoning bestemde gebouwen van landbouwbedrijven met een lage energiebehoefte en niet voor bewoning bestemde gebouwen van landbouwbedrijven die in gebruik zijn bij een sector die onder een nationale sectorovereenkomst inzake energieprestatie valt;
- 4) woongebouwen die niet langer dan vier maanden per jaar worden gebruikt;

---

²²⁶ Bijlage 1, lid 3 Richtlijn 2002/91/EG.

²²⁷ Art. 5, §1 en bijlage 1 Ordonnantie van 7 juni 2007, Bijlage 1 Arrêté de 17 avril 2008 du gouvernement Wallon; Bijlage 1 bij het besluit van 11 maart 2005 van de Vlaamse Regering; Bijlage 2 Besluit van 21 december 2007.

²²⁸ Art. 4, lid 1 Richtlijn 2002/91/EG; Art. 4, §1 Decreet van 7 mei 2004; art.4 Decreet van 22 december 2006; Art. 6, §1 Ordonnantie 7 juni 2007; Art.531 Code Wallon de l'aménagement du territoire, de l'urbanisme et du patrimoine.

²²⁹ Art. 5 Richtlijn 2002/91/EG.

- 5) alleenstaande gebouwen met een totale bruikbare vloeroppervlakte van minder dan 50m².²³⁰

In Vlaanderen volgt men deze uitzonderingen, behalve voor wat betreft de woongebouwen die niet langer dan vier maanden per jaar worden gebruikt en de gebouwen die niet langer dan 2 jaar worden gebruikt. Daarnaast voegt ze er nog twee categorieën aan toe. Zijnde enerzijds wanneer het gaat om gebouwen met een volume kleiner dan 3000m³ waarbij er voor het verkrijgen van de stedenbouwkundige vergunning geen tussenkomst van een architect is vereist. Anderzijds de gebouwen met een beschermd volume groter dan 3000m³, waarbij het technisch, functioneel en/of economisch niet haalbaar is om aan die minimumeisen te voldoen.²³¹ In Brussel maken ze gebruik van deze beperking in vier gevallen: 1) gebouwen met een oppervlakte van minder dan 50m², behalve indien het gebouw een woonfunctie heeft; 2) tijdelijke constructies bedoeld voor een gebruiksduur van twee jaar of minder; 3) gebouwen die worden gebruikt voor erediensten en 4) industriële sites, werkplaatsen of niet-residentiële landbouwgebouwen die geen verwarmings- of klimatiseringsinstallatie bezitten of lage energiebehoeften hebben.²³² In de Waalse wetgeving lijkt dergelijke uitzondering niet te zijn opgenomen.

Bestaande gebouwen dienen maar aan de verplichting tot voldoening van de minimumeisen te beantwoorden wanneer het gaat om 1) gebouwen met een vloeroppervlakte van meer dan 1000m², 2) die grondig gerenoveerd worden en 3) voor zover die minimumeisen technisch, functioneel en economisch haalbaar zijn.²³³

Artikel 16 van het decreet van 11 maart 2005 geeft de eisen weer waaraan voldaan dient te worden bij de renovatie van reeds bestaande gebouwen. De Brusselse en Waalse regelgevers hebben in afwijking van de Vlaamse wetgeving een onderscheid ingevoerd tussen eenvoudige renovaties en zware renovaties.²³⁴

---

²³⁰ Art. 4, lid 3 Richtlijn 2002/91/EG.

²³¹ Artikelen 19; 20; 21; 22 en 23 Besluit van 11 maart 2005.

²³² Art. 4 Ordonnantie van 7 juni 2007.

²³³ Art. 6 Richtlijn 2002/91/EG.

²³⁴ Artikelen 14 – 18 Besluit van 21 december 2007; Artikelen 545-548 Code Wallon de l'aménagement du territoire, de l'urbanisme et du patrimoine.

Energieprestatiecertificaten

Onder energieprestatiecertificaat (EPC) van een gebouw dienen we te verstaan: *“een door een lidstaat, of door een door deze lidstaat aangewezen rechtspersoon erkend certificaat waarin het resultaat is vermeld van de berekening van de energieprestatie van een gebouw”*. Dat resultaat dient berekend te worden volgens een methode zoals bepaald in artikel 3 van de richtlijn.²³⁵

Dergelijk certificaat dient bij de bouw, verkoop of verhuur van een gebouw aan de eigenaar, of door de eigenaar aan de toekomstige koper of huurder worden verstrekt. Deze zijn 10 jaar geldig en maken het mogelijk de energieprestaties van gebouwen met elkaar te vergelijken. Alsook bevat het EPC aanbevelingen voor de kosteneffectieve verbetering van de energieprestatie van het gebouw waarop het betrekking heeft.²³⁶

Energiedeskundige

Zoals uit de definitie al naar voren komt, kan dergelijk EPC enkel opgemaakt worden door een energiedeskundige type A. De gewesten hebben een systeem voorzien waarbij de personen die hiervoor in aanmerking wensen te komen een getuigschrift dienen te behalen. Het zijn respectievelijk het Vlaams Energieagentschap het Brussels Instituut voor milieubeheer en het departement energie van de Waalse Regering die bevoegd zijn voor de opleiding tot energiedeskundige.²³⁷

Termijnen

Voor nieuwe gebouwen geldt de verplichting voor dergelijk EPC in Vlaanderen al sinds 1 januari 2006. Voor de verkoop van residentiële gebouwen is dergelijk certificaat verplicht sinds 1 november 2008. De verhuur van dergelijke residentiële gebouwen kent dergelijke

---

²³⁵ Art. 2, 3 Richtlijn 2002/91/EG.

²³⁶ Art. 7 Richtlijn 2002/91/EG; Art. 237/27 Code Wallon du 14 mai 1984 de l'aménagement du territoire, de l'urbanisme, du patrimoine et de l'énergie, MB 25 Mai 1984, (CWATUPE).

²³⁷ Art. 9 Besluit van 11 januari 2008 van de Vlaamse Regering houdende de invoering van het energieprestatiecertificaat residentiële gebouwen bij verkoop en verhuur en de uitvoering van de energieaudit, BS 8 februari 2008; Art. 22, §2 van de Ordonnantie van 7 juni 2007; Art.588 CWATUPE.

verplichting sinds 1 januari 2009. Voor de openbare gebouwen geldt er een verplichting om een EPC op een duidelijk zichtbare plaats voor bezoekers te afficheren.²³⁸

In Brussel dient men een dergelijk ECP voor te leggen bij verkopen van residentiële woningen sinds 1 mei 2011. Wanneer het om verhuring gaat is dit sinds 1 november 2011. Alle gebouwen die een openbare dienst huisvesten, alsook alle overheidsgebouwen die een totale vloeroppervlakte hebben van meer dan 1000m², dienen sinds juli 2012, een dergelijk energiecertificaat duidelijk zichtbaar voor de bezoekers te afficheren.²³⁹

De Waalse regelgever heeft de termijnen geregeld in het besluit van 27 mei 2010.²⁴⁰ Ze maakt onderscheiden die niet door beide andere gewestelijke regelgevers gemaakt zijn. Enerzijds maakt ze een onderscheid tussen eengezinswoningen en “andere woongebouwen”, waarbij verkopers van “andere woongebouwen” een ECP dienen te voorzien sinds 1 juni 2011. Bij de eengezinswoningen maakt de Waalse regelgever verder nog twee onderscheiden. Allereerst maakt ze een onderscheid tussen woningen waarvoor een bouwvergunning voor dan wel na 1 december 1996 is verkregen. Een tweede onderscheid maakt ze tussen klassieke verkopen en openbare verkopen. Ongeacht de datum van aflevering van de bouwvergunning is een EPC vereist sinds 31 december 2010 voor wat betreft de openbare verkopen. Voor wat de klassieke verkoop betreft moet men sinds 1 juni 2010 een certificaat voorzien voor de gebouwen waarvoor de bouwvergunning voor 1 december 1996 is afgeleverd. Is de bouwvergunning erna afgeleverd dan dient men een certificaat te voorzien sinds 31 december 2010.

Voor wat betreft de verhuring van woongebouwen, ongeacht het soort, voorzag men de uiterlijke termijn van 1 juni 2011.

---

²³⁸ Artikelen 4-6 Besluit van 11 januari 2008 van de Vlaamse Regering houdende de invoering van het energieprestatiecertificaat residentiële gebouwen bij verkoop en verhuur en de uitvoering van de energieaudit, *BS* 8 februari 2008; Art. 2 MB van 21 augustus 2008 betreffende de inwerkingtreding van de verplichting om over een energieprestatiecertificaat te beschikken bij verkoop en verhuur van residentiële gebouwen, *BS* 3 september 2008.

²³⁹ Art. 237/28, §2 CWATUPE; <http://www.leefmilieubrussel.be/Templates/Professionnels/informer.aspx?id=32593>.

²⁴⁰ Arrêté du 27 mai 2010 du gouvernement wallon modifiant l'arrêté du gouvernement wallon du décembre 2009 relatif à la certification des bâtiments résidentiels existants, *MB* 7 juni 2010.

Keuring centrale verwarmingsketels en airconditioningssystemen

De richtlijn voorziet in de keuring van Verwarmingsketels en in die van airconditioningsystemen.

Verwarmingsinstallaties

Voor wat de keuring van verwarmingsinstallaties betreft zijn er drie aspecten: allereerst een regelmatige controle voor ketels met een nominaal vermogen tussen de 20 en 100 kW, die werken op niet hernieuwbare brandstof. Ten tweede vraagt men te voorzien in een eenmalige controle van alle toestellen met een vermogen van meer dan 20 kW, die ouder zijn dan 15 jaar. Ten derde vraagt men dat consumenten degelijk geïnformeerd worden bij vervangingen, meer in het bijzonder over alternatieve verwarmingsmiddelen.²⁴¹

De Vlaamse Regering in haar besluit van 8 december 2006²⁴² en de Waalse Regering in bijlage bij hun besluit van 29 januari 2009²⁴³, nemen kenmerken op die weergeven wanneer een stooktoestel wordt geacht "*in veilige staat van werking te zijn*".²⁴⁴

Bijkomend aan de richtlijn leggen Vlaanderen en Brussel de verplichting op om alvorens een toestel in gebruik te nemen, een keuring uit te voeren.²⁴⁵ In Wallonië spreekt men niet uitdrukkelijk over een keuring maar benadrukt men dat de installatie dient te gebeuren door erkende technici of dat de eerste ingebruikname dient te gebeuren door een erkend technici. Hieruit leid ik af dat hoewel niet uitdrukkelijk neergeschreven de Waalse wetgever toch ook hier een soort voorafgaande keuring voorziet.²⁴⁶

Airconditioningsystemen

Artikel 9 van de richtlijn bepaalt dat er regelmatig controle dient te gebeuren ten aanzien van airconditioningsystemen met een nominaal koelvermogen van meer dan 12kW. Dit "*met*

---

²⁴¹ Art. 8 Richtlijn 2002/91/EG.

²⁴² Besluit van 8 december 2006 van de Vlaamse Regering betreffende het onderhoud en het nazicht van stooktoestellen voor de verwarming van gebouwen of voor de aanmaak van warm verbruikswater, BS 27 april 2007.

²⁴³ Besluit van 29 januari 2009 van de Waalse Regering tot voorkoming van de luchtverontreiniging door de centrale verwarmingsinstallaties voor de verwarming van gebouwen of de productie van sanitair warm water en tot beperking van het energieverbruik ervan, BS 19 mei 2009.

²⁴⁴ Artikelen 4 -6 Besluit van 8 december 2006.

²⁴⁵ Art. 7 Besluit van 8 december 2006; Art. 21-22 Besluit van 3 juni 2010 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de voor de verwarmingssystemen van gebouwen geldende EPB-eisen bij hun installatie en tijdens hun uitbating periode, BS 9 juli 2010.

²⁴⁶ Art. 9, §2 Besluit van 29 januari 2009.

het oog op de vermindering van het energieverbruik en de beperking van kooldioxide-emissies". Alsook dienen de consumenten degelijke informatie te verkrijgen, meer bepaald over alternatieve oplossingen.²⁴⁷

iii. *Richtlijn 2010/31/EU*

Algemeen

Net zoals de etikettenrichtlijn kent ook deze richtlijn een herschrijving die resulteert in de Richtlijn van 2010/31/EU van 19 mei 2010. Er is een opkomende onderkenning van het idee dat loutere minimumnormen vele mogelijkheden onbenut laten.²⁴⁸ Ondanks deze notie zijn de bepalingen van deze vervangende richtlijn nog steeds minimumnormen.²⁴⁹

De richtlijn bevat een aantal verstrengingen, zoals bijvoorbeeld de vereiste van het afficheren van EPC in openbare gebouwen. Dit zal ook verplicht worden wanneer dergelijke gebouwen slechts een vloeroppervlakte hebben van 250m², waarbij men vroeger de norm van 1000m² hanteerden.²⁵⁰ Ook zal er bij de bouw van elk nieuw huis onderzoek gedaan dienen te worden over de mogelijkheid van alternatieve energieopwekkingen. Vroeger diende dit enkel te gebeuren voor gebouwen met een vloeroppervlakte van meer dan 1000m².²⁵¹

BEN-gebouwen

Het opvallendste aan de richtlijn is echter de verplichting van "bijna- energieneutrale gebouwen" (BEN-gebouwen). Dit vanaf 1 januari 2021 voor nieuwe gebouwen verschillend van nieuwe gebouwen waarin overheidsdiensten zijn gehuisvest. Voor deze laatste geldt de te behalen datum van 1 januari 2019.²⁵² Onder BEN-gebouw verstaat de richtlijn: "*een gebouw met een zeer hoge energieprestatie, zoals vastgesteld in bijlage I. De dichtbij nul*

---

²⁴⁷ Art. 9 Richtlijn 2002/91/EG.

²⁴⁸ Resolutie 2007/2106(INI) van het Europees Parlement (31 januari 2008) met betrekking tot een Actie plan voor energie-efficiëntie: het potentieel realiseren; Resolutie 2008/2239(INI) van het Europees Parlement (3 februari 2009) over de tweede strategische toetsing van het energiebeleid.

²⁴⁹ Art. 1, lid 3 Richtlijn 2010/31/EG.

²⁵⁰ Art. 13 Richtlijn 2010/31/EG.

²⁵¹ Art. 6 Richtlijn 2010/31/EU.

²⁵² Art. 9, 1, lid 1 Richtlijn 2002/33/EG.

liggende of zeer lage hoeveelheid energie die is vereist, dient in zeer aanzienlijke mate te worden geleverd uit hernieuwbare bronnen, en dient energie die ter plaatse of dichtbij uit hernieuwbare bronnen wordt geproduceerd te bevatten".²⁵³ Hierbij spelen dus twee componenten een rol. Enerzijds verbruiken deze huizen weinig tot geen energie en anderzijds komt de energie die het toch verbruikt uit hernieuwbare energiebronnen.

Het is aan de lidstaten om nationale plannen te maken ter bevordering van dergelijke gebouwen.²⁵⁴ Die plannen dienen dan naar de Europese Commissie te worden gezonden.²⁵⁵ Vermeldenswaardig is de verwijzing naar de Richtlijn 2009/28/EG inzake hernieuwbare energiebronnen. De door Europa twee meest gebruikte directe manieren ter bestrijding van de klimaatverandering in het energiebeleid zijn het verhogen van energie-efficiëntie en het introduceren van hernieuwbare energiebronnen. Deze manieren mag men niet los van elkaar bekijken. De Richtlijn 2009/28/EG bevat ook een verplichting tot een te behalen minimumniveau voor wat betreft het gebruik van hernieuwbare energie in nieuwe gebouwen.

In september 2012 zijn de Gewestelijke plannen ingediend bij de Europese Commissie. Of de uiterlijke termijnen gehaald gaan worden valt nog af te wachten.²⁵⁶

d) De verbetering van de energieomzetting

De Commissie heeft berekend dat ongeveer 30% van de primaire energie die in de EU opgewekt wordt, verbruikt wordt door de energiesector zelf. Dit verbruik situeert zich bij de omzetting van energie in elektriciteit en warmte en bij de transmissie en distributie daarvan.²⁵⁷ Verdere innovatie van de installaties kan hier een oplossing bieden.

---

²⁵³ Art. 2, 2 Richtlijn 2010/31/EG.

²⁵⁴ Art. 9, §1, lid 2 Richtlijn 2002/33/EG.

²⁵⁵ <http://www.energiesparen.be/BEN/beleid>

²⁵⁶ VEA, Actieplan bijna-energieneutrale gebouwen, juni 2012, http://www2.vlaanderen.be/economie/energiesparen/epb/BEN/Actieplan_BEN_versie_juni2012.pdf;

<http://www.energiesparen.be/BEN/beleid>

²⁵⁷ COM(2011)109.

e) Het beperken van brandstofverbruik bij voertuigen

De vervoerssector is verantwoordelijk voor bijna één vierde van de totale CO² uitstoot in de Unie.²⁵⁸ Wil Europa zijn 20- 20- 20- doelstellingen behalen, en meer specifiek die betreffende een vermindering van CO²-uitstoot, dan is actie in deze sector vereist. Dit besef is ook benadrukt tijdens de onderhandelingen in het kader van het Raamverdrag inzake klimaatverandering van de Verenigde Naties.²⁵⁹

De maatregelen die men naar voor schoof in 1995 hebben te maken met het terugdringen van het gebruik van motorvoertuigen, beïnvloeding van het rijgedrag en de verbetering van het brandstofrendement.²⁶⁰ Deze maatregelen beoogt men te verwezenlijken op basis van de volgende drie pijlers:

- 1) vrijwillige verbintenissen van de auto-industrie;
- 2) consumenteninformatie;
- 3) de bevordering van het brandstofrendement van auto's door fiscale maatregelen.²⁶¹

i. *Vrijwillige verbintenissen van de auto-industrie*

Europese, Japanse en Koreaanse verenigingen van autofabrikanten zijn de verbinding aangegaan om tegen 2008-2009 de CO²-uitstoot van auto's te beperken tot 140g/km.²⁶²

ii. *Consumenteninformatie*

Voor wat betreft de consumenteninformatie gebruikt men eenzelfde techniek als voor huishoudelijke apparaten. Met name gaat men met etiketten de consument informeren over het brandstofverbruik en de CO²-uitstoot van nieuwe auto's.²⁶³ Net zoals bij de etikettenrichtlijn voor huishoudelijke apparaten probeert men zowel direct als indirect de markt te beïnvloeden naar een energie-efficiëntere vervoersmarkt. De consumenten zijn

---

²⁵⁸ COM(2010)186.

²⁵⁹ COM(95)689.

²⁶⁰ COM(95)689.

²⁶¹ COM(2007)19.

²⁶² COM(2007)19.

²⁶³ Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 1999/94/EG, 13 december 1999 betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO²-uitstoot bij de verbranding van nieuwe personenauto's, PB L 12 18 januari 2000.

geïnformeerd en gaan bewuster kiezen. Dit is de directe beïnvloeding. Doordat consumenten rekening gaan houden met het brandstofverbruik en de CO²-uitstoot, gaan producenten meer inzetten op milieuvriendelijkere auto's. Dit is indirecte beïnvloeding.

iii. *De CO²-uitstoot blijft stijgen*

Ondanks deze aandacht komt men in 2005 tot het besluit dat de genomen maatregelen onvoldoende zijn gebleken. In de periode 1990-2004 is de CO²-uitstoot door het wegverkeer met 26% gestegen.²⁶⁴ De maatregelen uit 1995 komen in 2005 dan ook terug op de agenda. In zijn resolutie van 2005 over de strijd tegen de klimaatverandering riep het Europees Parlement op: *“om op korte termijn een beleid te ontwikkelen dat sterke maatregelen omvat ter beperking van de uitstoot door het vervoer, met inbegrip van bindende doelstellingen voor de CO² -emissies van nieuwe voertuigen in de orde van grootte van 80 tot 100 g CO²/km die voor nieuwe voertuigen op middellange termijn met behulp van een emissiehandel tussen de autoproducenten dienen te worden bereikt”*.²⁶⁵ Alsook uitte het Parlement het belang van *“het stimuleren van het spoorvervoer en het openbaar vervoer in het algemeen”* en om *“de verkeersvolumes in de Europese Unie te verminderen”*.²⁶⁶

Hieruit kunnen twee actiedomeinen afgeleid worden. Allereerst de wil om in te zetten op alternatieve, hernieuwbare energiebronnen en ten tweede de noodzaak van meer energie-efficiëntie.

Energie-efficiëntie

Voor wat betreft de energie-efficiëntie kunnen we vaststellen dat de Commissie de Richtlijn 1999/94/EG aanpast. De werkingssfeer wordt uitgebreid en het visuele aspect van de etiketten wordt overdacht om de aandacht van de consument er nog meer op te trekken.²⁶⁷

Het Europees Parlement bevestigt deze burgerparticipatie nog eens: *“Overwegende dat in het kader van de inspanningen om de emissies in te tomen en duurzamere levensstijlen te*

---

²⁶⁴ COM(2007)19.

²⁶⁵ Resolutie 2005/2049(INI) van het Europees Parlement (16 november 2005), *PB C 280E* 18 november 2006.

²⁶⁶ Resolutie 2005/2049(INI) van het Europees Parlement (16 november 2005), *PB C 280E* 18 november 2006.

²⁶⁷ COM(2007)19.

*ontwikkelen, een veel sterkere participatie op het niveau van de burger ten zeerste geboden is”.*²⁶⁸

Hernieuwbare energiebronnen

Voor wat hernieuwbare energiebronnen betreft valt te verwijzen naar het idee van “groene” voertuigen. Het gaat hierbij om voertuigen die: koolstofarme energiebronnen gebruiken, zeer weinig verontreinigende stoffen uitstoten, weinig geluid maken en gemakkelijk recycleerbaar zijn.²⁶⁹

Voor wat betreft dergelijke “groene auto’s” zet men in op twee sporen: enerzijds het spoor van alternatieve brandstof voor verbrandingsmotoren, en anderzijds elektrische voertuigen.²⁷⁰

Ik denk dat in dit debat de aandacht voor energie-efficiëntie de grootste rol te spelen heeft. Dit door zowel de consumenten aan te zetten tot de aankoop van auto’s met minder CO²-uitstoot, energiezuiniger rijden, maar ook door aandacht naar alternatieven zoals het uitbreiden van het openbaar vervoersnet en het fietsnet.

De “groene” voertuigen zijn nog in ontwikkeling en slagen er momenteel nog niet in te concurreren met de gewone automarkt. De invloed van dergelijke maatregelen ter bestrijding van de klimaatverandering is momenteel dan ook nog minimaal.

f) Voorlichting en bescherming van de consument om een gedragswijziging door te voeren

i. Voorlichting

Het voorlichten van de consumenten heeft meerdere doelstellingen. Allereerst is dit een noodzakelijke voorwaarde waardoor maatregelen zoals bijvoorbeeld de etikettering van producten maar gevolgen zal hebben. Het louter opstellen en gebruiken van etiketten gaat productief gezien minder effectief zijn wanneer men de consument er niet over informeert. Lidstaten worden dan ook de verplichting opgelegd om ervoor te zorgen dat de invoering

---

²⁶⁸ Resolutie 2005/2049(INI) van het Europees Parlement (16 november 2005), *PB C 280E* 18 november 2006.

²⁶⁹ COM(2010)186.

²⁷⁰ COM(2010)186.

van dergelijk systeem van etiketten, gepaard gaat met educatieve voorlichtingscampagnes en promotiecampagnes om energie-efficiëntie en een meer verantwoord energiegebruik door eindgebruikers te stimuleren.²⁷¹

Een tweede doelstelling heeft ook te maken met dat verantwoord energieverbruik, meer bepaald met de paradox van de energiebesparing.²⁷² Men zou verwachten dat energie-efficiëntie tot een lager energieverbruik leidt. In praktijk lijkt dit niet te kloppen. Meer energie-efficiëntie leidt tot een lagere energiekost, waardoor de financiële besparing het gevolg kan hebben dat men meer energie gaat verbruiken. Het Fraunhofer-instituut²⁷³ heeft hier een studie naar gedaan en stelde dat dit gevolg in twee categorieën valt onder te verdelen.²⁷⁴ Enerzijds heb je de directe gevolgen waarbij men de energie-verbruikende installaties die men reeds in bezit heeft, extensiever gaat gebruiken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het laten branden van de stand-by knop, de verwarming een aantal graden hoger draaien in plaats van een pull te dragen,... Anderzijds heb je ook indirecte gevolgen. Hier gaat men het vrijgekomen budget gebruiken om zijn levensstandaard te verhogen, bijvoorbeeld door het installeren van een zwembad met verwarming, het bouwen van een groter huis,...²⁷⁵ Dergelijke gevolgen dienen vermeden te worden.

ii. *Bescherming*

Energie is “een basisbehoefte en een basisrecht”²⁷⁶ waar elke consument toegang toe zou moeten hebben. Daarom dienen lidstaten voor ogen te houden dat de meerkosten die gepaard gaan met het invoeren van meer energie-efficiëntere installaties, energiearmere gebouwen,...niet volledig afgewenteld mogen worden op de consument.

---

²⁷¹ Art. 3, lid 1, c Richtlijn 2010/30/EU; Art. 12 Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2012/27EU, 25 oktober 2012 betreffende energie-efficiëntie, tot wijziging van Richtlijnen 2009/125/EG en 2010/30/EU en houdende intrekking van de Richtlijnen 2004/8/EG en 2006/32/EG, *PB L 315/1* 14 november 2012.

²⁷² T. VERMEIR, “Met energie-efficiëntie op weg naar 2020”, in K. DEKETELAERE, B. DELVAUX (eds), *Jaarboek energierecht 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p.375.

²⁷³ <http://www.fraunhofer.de>

²⁷⁴ T. VERMEIR, “Met energie-efficiëntie op weg naar 2020”, in K. DEKETELAERE, B. DELVAUX (eds), *Jaarboek energierecht 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p.375.

²⁷⁵ T. VERMEIR, “Met energie-efficiëntie op weg naar 2020”, in K. DEKETELAERE, B. DELVAUX (eds), *Jaarboek energierecht 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2011, p.375.

²⁷⁶ Quote van Minister Van den Bossche in de beleidsnota van het Vlaams Parlement, Verslag, stuk 211(2009-2010) nr. 5 ingediend op 4 mei 2010.

Samenhangend hiermee voorziet de Europese regelgever erin dat lidstaten nodeloos bureaucratische verplichtingen dienen te vermijden.²⁷⁷ Alsook dienen ze de keuze te krijgen om bepaalde verplichtingen niet op te leggen aan kleine energiedistributeurs, kleine detailhandelaars,...²⁷⁸ Dit komt bijvoorbeeld ook tot uiting in het Vlaamse actieplan groene warmte zoals hierboven aangehaald. Dit actieplan zet in op steunmaatregelen, maar beperkt deze steun tot de grote installaties. De administratieve last zou voor de eigenaars van kleine installaties niet in verhouding zijn met de voordelen van de steun.²⁷⁹

Dergelijke bescherming vraagt ook specifieke aandacht voor de kwetsbare klanten. Personen die moeilijkheden ondervinden om in hun energiebehoefte te voorzien, zijn net de klanten die het meest gebaad zijn met een hogere energie-efficiëntie, maar beschikken vaak niet over de financiële middelen om hierin te investeren.²⁸⁰

g) Internationale partnerschappen

Op initiatief van de Commissie hebben de leden van de G8, China, India en Zuid-Korea, alsmede de Commissie, op 8 juni 2008 besloten tot oprichting van een “Internationaal Partnerschap voor samenwerking inzake energie-efficiëntie” (hierna verkort: Ipeec).²⁸¹ Dit partnerschap heeft tot doel acties inzake de bevordering van energie-efficiëntie te vergemakkelijken en in die zin een complementaire rol te vervullen met het Klimaatverdrag van de VN.²⁸² Het tracht een forum te bieden voor discussie, overleg en informatie-uitwisseling.²⁸³

---

²⁷⁷ Overweging 25 Richtlijn 2010/30/EU.

²⁷⁸ Overweging 25 Richtlijn 2010/30/EU; Overweging 20 Richtlijn 2012/27/EU.

²⁷⁹ SERV, Advies Groene warmte van 30 september 2011, nr. 20110930.

²⁸⁰ Overweging 20 Richtlijn 2012/27/EU.

²⁸¹ MEMO/08/380, Brussel, 8 juni 2008, “The international Partnerschip for Energy Efficiency Cooperation (IPPEEC).

²⁸² MEMO/08/380, *The international Partnerschip for Energy Efficiency Cooperation (IPPEEC)*, Brussel, 8 juni 2008.

²⁸³ Besluit Raad nr.2009/954/EG, 30 november 2009 betreffende de ondertekening en de sluiting door de Europese Gemeenschap van het “Referentiekader voor het Internationaal Partnerschap voor samenwerking inzake energie-efficiëntie” (Ipeec) en het “Memorandum inzake het onderbrengen van het secretariaat van het Internationaal Partnerschap voor samenwerking inzake energie-efficiëntie bij het Internationaal Energieagentschap”, *PB.L. 330* 16 december 2009, (hierna verkort Besluit 2009/954/EG).

i. Deelnemende landen

Dit partnerschap staat open voor landen en intergouvernementele organisaties.²⁸⁴ De deelnemende landen zijn: het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Canada, de Verenigde Staten, Mexico, Brazilië, Duitsland, Italië, Rusland, Japan, Korea, China, India, Australië en de EU. Deze landen en de EU maken samen zo'n 75% van het wereldenergieverbruik uit.²⁸⁵

België is niet rechtstreeks partij bij dit partnerschap. Dat ook de VS zich achter dit initiatief geplaatst heeft is hoopvol naar de toekomst, maar dit mag men niet overschatten aangezien het partnerschap gegrond is op vrijwillige bijdrage.²⁸⁶

h) Richtlijn 2012/27/EU

i. Verdergaan dan ooit

Tegen eind 2010 kwamen er reeds berichten dat de doelstelling van 20% hogere energie-efficiëntie niet bereikt zou worden zonder verdergaande aanpassingen.²⁸⁷ In 2012 kwam er dan ook een nieuwe richtlijn uit betreffende energie-efficiëntie.²⁸⁸ Deze is niet alleen gericht op het behalen van de doelstelling in 2020, maar probeert ook duurzame veranderingen door te voeren opdat ook na die datum ruimte is voor verdere verbeteringen.²⁸⁹

In deze richtlijn uit de Europese wetgever zijn voorkeur voor een gezamenlijke nationale-Europese aanpak om het energie-efficiëntiestreefcijfer te behalen. In die zin benadrukt hij in artikel 1 dat de vereisten uit de richtlijn slechts minimumnormen zijn die niet beletten dat een lidstaat verder gaat dan deze richtlijn hem oplegt. De Commissie krijgt hierbij de taak om de nationale energie-efficiëntieprogramma's van dichtbij op te volgen.²⁹⁰

---

²⁸⁴ Besluit 2009/954/EG.

²⁸⁵ http://www.iea.org/media/workshops/2012/pedee/Amit_Bando.pdf

²⁸⁶ <http://www.ipeec.org/ABOUTIPEEC.aspx>

²⁸⁷ Resolutie 2010/2107(INI).

²⁸⁸ Richtlijn 2012/27/EU.

²⁸⁹ Art. 1 Richtlijn 2012/27/EU.

²⁹⁰ Overweging 13 Richtlijn 2012/27/EU.

ii. Voorbeeldfunctie en informatie

Deze richtlijn benadrukt twee elementen. Enerzijds de voorbeeldfunctie van de overheid en anderzijds de noodzaak van het informeren van de eindafnemers.

Voorbeeldfunctie

De overheid, die reeds in de vorige richtlijnen een voorbeeldfunctie gekregen had, door bijvoorbeeld het verplicht uithangen van energieprestatiecertificaten in publiek toegankelijke plaatsen, krijgt ook in deze richtlijn een aantal extra verplichtingen opgelegd. Zo bijvoorbeeld benadrukt men nog eens dat de bouw de grootste potentiële sector is voor energiebesparingen. Het renovatietempo van gebouwen dient te worden verhoogd.²⁹¹ Vanaf 1 januari 2014 dient de overheid jaarlijks 3% van zijn totale vloeroppervlakte van verwarmde en/of gekoelde overheidsgebouwen te renoveren opdat deze aan de minimumeisen inzake energieprestaties voldoen. Voor wat betreft deze minimumeisen wordt er verwezen naar de Richtlijn 2010/31/EU.²⁹²

Ook wanneer de overheden producten, diensten of gebouwen aankopen dienen ze die te kiezen met een hoge energie-efficiëntie.

Informatie-overdracht

Het informeren van de consument om te komen tot een bewust omgaan met energie is een cruciale doelstelling van de richtlijn. Zo dienen bijvoorbeeld de lidstaten ervoor te zorgen dat wanneer dit financieel mogelijk is, er tegen concurrerende prijzen individuele meters ter beschikking zijn van de eindafnemers. Opdat ze hun werkelijke energieverbruik kunnen bijhouden.²⁹³ Een tweede voorbeeld heeft betrekking op de facturering. Eindgebruikers die niet over slimme meters beschikken, dienen op hun factuur nauwkeurig te kunnen aflezen wat hun werkelijk gebruik is. Gegevens over de energiefacturering dienen beschikbaar te zijn voor ieder die ernaar vraagt.²⁹⁴ Anderzijds kunnen de lidstaten ook fiscale prikkels geven,

---

²⁹¹ Overwegingen 16 en 17 Richtlijn 2012/27/EU.

²⁹² Art. 5 Richtlijn 2012/27/EU.

²⁹³ Art. 9 Richtlijn 2012/27/EU.

²⁹⁴ Art. 10 Richtlijn 2012/27/EU.

informatie verstrekken, voorbeeldprojecten uitwerken,..., om zo de energie-efficiëntie te bevorderen.²⁹⁵

i) Tussenbesluit

Te concluderen valt dat de initiatieven inzake energie-efficiëntie aangedreven zijn door de klimaatproblematiek. Het behalen van de Kyotodoelstellingen is een inspiratiebron geweest bij het opstellen van de regelgeving inzake, en meer bepaald voor het doorvoeren van verdere verstrengingen. Zie hier inzake overweging 15 Richtlijn 2010/30/EU, overweging 3 Richtlijn 2002/91/EG en overweging 3 Richtlijn 2010/31/EU.

Wat opvalt is dat Europa, door voornamelijk gebruik te maken van minimumnormen nog veel ruimte laat aan de lidstaten. Dit wordt onder meer bevestigd in overweging 16 Richtlijn 2010/30/EU.

5. De interconnectie van energienetwerken te bevorderen

a) Wat is een energienetwerk?

Onder energienetwerk verstaan we de infrastructuur waarmee gas, elektriciteit en andere energiebronnen vervoerd worden. Europa beoogt een trans-Europees energienetwerk in te voeren. Hiermee wordt een energienetwerk bedoeld dat alle Europese landen met elkaar verbindt en mede waardoor volgende drie doelstellingen gerealiseerd kunnen worden:

- 1) de goede werking van de interne (energie-)markt bevorderen;
- 2) de ontwikkeling en ontsluiting van de minder begunstigde en overzeese gebieden in de gemeenschap;
- 3) de continuïteit van de energievoorziening garanderen.²⁹⁶

Reeds bij de uiting van het idee van een interne markt werden energie-infrastructuren als essentieel geacht voor de verwezenlijking ervan. Wil men optimaal het vrij verkeer kunnen

---

²⁹⁵ Art. 12 Richtlijn 2012/27/EU.

²⁹⁶ Beschikking Europees Parlement en Raad nr. 1229/2003/EG, 26 juni 2003 tot opstelling van richtsnoeren voor trans-Europese netwerken in de energiesector en houdende intrekking van beschikking nr. 1254/96/EG, *PB. L. 176/11* 15 juli 2003.

waarborgen dan is het evident dat de infrastructuren van de verschillende lidstaten met elkaar verbonden zijn en aan elkaar zijn aangepast. De noodzaak van de ontwikkeling van dergelijke infrastructuren is terug te vinden in het Verdrag van Maastricht.²⁹⁷ De aandacht inzake ging de eerste jaren voornamelijk naar het wegwerken van ontbrekende verbindingen, dit vanuit het idee de interne continuïteit te kunnen verzekeren.²⁹⁸ De groeiende verwevenheid tussen het milieu- en energiebeleid doet beseffen dat ook wat betreft deze doelstelling de Unie een tandje zal moeten bijsteken.

b) Punten van kritiek

De nood aan een vernieuwende aanpak heeft voornamelijk te maken met volgende punten van kritiek. Allereerst is er een slechte communicatie tussen de lidstaten, wat maakt dat vooruitgang zeer traag verloopt en de samenwerking minder efficiënt gebeurt dan mogelijk is. In 2006 werd er in een beschikking ingeschreven dat wanneer dergelijke vertragingen optreden of er doen zich uitvoeringsmoeilijkheden voor, dan kan een Europese coördinator worden aangesteld. Deze aanstelling gebeurt in samenspraak tussen de betrokken lidstaten en de Europese Commissie. De coördinator heeft dan een driedubbele taak: 1) het bevorderen van de dialoog tussen de betrokken lidstaten, 2) het coördineren van de nationale procedures en 3) de Commissie informeren over de evolutie en eventuele problemen.²⁹⁹

Een tweede kritiek is te vinden in de “not in my backyard”-houding van de Europese burger. De consument is over het algemeen zeer positief over ideeën zoals windenergie, zonne-energie,... maar wanneer dit betekent dat ze bijvoorbeeld vanop hun terras recht op een windmolen dienen te kijken dan is hun enthousiasme ineens een stuk getemperd. Een voorbeeld hiervan vinden we in het verzoekschrift van Mevrouw Soete tot schorsing van de beslissing tot bouw van vijftig windmolens ten noorden van de vlakte Van De Raan, daar deze zich “*zullen situeren in haar dagelijkse gezichtsveld*”.³⁰⁰ Een oplossing van dergelijke

---

²⁹⁷ Titel 12, Verdrag betreffende de Europese Unie, *PB. C. 191* 29 juli 1992.

²⁹⁸ COM(2008)782.

²⁹⁹ Beschikking Europees Parlement en Raad nr. 1364/2006/EG, 6 september 2006 tot opstelling van richtsnoeren voor trans-Europese netwerken in de energiesector en houdende intrekking van de Beschikkingen 96/391/EG en nr. 1229/2003/EG, *PB L262/1* 22 september 2006.

³⁰⁰ RvS 25 maart 2003, nr. 117.482.

problematiek valt te verhelpen door ondergronds te werken, maar dit verhoogt de kostprijs enorm.³⁰¹

Ten derde is het elektriciteitsnet verouderd. Investeren in nieuwe technologieën en innovatie kan deze derde kritiek verhelpen. Ter illustratie halen we hier de elektrische voertuigen aan waarnaar we in het deel over “het beperken van brandstofverbruik bij voertuigen” naar verwezen hebben. Willen deze kunnen concurreren met de gewone automarkt is het noodzakelijk dat een impactanalyse gemaakt wordt om de invloed op het elektriciteitsnet van dergelijke auto’s na te gaan.³⁰²

Een laatste punt van kritiek vinden we in de slechte “Noord-Zuid” en “Oost-West”-verbindingen. Zo geeft de Europese Commissie in haar groenboek van 2008 aan dat nieuwe lidstaten niet of onvoldoende verbonden zijn, noch met elkaar noch met de oudere lidstaten.³⁰³

Tegen deze achtergrond kadert de vernieuwde aandacht voor de trans-Europese energienetwerken in het derde energiepakket.

c) Derde energiepakket

De Richtlijnen 2009/72/EG en 2009/73/EG vermelden dat de onderlinge koppeling van het elektriciteits- respectievelijk het gasnetwerk een van hun voornaamste doelstellingen is.³⁰⁴ Bovendien wordt in deze richtlijn opgeroepen tot modernisatie van de infrastructuur. Dit zou de energie-efficiëntie ten goede dienen te komen.³⁰⁵

Artikel 22 van beide richtlijnen legt de transmissiesysteembeheerder de verplichting op om elk jaar een tienjarig netontwikkelingsplan voor te leggen. Dit plan moet de volgende drie elementen bevatten;

---

³⁰¹ COM(2008)782.

³⁰² COM(2008)782.

³⁰³ COM(2008)782.

³⁰⁴ Overweging 59 Richtlijn 2009/72/EG; Overweging 53 Richtlijn 2009/73/EG.

³⁰⁵ Overweging 27 Richtlijn 2009/72/EG; Art. 3, lid 8 Richtlijn 2009/73/EG.

- 1) Een duiding van de belangrijkste transmissie-infrastructuur die de eerstvolgende tien jaar aangelegd of vernieuwd dient te worden
- 2) Een weergave van reeds besloten investeringen, alsook een olijsting van alle nieuwe investeringen die de eerstkomende drie jaar gedaan dienen te worden;
- 3) Een tijdschema voor alle investeringsprojecten.³⁰⁶

d) Op weg naar de toekomst

In maart 2013 heeft het Europees Parlement een voorstel van een Verordening aangenomen waarin gesteld wordt dat ondanks de richtlijnen uit 2009, de interconnectie tussen de nationale energienetwerken ontoereikend is. Ze stellen dat geïntegreerde netwerken die zich over de hele Unie uitstrekken en de ontwikkeling van slimme netwerken, van cruciaal belang zijn voor het waarborgen van een functionerende geïntegreerde markt.³⁰⁷

De Commissie heeft 12 trans-Europese infrastructuurprojecten als prioritair aangeduid die in Bijlage 1 worden opgesomd.³⁰⁸ Voor wat België betreft, gaat het voornamelijk om een offshore-elektriciteitsnetwerk in de Noordzee, de Noor-Zuid elektriciteits- en gasinterconnecties, de uitrol van slimme netwerken, elektriciteitssnelwegen en een grensoverschrijdende koolstofdioxidenetwerk.

De Europese coördinatoren, zoals ingevoegd in 2006 krijgen een grotere rol toebedeeld. Naast de drie reeds vermelde taken zullen ze ook de projectpromotoren advies verlenen omtrent de financiering van het project en dienen ze ervoor te zorgen dat de betrokken

---

³⁰⁶ Art. 22, lid 2 Richtlijn 2009/72/EG; Art. 22, lid 2 Richtlijn 2009/73/EG.

³⁰⁷ Overweging 8 Standpunt van het Europees Parlement in eerste lezing vastgesteld op 12 maart 2013 met het oog op de vaststelling van Verordening (EU) nr. .../2010 van het Europees Parlement en de Raad betreffende richtsnoeren voor de trans-Europese energie-infrastructuur en tot intrekking van Beschikking nr. 1364/2006/EG en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 713/2009, (EG) nr. 714/2009 en (EG) nr. 715/2009, 12 maart 2013, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2013-0061&language=NL&ring=A7-2013-0036#BKMD-1>

³⁰⁸ Overweging 20 Standpunt van het Europees Parlement in eerste lezing vastgesteld op 12 maart 2013 met het oog op de vaststelling van Verordening (EU) nr. .../2010 van het Europees Parlement en de Raad betreffende richtsnoeren voor de trans-Europese energie-infrastructuur en tot intrekking van Beschikking nr. 1364/2006/EG en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 713/2009, (EG) nr. 714/2009 en (EG) nr. 715/2009, 12 maart 2013, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2013-0061&language=NL&ring=A7-2013-0036#BKMD-1>

lidstaten de nodige steun en strategische leiding verlenen voor de voorbereiding en de uitvoering van de projecten.³⁰⁹

Verder integreert men in dit voorstel de inspraak van het publiek, coördineert ze de vergunningverleningsprocedure en worden er criteria vastgelegd voor eventuele financiële steun van de Unie.

e) Klimaat-impact

De trans-Europese energienetwerken spelen dus voornamelijk een rol bij het invoeren van hernieuwbare energiebronnen en bij het verhogen van de energie-efficiëntie. Dit zijn de twee elementen die in heel deze verhandeling terugkomen en de twee zwaartepunten vormen van het Europese klimaatbeleid. We kunnen hier dan ook al kort besluiten dat de klimaatstrategie van de Unie zeer prominent aanwezig is in het energiebeleid van de Unie.

---

³⁰⁹ Art. 6, lid 1, c en d Standpunt van het Europees Parlement in eerste lezing vastgesteld op 12 maart 2013 met het oog op de vaststelling van Verordening (EU) nr. .../2010 van het Europees Parlement en de Raad betreffende richtsnoeren voor de trans-Europese energie-infrastructuur en tot intrekking van Beschikking nr. 1364/2006/EG en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 713/2009, (EG) nr. 714/2009 en (EG) nr. 715/2009, 12 maart 2013, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2013-0061&language=NL&ring=A7-2013-0036#BKMD-1>

E. Duurzaamheid

1. Algemeen

We hebben in het algemene deel reeds vermeld dat duurzaamheid een van de beginselen is die door de internationale gemeenschap voorop wordt gezet inzake klimaat, en dat dit beginsel is overgenomen door de Europese gemeenschap. Deze duurzame ontwikkelingstheorie kadert in het doel van de Unie om *“de meest concurrentiële en dynamische kenniseconomie van de wereld te worden die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang”*.³¹⁰ Het gaat om een langetermijnvisie waarmee men beoogt om de levenskwaliteit van de burgers te verbeteren door in te zetten op de economische groei, de sociale cohesie en de milieubescherming.³¹¹ Dit zijn eveneens de drie pijlers die bevat zijn in het concept “duurzaamheid”.

Om van duurzame ontwikkeling te spreken dient er economische vooruitgang te zijn, die geen afbreuk doet aan het milieu en die leidt tot vooruitgang van de verschillende sociale groepen in de samenleving.³¹² Wanneer we dit toepassen op het energiebeleid gaat het om de vraag hoe we ervoor kunnen zorgen dat het energiegebruik efficiënter wordt en gewaarborgd blijft, dit zowel voor de bemiddelde als de minder bemiddelde burger en dit zonder een nefaste invloed op het milieu, of specifiek het klimaat. De basisidee in deze langetermijnvisie is het loskoppelen van de milieueffecten van de economische groei.³¹³ Met ont koppeling wil men vermijden dat economische groei automatisch samengaat met negatieve milieueffecten. Ontkoppeling kan zich voordoen op twee manieren. Een eerste ont koppeling die zich kan voordoen is een relatieve ont koppeling. Dit houdt in dat de economie sneller groeit dan de negatieve milieueffecten. Een absolute ont koppeling is dan de tweede manier waarop een ont koppeling zich kan voordoen. Deze wordt gekenmerkt door milieueffecten die stabiel blijven of zelfs afnemen ten tijde van economische groei.³¹⁴

---

³¹⁰ COM(2001)264.

³¹¹ COM(2001)264.

³¹² Brundtland-rapport, p.15.

³¹³ COM(2003)572.

³¹⁴ COM(2003)572.

2. Duurzame aspecten in het Klimaat-energiepakket

Nu we zijn ingegaan op de raakvlakken tussen het energie- en klimaatbeleid kunnen we ons de vraag stellen wat nu eigenlijk de duurzame aspecten zijn van dit beleid.

a) Langetermijnplanning

Een eerste duurzame aspect vinden we in de toekomstgerichtheid van de Europese en Belgische wetgever. Het gehele energiebeleid vertrekt vanuit langetermijnvisies. Het gaat niet om eenmalige acties, aangezien het klimaat hier weinig invloed van zou ondervinden. De wetgever evalueert ook op regelmatige basis de genomen beslissingen. Indien deze onvoldoende blijken te zijn worden deze bijgewerkt.

b) Veranderende denkwijze

Het Europese energiebeleid wordt niet gekenmerkt door een geheel van verplichtingen. Men beoogt de burgers bewust te maken van het probleem opdat er structureel iets zou kunnen veranderen.

c) Blijvend investeren

Innovatie is zeer belangrijk. Op het vlak van hernieuwbare energiebronnen is er nog veel ruimte voor verdere ontwikkeling. Hoe energiezuiniger de installaties worden en hoe meer energie we kunnen halen uit hernieuwbare energiebronnen, hoe beter voor het klimaat. Dergelijke innovatiedrang creëert ook werkgelegenheid.

F. Belang van een internationale samenwerking

Energie is een grensoverschrijdende dienst. Niet alle landen kunnen (nog) voorzien in hun eigen energiebehoeften. Deze afhankelijkheid vraagt om een goede samenwerking en dus internationaal energierecht.³¹⁵

Heel wat instellingen houden zich op internationaal vlak dan ook bezig met energie. Zo is er de VN die de vraag en het aanbod van energie over de wereld in balans beoogt te houden. Daarnaast geeft ze de laatste jaren het thema van de nieuwe en hernieuwbare energie heel wat aandacht. De VN besteedt ook aandacht aan de invloed van energiebronnen op het milieu.³¹⁶

Ook de OESO is actief op het domein van de energie. Zo heeft de OESO het Internationaal Energieagentschap en het Nucleair Energieagentschap opgericht. Deze eerste richt zich vooral op het verzekeren van de energiebevoorrading, het verminderen van de afhankelijkheid inzake aardolie, het stimuleren van de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen en het stimuleren van internationale samenwerking op wetenschappelijk vlak inzake energietechnologieën.³¹⁷ De belangrijkste taak van het nucleair energieagentschap heeft betrekking op het promoten van de samenwerking tussen de regeringen van de leden bij de ontwikkeling van kernenergie.³¹⁸

a) Klimaatveranderingen

De opwarming van de aarde en de ten gevolge daarvan optredende klimaatveranderingen zijn zoals reeds eerder vermeld, een mondiaal probleem.³¹⁹ Dit houdt in dat: *“de EU in haar eentje niet de doelstelling van continu leverbare, concurrerende en duurzame energie kan halen. Zij moet bij de verwezenlijking van deze doelstelling industrielanden en*

---

³¹⁵ K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek milieu- en energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, p. 87.

³¹⁶ K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek milieu- en energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, p. 103.

³¹⁷ K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek milieu- en energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, p. 110.

³¹⁸ Art. 8 statute of the OECD Nuclear Energy Agency, as amended on 13 July 1995, <http://www.oecd-nea.org/nea/statute.html>; K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek milieu- en energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, p. 111.

³¹⁹ Zie supra voetnoot 26.

ontwikkelingslanden, consumenten en producenten alsmede doorvoerlanden betrekken en met al deze partijen samenwerken”.³²⁰

De Commissie verklaart dat zelfs wanneer de EU tegen 2050 er in zou slagen om haar emissies met de helft te verminderen, dan nog zou dit weinig effect hebben voor de atmosferische concentraties indien de andere landen niet mee gaan in het verhaal.³²¹

De wereldwijde inspanningen om de klimaatverandering aan te pakken begon in 1992, met de wereldmilieutop van de Verenigde Naties in Rio de Janeiro. Hier sloot men het Raamverdrag van de Verenigde Naties over de klimaatveranderingen, dat de basis vormt voor een internationaal klimaatbeleid.³²² Het duurde tot 2005 voordat het daarbij horende Kyoto Protocol in werking trad.³²³ Er zijn echter geen afdwingbare verplichtingen opgelegd. Europa probeert door haar eigen initiatieven ook de internationale gemeenschap aan te zetten om zich mee te engageren. Zo bepaalde Europa in het klimaat-energiepakket dat ze hun 20% emissiereductiedoelstelling opdrijven naar 30% als de geïndustrialiseerde landen zich er toe engageren eenzelfde reductie van 20% na te streven in een internationaal akkoord.³²⁴

b) Internationaal energie-agentschap

i. Historische achtergrond

Na WOII is het energiegebruik zeer sterk toegenomen.³²⁵ Economieën dienden opnieuw opgebouwd te worden. De idee van “nooit meer” bracht een drang naar boven om te investeren in de toekomst. Ontwikkeling en technologie werden gezien als de middelen om

---

³²⁰ COM(2007)0001.

³²¹ COM(2005)35.

³²² Europees Milieuagentschap, “Meer dan hete lucht- Werelddiplomatie en de zoektocht naar een opvolger voor het Kyoto-protocol”, 9 oktober 2009, <http://www.eea.europa.eu/nl/articles/meer-dan-hete-lucht-werelddiplomatie-en-de-zoektocht-naar-een-opvolger-voor-het-kyotoprotocol>; Nationale klimaatscommissie, Nationaal klimaatplan van België 2009 - 2012, 11, http://www.climat.be/IMG/pdf/NKP_2009-2012-2.pdf, (11 mei 2012).

³²³ S.T. RAMNEWASH-OEMRAWSINGH, T.P. DE KRAMER, *Klimaatverandering en rechtsontwikkeling anno 2005*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2006, p. 18.

³²⁴

http://economie.fgov.be/nl/consument/Energie/Politique_energetique/Contexte_europeen/Intern_Europees_energiebeleid/klimaat-energiepakket/

³²⁵ R. LYSTER, A. BRADBROOK, *Energy law and the environment*, Melbourne, Cambridge University Press, 2006, p.35.

dit te bereiken. Hierdoor ontstond er een energie-handel tussen de vele landen. Deze handel maakten de landen afhankelijk en dat dit een nefaste positie is, werd duidelijk met de oliecrisis in 1973. De Arabische olieproducerende landen stelden een embargo in tegen het Westen.³²⁶ De olieprijs steeg explosief wegens het tekort dat daardoor ontstond. Deze crisis toonde aan dat de landen, en meer specifiek de geïndustrialiseerde landen die het voortouw dienden te nemen om dergelijke crisis te verhelpen, niet uitgerust waren om dit te doen. Er was een informatief tekort over de wereldwijde energiesituatie, maar ook politiek gezien was men onvoorbereid om op dergelijke situatie te reageren.³²⁷ Het is tegen deze historische achtergrond dat enkele OECD- landen besloten tot oprichting van het Internationaal Energie Agentschap (IEA).³²⁸

iii. *IEA-Verdrag*

Het IEA-Verdrag werd ondertekend op 18 november 1974 door 16 landen waaronder België.³²⁹ De doelen die men toen in het verdrag vooropstelde zijn:

- (i) de ontwikkeling van een gemeenschappelijk niveau van zelfvoorziening in olie die aangewend kan worden in tijden van crisis;
- (ii) de ontwikkeling van vraag-beperkende maatregelen in tijden van crisis;
- (iii) de ontwikkeling en implementering van maatregelen die de toewijzing van de beschikbare olie in tijden van crisis regelt;
- (iv) ontwikkelen van een informatiesysteem over de internationale oliemarkt
- (v) ontwikkeling en implementering van een lange termijn samenwerkingsprogramma, dit om importafhankelijkheid te verminderen, dit met inbegrip van aandacht voor het behoud van energie, de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen (eigen onderlijning), energieonderzoek,...;
- (vi) het bevorderen van de samenwerkingsverbanden met olieproducerende landen en olieconsumerende landen, in het bijzonder de ontwikkelingslanden.³³⁰

---

³²⁶ R. LYSTER, A. BRADBROOK, *Energy law and the environment*, Melbourne, Cambridge University Press, 2006, p.35.

³²⁷ R. SCOTT, *IEA the first 20 years, volume one: Origins and structure*, OECD/IEA, 1994, p. 29.

³²⁸ IEA, *Worldwide engagement for sustainable energy strategies*, 2012, http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/worldwide_engagement.pdf

³²⁹ Art. 2, a Decision of the Council establishing an International Energy Agency of the Organisation, 15 november 1974.

Uit de vermelding van alternatieve energiebronnen kan afgeleid worden dat de IEA vanaf het begin aandacht had voor het milieu. Ondanks deze interesse heeft ze dit thema de eerste jaren onaangeraakt gelaten en is het maar in de periode 1980-1981 dat deze thematiek naar de oppervlakte komt.³³¹ In die periode start de IEA een samenwerking met het milieu directoraat van de OESO.³³² De aandacht beperkte zich de eerste jaren tot het gebruik van steen in de industrie, maar in 1985 werd dit beleid opengetrokken naar een algemeen beleid rond milieu en energie. Dit wordt in een publicatie van 2012 nog eens bevestigd.³³³ De IEA vestigt daarbij veel aandacht op energie-efficiëntie.

De IEA heeft naar mijn mening een rol te spelen in het gehele 'klimaat-energie-debat'. Dit daar ze naast de 16 beginnende landen: Oostenrijk, België, Canada, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, IJsland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Zweden, Zwitserland, Turkije, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, ondertussen ook de landen Japan, Finland, Australië en Nieuw Zeeland als haar leden kan tellen. Hiermee zijn heel wat van de sterke mogendheden aanwezig om invloed uit te kunnen oefenen op de rest van de wereld. Dat een globale aanpak nodig is werd reeds meermaals vermeld aangezien de klimaatverandering niet stopt aan de landsgrenzen.

Verhouding EU en IEA

De EU is zelf geen partij bij het IEA-verdrag. De meerderheid van de leden van het IEA zijn lidstaten van de EU. Om lid te kunnen worden van het Agentschap moet men reeds lid zijn van de OESO. De Europese Commissie neemt deel aan de werkzaamheden van de OESO als actieve waarnemer.³³⁴ De rol van de EU komt neer op het aanwezig zijn en mee kunnen discussiëren en formuleren van het programma. De Unie heeft echter geen stemrecht bij het aannemen van wetgevingsbesluiten.³³⁵

---

³³⁰ Art. 6. Decision of the Council establishing an International Energy Agency of the Organisation, 15 november 1974.

³³¹ R. SCOTT, *IEA the first 20 years: volume 2: Major policies and actions*, OECD/IEA, 1994, p. 208.

³³² R. SCOTT, *IEA the first 20 years: volume 2: Major policies and actions*, OECD/IEA, 1994, p. 208.

³³³ IEA, Worldwide engagement for sustainable energy strategies, 2012, http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/worldwide_engagement.pdf

³³⁴ Protocol nr. 1 van het Verdrag tot oprichting van de OESO, 14 December 1960.

³³⁵ <http://www.oecd.org/eu/europeanunionandtheoecd.htm>

Eenzelfde rol heeft de Commissie in het IEA, dat een zustervereniging is van de OESO. Dat het IEA de Unie naar waarde schat blijkt uit het feit dat het agentschap in 2008 een analyse gemaakt heeft van het Europese energie beleid.³³⁶

De Europese website “Europe’s energy portal” is ook een bron van informatie voor het IEA. Op deze site verzamelt de Unie de brandstofprijzen, energiekosten van de eindgebruikers,.. en dit van alle landen in de Unie. Alsook geeft ze een overzicht van de landen buiten de Unie waar Europa een deel van zijn energievoorziening gaat halen. Interessant is ook dat er weergegeven wordt wat de energieafhankelijkheid is per lidstaat. België neemt met een import van 74, 20% (in 2009) de achtste plaats in wat betreft de afhankelijkheid van de lidstaten.³³⁷

---

³³⁶ IEA, IEA Energy policies review: The European Union, 2008, 217p.

³³⁷ <http://www.energy.eu/>

G. Besluit

Uit de definitie van wat een klimaatverandering is, hebben we gezien dat dit toe te schrijven is aan menselijk handelen en meer bepaald dat de energiesector verantwoordelijk is voor het grootste aandeel aan broeikasgassen. We kwamen tot de conclusie dat klimaat en energie verweven domeinen zijn. In deze zin kadert de onderzoeksvraag van deze verhandeling, met name de vraag “welke invloed de klimaatproblematiek heeft op het Europese en Belgische energiebeleid?”. Als besluit kan ik stellen dat die invloed enorm is! Elke richtlijn vertrekt vanuit een idee hoe we het energiebeleid zo kunnen organiseren opdat de uitstoot van broeikasgassen wordt verminderd.

Reeds van bij de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal vormde energie een beleidsdomein van de Unie. Het milieudomein was nog niet prominent aanwezig. Op indirecte manier kan men wel al een milieu-betrokkenheid afleiden uit de bewoordingen “*bijdragen tot de verhoging van het levenspeil*”. Een echte interesse voor een Europees energiebeleid dateert van de jaren '70. Het energiegebruik nam in zo'n mate toe dat Europa bewust werd van het belang van energieonafhankelijkheid. Een specifieke rechtsgrond inzake energie werd ingevoerd met het Verdrag van Lissabon in artikel 194 VWEU.

In 2008 kwam Europa met een Klimaat- en Energiepakket waarin volgende doelstellingen zijn opgenomen:

- 20% minder uitstoot van broeikasgassen
- 20% minder energieverbruik
- 20% van het totale energieverbruik uit hernieuwbare energiebronnen.

Om na te gaan welke initiatieven Europa genomen heeft om deze 20-20-20-doelstellingen te verwezenlijken, vertrokken we van de vier energiebeleidsgebieden opgenomen in art. 194 VWEU.

Allereerst gingen we in op het waarborgen van de werking van de energiemarkt. In dit deel bespraken we het liberaliseringsproces van de gas- en elektriciteitsmarkt. Dit proces gebeurde in drie grote fases. De eerste fase beoogde enkele grote belemmeringen weg te

werken zoals de te volgen procedure inzake het invoeren van productie-installaties. Het invoeren van aparte boekhoudingen voor bedrijven die zowel productie-, transmissie- en/of distributieactiviteiten uitoefenen. Alsook ten derde de toegang tot transmissie- en distributienetten. In de tweede fase maakt de wetgever meer bindende keuzes. Daarbij legt hij specifieke data vast waarop de energiemarkten van de lidstaten geopend dienen te zijn. In België is de wetgever erin geslaagd om binnen deze vooropgestelde termijn deze doelstelling te halen. Sinds 1 juli 2007 kunnen we dan ook spreken van een volledige vrije elektriciteits- en gasmarkt. Ondanks deze verwezenlijking volgde er in 2009 nog een derde pakket richtlijnen.

In de verschillende richtlijnen wordt er regelmatig verwezen naar de bescherming van het klimaat. Het realiseren van een interne energiemarkt is dus geen op zichzelf staan domein. Liberalisering leidt tot een concurrerende markt waardoor investeren in energie-efficiëntere installaties aangegrepen wordt om de concurrentie voor te blijven. Een interne energiemarkt maakt het ook mogelijk om de energievoorziening binnen Europa beter te waarborgen.

Een tweede beleidslijn waarop we zijn ingegaan, heeft te maken met het waarborgen van de continuïteit van de energievoorziening. Om continuïteit te garanderen, dient de Unie in grote mate energieonafhankelijk te zijn. Dit beoogt de Europese wetgever door in te zetten op hernieuwbare energiebronnen. Hernieuwbare energiebronnen zijn bronnen die niet uitputten door exploitatie. België heeft inzake gekozen voor een systeem van groenestroomcertificaten. Het gaat om een immaterieel goed dat aantoont dat een bepaalde productie-installatie in een bepaalde periode een hoeveelheid elektriciteit heeft opgewekt uit hernieuwbare energiebronnen.

Door middel van een praktijkvoorbeeld over zonnepanelen is er aangetoond dat de Europese en zodoende ook de Belgische wetgevers niet op voorhand alle mogelijkheden hadden doordacht. Sinds 2011 probeert men het beleid dan ook open te trekken. Naast groene stroom gaat men ook meer inzetten op groene warmte.

Energie-efficiëntie vormt de derde beleidslijn. Hiermee doelen we op een vermindering van het energieverbruik zonder een vermindering van het gebruik van energie-verbruikende

installaties. Ondanks dat een vermindering van het energiegebruik niet in deze definitie bevat ligt, behoort dit toch ook tot de Europese doelstelling.

Essentieel in dit domein is de aandacht voor alle actoren betrokken in de energiecirkel. Men beoogt de denkwijze van “steeds meer”, die ontstaan is na de Tweede Wereldoorlog; te veranderen naar het idee van meer met minder. Minder energieverbruik, minder energiegebruik, minder vervuiling,..., voor meer rendement, een beter klimaat,...

De Europese initiatieven inzake energie-efficiëntie situeren zich op 6 gebieden: de energieprestatie-eisen van huishoudelijke apparaten en gebouwen, de verbetering van de energieomzetting, het beperken van het brandstofverbruik bij voertuigen, voorlichting en bescherming van de consument en internationale partnerschappen.

Ten vierde zijn we dan ingegaan op het bevorderen van de interconnectie van de energienetwerken. We hebben gezien dat er heel wat punten van kritiek waren die een aanleiding vormden tot een vernieuwde aandacht voor dit thema. Lidstaten communiceren slecht. Burgers hebben een ‘not in my backyard’-houding. Het elektriciteitsnet is verouderd en de verschillende netten van de lidstaten zijn onvoldoende met elkaar verbonden. Het derde energiepakket beoogde hieraan te verhelpen, maar bleek onvoldoende. Momenteel is er een voorstel van verordening hangende. We zullen moeten afwachten of de Europese wetgever erin slaagt een goed functionerend toekomstmodel uit te werken.

Concluderend kunnen we stellen dat de impact van het klimaatbeleid op het Europese en Belgische energiebeleid enorm is. De bezorgdheid voor het klimaat heeft een duurzaam energiebeleid naar voor geschoven. De Europese en Belgische wetgevers proberen een lange- termijnvisie uit te werken waarin energie toegankelijk wordt en blijft voor alle burgers, zonder dat dit nefaste gevolgen dient te hebben voor het milieu. Twee belangrijk elementen in deze visie zijn: de bewustmaking van de burgers en het belang van blijvende innovatie.

Energie is een grensoverschrijdende dienst en de opwarming van de aarde vormt een mondiaal probleem. Europa kan dus niet de enige actor zijn die de klimaatdreiging probeert

tegen te gaan. Europa heeft ook enkele jaren nodig gehad voordat de lidstaten bereid waren de krachten te bundelen. Op internationaal vlak doet zich dezelfde aarzeling voor.

Stukje bij beetje is er echter vooruitgang te merken, immers:

“For far too long we have been in a situation where, in a haphazard and random way, energy needs and energy priorities are simply determined in each country according to its needs, but without any sense of the collective power we could have in Europe if we were prepared to pool our energy and our resources.”³³⁸

---

³³⁸ Quote Tony Blair, Voormalig Premier van het Verenigd Koninkrijk, hier aan het woord als voorzitter van de Raad van de Europese Unie, gericht tot het Europees Parlement, 2005.

H. Bibliografie

1. Internationaal recht

a) Wetgeving

- Art. 2, §1 Handvest van de Verenigde Naties, 26 juni 1945, *BS* 1 januari 1946.
- Protocol nr. 1 van het Verdrag tot oprichting van de OESO, 14 December 1960.
- Verklaring van de conferentie van de Verenigde Naties inzake het Leefmilieu, Stockholm, 16 juni 1972.
- Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, 1992.
- Art. 8 statute of the OECD Nuclear Energy Agency, as amended on 13 July 1995, <http://www.oecd-nea.org/nea/statute.html>
- Decision of the Council establishing an International Energy Agency of the Organisation, 15 november 1974.
- Resolutie 45/53 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (6 december 1988).
- Resolutie 44/228 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 december 1989).
- Resolutie 44/206 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 december 1989).
- Resolutie 44/207 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (22 december 1989).

- Resolutie 45/212 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (21 december 1990).
- Resolutie 46/169 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (19 december 1991).

b) Rechtsleer

i. (Bijdragen in) Boeken

- BRUNDTLAND, G. (ed), *Report of the World Commission on Environment and development: our Common future*, 1987, [http://conspect.nl/pdf/Our Common Future-Brundtland Report 1987.pdf](http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf)
- RAMNEWASH-OEMRAWSINGH, S.T., DE KRAMER, T.P., *Klimaatverandering en rechtsontwikkeling anno 2005*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2006, 18p.
- Europees Milieuagentschap, “Meer dan hete lucht- Werelddiplomatie en de zoektocht naar een opvolger voor het Kyoto-protocol”, 9 oktober 2009, <http://www.eea.europa.eu/nl/articles/meer-dan-hete-lucht-werelddiplomatie-en-de-zoektocht-naar-een-opvolger-voor-het-kyotoprotocol>
- LYSTER, R., BRADBROOK, A., *Energy law and the environment*, Melbourne, Cambridge University Press, 2006, 239 p.
- SCOTT, R., *IEA the first 20 years, volume one: Origins and structure*, OECD/IEA, 1994, 428p.
- SCOTT, R., *IEA the first 20 years: volume 2: Major policies and actions*, OECD/IEA, 1994, 388p.
- IEA, *IEA Energy policies review: The European Union*, 2008, 217p.

2. Europees recht

a) Wetgeving

- Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal van 18 april 1951.
- Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie van 25 maart 1957.
- Geconsolideerde versie van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, *PB C 84* 30 maart 2010.
- Verdrag betreffende de Europese Unie, *PB C.191* 29 juli 1992.
- VEU, *PB C 83* 30 maart 2010.
- VWEU, *PB C. 83* 30 maart 2010.
- Resolutie 89/C, 183/03 van de Raad (21 juni 1989), *PB C 183* 20 juli 1989.
- Resolutie 2005/2049(INI) van het Europees Parlement (16 november 2005), *PB C 280E* 18 november 2006.
- Resolutie 2007/2089(INI) van het Europees Parlement (10 juli 2007), *PB C-175 E* 10 juli 2008.
- Resolutie 2007/2106(INI) van het Europees Parlement (31 januari 2008), *PB C 68E* 21 maart 2009.
- Resolutie 2008/2239(INI) van het Europees Parlement (3 februari 2009), *PB C 67E* 18 maart 2010.

- Resolutie 2010/2107(INI) van het Europees Parlement (15 december 2010), *PB C 169E* 15 juni 2012.
- Verordening Commissie nr. 1998/2006, 15 december 2006 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het Verdrag op de- minimisteun, *PB L379/5* 28 december 2006.
- Richtlijn Raad nr. 79/530/EEG, 14 mei 1979 betreffende de informatie, door middel van etikettering, over het energieverbruik van in de huishouding gebruikte apparaten, *PB L 145* 13 juni 1979.
- Richtlijn Raad nr. 92/75/EEG, 22 september 1992 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaard-productinformatie van huishoudelijke apparaten, *PB L 297* 13 oktober 1992.
- Richtlijn Raad nr. 93/76/ EEG, 13 september 1993 tot beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiëntie, *PB. L. 237* 22 september 1993.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 96/92/EG, 19 december 1996 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit, *PB L. 27* 30 januari 1997.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 98/30/EG, 22 juni 1998 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas, *PB L. 204* 21 juli 1998.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 1999/94/EG, 13 december 1999 betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO²-uitstoot bij de verbranding van nieuwe personenauto's, *PB L 12* 18 januari 2000.

- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2001/77/EG, 27 september 2001 betreffende de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen op de interne elektriciteitsmarkt, *PB L 283/33* 27 oktober 2001.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2002/91/EG, 16 december 2002 betreffende de energieprestatie van gebouwen, *PB L 1 4* januari 2003.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2003/30/EG, 8 mei 2003 ter bevordering van het gebruik van biobrandstoffen of andere hernieuwbare brandstoffen in het vervoer, *PB L 123/42* 17 mei 2003.
- Richtlijn Europees Parlement en de Raad nr. 2003/54/EG, 26 juni 2003 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en houdende intrekking van Richtlijn 96/92/EG, *PB L 176/37* 15 juli 2003.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2003/55/EG, 26 juni 2003 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas en houdende intrekking van Richtlijn 98/30/EG, *PB L 176/57* 15 juli 2003.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2009/28/EG, 23 april 2009 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van Richtlijn 2001/77/EG en Richtlijn 2003/30/EG, *PB L140/16* 5 juni 2009.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2009/72/EG, 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en tot intrekking van Richtlijn 2003/54/EG, *PB L 211/55* 14 augustus 2009.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2009/73/EG, 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas en tot intrekking van Richtlijn 2003/55/EG, *PB L 211/94* 14 augustus 2009.

- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2010/30/EU, 19 mei 2010 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaardproductinformatie van energie-gerelateerde producten, *PB L 153/I* 18 juni 2010.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2010/31/EU, 19 mei 2010 betreffende de energiestaat van gebouwen, *PB L 153* 18 juni 2010.
- Richtlijn Europees Parlement en Raad nr. 2012/27/EU, 25 oktober 2012 betreffende energie-efficiëntie, tot wijziging van Richtlijnen 2009/125/EG en 2010/30/EU en houdende intrekking van de Richtlijnen 2004/8/EG en 2006/32/EG, *PB L 315/1* 14 november 2012.
- Beschikking Raad nr.93/389/EEG, 24 juni 1993 inzake een bewakingsstelsel voor de uitstoot van CO² en andere broeikasgassen in de Gemeenschap, *PB. L 167* 9 september 1993.
- Besluit Raad nr.94/69/EG, 15 december 1993 betreffende de sluiting van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, *PB L 33* 7 februari 1994.
- Beschikking Raad nr. 2002/358/EG, 25 april 2002 betreffende de goedkeuring, namens de Europese Gemeenschap, van het protocol van Kyoto bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering en de gezamenlijke nakoming van de in dat kader aangegane verplichtingen, *PB L 130* 15 mei 2002.
- Beschikking Europees Parlement en Raad nr. 1229/2003/EG, 26 juni 2003 tot opstelling van richtsnoeren voor trans-Europese netwerken in de energiesector en houdende intrekking van beschikking nr. 1254/96/EG, *PB. L. 176/11* 15 juli 2003.
- Beschikking Europees Parlement en Raad nr. 1364/2006/EG, 6 september 2006 tot opstelling van richtsnoeren voor trans-Europese netwerken in de energiesector en

houdende intrekking van de Beschikkingen 96/391/EG en nr. 1229/2003/EG, *PB L262/1* 22 september 2006.

- Besluit Raad nr.2009/954/EG, 30 november 2009 betreffende de ondertekening en de sluiting door de Europese Gemeenschap van het “Referentiekader voor het Internationaal Partnerschap voor samenwerking inzake energie-efficiëntie” (Ipeec) en het “Memorandum inzake het onderbrengen van het secretariaat van het Internationaal Partnerschap voor samenwerking inzake energie-efficiëntie bij het Internationaal Energieagentschap”, *PB L. 330* 16 december 2009.

- COM(74)1960.

- COM(95)689.

- COM(1998)571.

- COM(2000)247.

- COM(2000)769.

- COM(2001)1.

- COM(2001)264.

- COM(2003)572.

- COM(2005)265.

- COM(2005)35.

- COM(2006)105.

- COM(2006)545.

- COM(2007)0001.

- COM(2007)19.

- COM(2008)30.

- COM(2008)782.

- COM(2010)186.

- COM(2010)639.

- COM(2011)109.

- COM(2011)658.

- COM(2011)885.

- COM(2012)573.

- Mededeling Commissie Intrekking van verschillende voorstellen en ontwerpen van de Commissie en de Raad, *PB C- 228* van 24 augustus 1993.

- Communautaire kaderregeling Europese Commissie inzake staatsteun ten behoeve van het milieu, *PB C 37/3* 3 februari 2001.

- Europese Commissie nr. SG(2001)D/290545, 25 juli 2001, Betreft: Steunmaatregel nr. 550/2000- België Groenestroomcertificaten.

- Europese Commissie nr. C(2001)3738fin, 28 november 2001, Betreft Staatsteun N415/A/01- België Ontwerpdecreet van de Waalse regering betreffende de bevordering van groene stroom – Aspecten betreffende het systeem van groenestroomcertificaten.
- Standpunt van het Europees Parlement in eerste lezing vastgesteld op 12 maart 2013 met het oog op de vaststelling van Verordening (EU) nr. .../2010 van het Europees Parlement en de Raad betreffende richtsnoeren voor de trans-Europese energie-infrastructuur en tot intrekking van Beschikking nr. 1364/2006/EG *en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 713/2009, (EG) nr. 714/2009 en (EG) nr. 715/2009, 12 maart* 2013, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2013-0061&language=NL&ring=A7-2013-0036#BKMD-1>
- *Vr. en Antw.* Europees Parlement, 14 april 2005, (Vr. Nr. 97 K. RUS-Jørgensen).
- *Vr. en Antw.* Europees Parlement, 3 maart 2011, (Vr. Nr.P-001887/2011 A. GIJEK).
- MEMO/11/125, *Questions and Answers on the third legislative package for an internal EU gas and electricity market*, Brussel, 2 maart 2011, 5p.
- MEMO/11/149, *'The Commission's new Energy-efficiency plan'*, Brussel, 8 maart 2011, 4p.
- MEMO/08/380, *The international Partnership for Energy Efficiency Cooperation (IPPEEC)*, Brussel, 8 juni 2008, 2p.

b) Rechtspraak

- HvJ, Case C-325/91, Frankrijk v. Commissie, 1993, para. 26.
- HvJ, Case C-157/96, National farmers Union E.A., 1998, para. 63.

- HvJ, Case C-180/96, Verenigd Koninkrijk vs. Commissie, 1998, para. 99.
- HvJ, Case C-377/98, Koninkrijk der Nederlanden tegen Europees Parlement en Raad van de Europese Unie, 2001, E.C.R. I-07079, para. 31.
- HvJ, Case C-154/04 and C-155/04, Alliance for Natural Health and Nutri-link Ltd, 2005, E.C.R. I-06451, para. 101.
- HvJ, Case C-370/07, Commissie v. Raad, 2009, paras. 38-39.
- HvJ, Case C-58/08, *Vodafone and others*, 2010, E.C.R. I-4999, para. 72.
- HvJ, Case C-176/09, Grand Duchy of Luxemburg v European Parliament and Council of the European Union, 2011, E.C.R. 00000, para. 76.

c) Rechtsleer

i. *(Bijdragen in)Boeken*

- BOHNE, E., “Clash of regulatory cultures in the EU: the liberalization of Energy markets”, in E BOHNE, C. KARLSSON (Eds.), *Repositioning Europe and America for Growth*, Munster, Lit Verslag, 2010, 145-190.
- BUCHAN, D., *Energy and climate change: Europe at the crossroads*”, Oxford, Oxford University Press, 2009, 218p.
- Bulletin van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, *Onderzoek naar de energievoorzichten op lange termijn in de Europese Gemeenschap*, Luxemburg, 1962, 203p.

- COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN, *Energie in Europa. De interne energiemarkt*, Luxemburg, Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 1988, 72p.
- EUROPEAN REGULATORS GROUP FOR ELECTRICITY AND GAS, *Draft guidelines on article 22, an ERGEG public consultation paper*, REF: E07-GFG-31-07, Brussel, 5 maart 2008, 23p.
- EUROPESE COMMISSIE, persbericht van 11 maart 2010 IP/10/265, “Renewable energy: forecasts show EU on track to meet 20% target”.
- FREESTONE, D., STRECK, C., *Legal aspects of implementing the Kyoto Protocol mechanisms*, Oxford, Oxford University Press, 2005, 643p.
- KROT, B., SMORENBURG-VAN MIDDELKOOP, L. (eds.), *Duurzame energie: juridische kansen en belemmeringen*, Groningen, Europa law publishing, 2010, 220p.
- LENAERTS, K., VAN NUFFEL, P., *Europees recht*, Antwerpen, intersentia, 2011, 753p.
- MOLLE, W., *The economics of European integration: theory, practice, policy*, Dartmouth, Dartmouth Publishing Company Limited, 1990, 547p.
- STAVRIDIS, S., MOSSIALOS, E., MORGAN, R., MACHIN, H., *New challenges to the European Union: policies and policy-making*, Aldershot, Dartmouth, 1997, 604p.
- STUYCK, J., 1993: *De Europese interne markt, de lid-staten, de marktdeelnemers en de burgers*, Brussel, Story -Scientia, 1988, 28p.
- VINCK, S., *De liberalisering van de Europese elektriciteitsmarkt: Case België*, masterproef faculteit Economie en Bedrijfskunde Universiteit Gent, 2007-2008, 58p.
- WETENSCHAPPELIJKE RAAD VOOR HET REGERINGSBELEID (ed.), *Klimaatstrategie: tussen ambitie en realisme*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2006, 352p.

ii. *Tijdschriften*

- DEKETELAERE, K., DELVAUX, B., VANDEN BORRE, T., VERMEIR, T., SCHURMANS, M., DERIDDER, L., TOP, L., ROOBROUCK, N., “Het Europees energie- en klimaatpakket”, *MER* 2008, 174-220.
- N. CAMBIEN, T. ROES, “Het Verdrag van Lissabon: anywhere as long as it’s forward? Een overzicht voor de rechtspraak”, *TBP* 2010, 195-206.
- PALLEMAERTS, M., “De Europese Gemeenschap als Verdragsluitende partij bij het protocol van Kyoto”, *TMR* 2004, 122-137.
- SÖDERHOLM, P., WÅRELL, L., “Market opening and third party access in district heating networks”, *Energy policy* 2011, 742-752.
- VANHECKE, E., DEVROE, W., “Reddings- en herstructureringssteun in tijden van economische crisis”, *Jura falc.* 2009-2010, 291-322.

3. Belgisch recht

a) **Wetgeving**

- Art 6, §1, VII Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980.
- Code Wallon du 14 mai 1984 de l’aménagement du territoire, de l’urbanisme, du patrimoine et de l’énergie, *MB* 25 Mai 1984.
- Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 11 mei 1999.
- Wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de gasmarkt en het fiscaal statuut van de elektriciteitsproducenten, *BS* 11 mei 1999.

- Wet van 1 juni 2005 tot wijziging van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 14 juni 2005.
- Wet van 1 juni 2005 tot wijziging van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *BS* 14 juni 2005.
- Decreet van 5 juli 2000 houdende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *BS* 22 september 2001.
- Décret du 12 avril 2001 relatif à l'organisation du Marché régional de l'électricité, *BS* 1 mei 2001.
- Decreet van 6 juli 2001 houdende de organisatie van de gasmarkt, *BS* 3 oktober 2001.
- Décret du 19 décembre 2002 relatif à l'organisation du Marché régional du gaz, *BS* 11 februari 2002.
- Decreet van 7 mei 2004 houdende eisen en handhavingsmaatregelen op het vlak van de energieprestaties en het binnenklimaat voor gebouwen en tot invoering van een energieprestatiecertificaat, *BS* 30 juli 2004.
- Decreet van 22 december 2006 houdende eisen en handhavingsmaatregelen op het vlak van de energieprestaties en het binnenklimaat van gebouwen en tot invoering van een energieprestatiecertificaat en tot wijziging van artikel 22 van het REG-decreet, *BS* 27 maart 2007.
- Décret de 19 avril 2007 modifiant le CWATUP en vue de promouvoir la performance énergétique des bâtiments, *BS* 29 mai 2007.

- Decreet van 8 mei 2009 houdende algemene bepalingen betreffende het energiebeleid, *BS* 7 juli 2009.
- Decreet van 8 juli 2011 houdende de implementatie van de Richtlijn 2009/28/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van Richtlijn 2001/77/EG en Richtlijn 2003/30/EG, *BS* 25 juli 2011.
- Besluit van 28 september 2001 van de Vlaamse Regering inzake de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen, *BS* 23 oktober 2001.
- Besluit van 6 mei 2004 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekrachtkoppeling, *BS* 28 juni 2004.
- Besluit van 11 maart 2005 van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de eisen op het vlak van de energieprestaties en het binnenklimaat van gebouwen, *BS* 17 juni 2005.
- Besluit van 30 november 2006 van de Waalse Regering tot bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen of warmtekrachtkoppeling, *BS* 29 december 2006.
- Besluit van 8 december 2006 van de Vlaamse Regering betreffende het onderhoud en het nazicht van stooktoestellen voor de verwarming van gebouwen of voor de aanmaak van warm verbruikswater, *BS* 27 april 2007.
- Besluit van 21 december 2007 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot vaststelling van de eisen op het vlak van de energieprestatie en het binnenklimaat van gebouwen, *BS* 5 februari 2008.

- Besluit van 11 januari 2008 van de Vlaamse Regering houdende de invoering van het energieprestatiecertificaat residentiële gebouwen bij verkoop en verhuur en de uitvoering van de energieaudit, *BS 8 februari 2008*.
- Arrêté de 17 avril 2008 du gouvernement wallon déterminant la méthode de calcul et les exigences, les agréments et les sanctions applicables en matière de performance énergétique et de climat intérieur des bâtiments, *MB 30 juillet 2008*.
- Besluit van 19 december 2008 van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 18 december 1992 houdende instelling van een aanpassingspremie en een verbeteringspremie voor woningen, tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 2 maart 2007 inzake de openbardienstverplichtingen ter bevordering van het rationeel energiegebruik, en tot invoering van dakisolatiepremies, *BS 12 februari 2009*.
- Besluit van 29 januari 2009 van de Waalse Regering tot voorkoming van de luchtverontreiniging door de centrale verwarmingsinstallaties voor de verwarming van gebouwen of de productie van sanitair warm water en tot beperking van het energieverbruik ervan, *BS 19 mei 2009*.
- Arrêté du 27 mai 2010 du gouvernement wallon modifiant l'arrêté du gouvernement wallon du décembre 2009 relatif à la certification des bâtiments résidentiels existants, *MB 7 juni 2010*.
- Besluit van 3 juni 2010 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering betreffende de voor de verwarmingssystemen van gebouwen geldende EPB-eisen bij hun installatie en tijdens hun uitbating periode, *BS 9 juli 2010*.
- Besluit van 19 november 2010 van de Vlaamse Regering houdende algemene bepalingen over het energiebeleid, *BS 8 december 2010*.

- Besluit van 26 mei 2011 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 6 mei 2004 betreffende de promotie van groene elektriciteit en van kwaliteitswarmtekraftkoppeling, *BS* 20 juni 2011.
- Besluit van 1 maart 2012 van de Waalse Regering tot wijziging van het besluit van de Waalse Regering van 30 november 2006 tot bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen of warmtekraftkoppeling, *BS* 3 oktober 2012.
- Ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest, *BS* 17 november 2001.
- Ordonnantie van 14 december 2006 tot wijziging van de ordonnances van 19 juli 2001 en van 1 april 2004 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en de gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en tot opheffing van de ordonnantie van 11 juli 1991 met betrekking tot het recht op een minimumlevering van elektriciteit en de ordonnantie van 11 maart 1999 tot vaststelling van de maatregelen ter voorkoming van de schorsingen van de gaslevering voor huishoudelijk gebruik, *BS* 9 januari 2007.
- Ordonnantie van 7 juni 2007 houdende de energieprestatie en het binnenklimaat van gebouwen, *BS* 11 juli 2007.
- MB van 21 augustus 2008 betreffende de inwerkingtreding van de verplichting om over een energieprestatiecertificaat te beschikken bij verkoop en verhuur van residentiële gebouwen, *BS* 3 september 2008.
- KB van 10 november 1996 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaard productinformatie van huishoudelijke apparaten, *BS* 25 januari 1997.

- KB van 11 oktober 2000 betreffende de toekenning van individuele vergunningen voor de bouw van installaties voor de productie van elektriciteit, *BS* 1 november 2000.
- KB van 13 augustus 2011 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen op de etikettering en in de standaardproductinformatie van energiegerelateerde producten, *BS* 5 september 2011.
- Wetsontwerp betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, *Parl. St. Kamer*, 1933 nr. 1933/10.
- Ontwerp van decreet houdende de implementatie van de Richtlijn 2009/28/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van richtlijn 2001/77/EG en richtlijn 2003/30/EG, *Parl. St. Vl. Parl.* (stuk 1146) 2010-11, nr. 1.
- Hand. Vl. Pl. 2009-10, 4 mei 2010, nr. 5.
- Hand. Senaat 2011-12, 8 december 2011, nr. 5-1369/1.
- Beleidsnota Energie 2009-2014, Vl. Parl. 2009-2010, nr. 5.

b) Rechtspraak

- RvS 25 maart 2003, nr. 117.482.

c) Rechtsleer

i. *(Bijdragen in)Boeken*

- BLOCK, G., BOURMORCK, A., *Le nouveau marché de l'énergie: guide juridique à l'usage des distributeurs et des consommateurs*, Louvain-la neuve, Anthemis, 2007, 468p.
- CREG (ed.), *studie (f)111006-cdc-1111 Over de actualisering van studie (f)101105cdc-986 betreffende de wijzigingen aan te brengen aan de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt voor het verbeteren van de werking en de opvolging van de elektriciteitsmarkt en in overeenstemming met richtlijn 2009/72/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en tot intrekking van richtlijn 2003/54/EG uitgevoerd met toepassing van artikel 23, §2, Tweede lid, 2° van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt*, Brussel, 6 oktober 2011, 156p.
- CREG (ed.), *Studie over "de gevolgen van de mogelijke verwerving door ELECTRABEL van de Europese activa, op heden in handen van TRACTEBEL"*, Brussel, 27 november 2003, 20p.
- CREG, *Voorstel van indicatief programma van de productiemiddelen voor elektriciteit 2005-2014 opgesteld met toepassing van artikel 3 van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt*, 20 januari 2005.
- CREG, *Studie (F)100520-CDC-966 over "de verschillende ondersteuningsmechanismen voor groene stroom in België"*, 20 mei 2010.
- SERV, *Advies Groene warmte van 30 september 2011, nr. 20110930.*
- SERV, *Advies van 16 november 2011, nr. 20111116.*

- VREG, Mededeling met betrekking tot de quotumberekening en indieningsprocedure, 5 maart 2013.
- BRUSSELS INSTITUUT VOOR LEEFMILIEU, Infofiche “Hernieuwbare energie”, februari 2009, p.6,
http://documentatie.leefmilieubrussel.be/documents/IF_Energie_ER02_part_NL.PDF
- ENOVER/CONCERE, Belgisch Nationaal actieplan voor hernieuwbare energie overeenkomstig Richtlijn 2009/28/EG, november 2010,
http://economie.fgov.be/nl/binaries/NREAP-BE-v25-NL_tcm325-112992.pdf
- VEA, Actieplan bijna-energieneutrale gebouwen, juni 2012,
http://www2.vlaanderen.be/economie/energiesparen/epb/BEN/Actieplan_BEN_verse_juni2012.pdf
- DEKETELAERE, K. (ed.), *Handboek milieu- en energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1801p.
- DEKETELAERE, K., DE COCK, K., DERIDDER, L., VERHOOSSEL, G., *Handboek energierecht*, Antwerpen, Intersentia rechtswetenschappen, 2001, 312p.
- DELVAUX, B., DEWAELE, F., “Van windstilte tot zonestorm: een overzicht van tien jaar Vlaams Groenestroombeleid”, in DEKETELAERE, K., DELVAUX, B. (eds), *Jaarboek energierecht 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 440p.
- DERIDDER, L., *Handboek Gas- en elektriciteitsliberalisering*, Groningen, Intersentia, 2003, 631p.
- DEWAELE, F., LAMEIRE, W., *De energieregelgeving in het Vlaamse Gewest*,
<http://www.jura.be/secure/showfile.aspx?id=dx1576571.pdf>

- VERMEIR, T., “Met energie-efficiëntie op weg naar 2020”, in DEKETELAERE, K., DELVAUX B. (eds), *Jaarboek energierecht 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 440p.
- VAN KERCKHOVEN, S., “Groene warmte”, in DEKETELAERE, K., DELVAUX, B. (eds.), *Jaarboek energie 2011*, Antwerpen, intersentia, 2012, 293p.
- VERBOND VAN BELGISCHE ONDERNEMINGEN (ed.), *Klimaatveranderingen: Waarom klimaatsveranderingen een wereldwijde oplossing vergen*, Brussel, 2001, 26p.
- VAN DEN BERGH, S., *De Europese Unie als strategische actor? Case- study: Het Europese energiebeleid*, eindwerk, Leuven, K.U. Leuven Faculteit sociale wetenschappen, 2008-2009, 58p.

ii. *Tijdschriften*

- CEULEMANS, S., VAN THUYNE, S., “Implementering van de richtlijn hernieuwbare energie in België”, *Cah. Jur.* 2010, 83-87.
- DEWAELE, F., “Ondersteuning van hernieuwbare energie in het Vlaamse Gewest: het groenestroomcertificatensysteem”, *TMR* 2006, 505-528.
- DE CONINCK, E., GILLARD, W., “De liberalisering van de elektriciteitsmarkt in België”, *Jura Falconis*, 2004-05, 453-523.

4. Online bronnen

- <http://www.klimaat.be/spip.php?rubrique4&fs=>
- <http://www.vreg.be/groenestroomcertificaten;>
- <http://www.vreg.be/minimumsteun>

- <http://www.vreg.be/welk-bedrag>
- <http://www.vreg.be/certificatensysteem-voor-nieuwe-zonnepanelen-vanaf-2013>
- <http://www.vlaanderen.be/nl/bouwen-wonen-en-energie/energie/energiepremies/premie-van-de-netbeheerder-voor-dakisolatie-een-bestaande-woning>
- http://www.iea.org/media/workshops/2012/pedee/Amit_Bando.pdf
- <http://www.ipeec.org/ABOUTIPEEC.aspx>
- http://economie.fgov.be/nl/consument/Energie/Aardgas/Liberalisering_aardgasmarkt/
- http://ec.europa.eu/energy/infringements/index_en.htm
- <http://www.leefmilieubrussel.be/Templates/Professionnels/informer.aspx?id=32593>
- <http://www.energiesparen.be/BEN/beleid>
- http://ec.europa.eu/energy/infringements/index_en.htm
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0539:NL:NOT>
- http://economie.fgov.be/nl/consument/Energie/Politique_energetique/Contexte_europeen/Intern_Europees_energiebeleid/klimaat-energiepakket/
- http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/worldwide_engagement.pdf

- <http://www.energy.eu/>
- <http://www.oecd.org/eu/europeanunionandtheoecd.htm>